

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
არქიტექტურის, ურბანისტიკისა და დიზაინის ფაკულტეტი

არქიტექტურისა და ქალაქთმშენებლობის
თანამედროვე პრობლემები

სამეცნიერო-ტექნიკური ჟურნალი № 12, ISSN 2233-3266

2020

არქიტექტურისა და ქალაქთმშენებლობის თანამედროვე პრობლემები

სამეცნიერო - ტექნიკური ჟურნალი

მთავარი რედაქტორი

გია ნაცვლიშვილი

მთავარი რედაქტორის მოადგილე

ბადრი გორგილაძე

სამეცნიერო - სარედაქციო კოლეგია:

ნინო იმნაძე, ვახტანგ დავითაია, ვლადიმერ ბელოგოლოვსკი, ნოდარ ამაშუკელი, გიგა ბათიაშვილი, დავით აბულაძე, ლევან ბერიძე, გიზო ურუშაძე, ნანული თევზაძე, ზურაბ კიკნაძე, გიორგი სალუქვაძე, გოჩა მიქიაშვილი, ნიკოლოზ შავიშვილი, ნინო ჩაჩავა, ნინო ხაბეიშვილი, ვახტანგ ფირცხალავა, თინათინ ჩიგოგიძე, თენგიზ მახარაშვილი.

პასუხისმგებელი მდივნები : ირმა კოდუა.

საკონტაქტო ტელ: 62-60; 2 33 71 63

E-mail: arch@gtu.ge

რედაქციის მისამართი 0175, თბილისი, მ.კოსტავას 77

Современные проблемы архитектуры и градостроительства

Научно - технический журнал

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Г.НАЦВЛИШВИЛИ

ЗАМ. ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Б. ГОРГИЛАДЗЕ

НАУЧНО-РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ :

Н. ИМНАДЗЕ, В. ДАВИТАИА, В. БЕЛОГОЛОВСКИ, Н. АМАШУКЕЛИ, Г. БАТИАШВИЛИ, Д. АБУЛАДЗЕ, Л. БЕРИДЗЕ, Г. УРУШАДЗЕ, Н. ТЕВЗАДЗЕ, З. КИКНАДЗЕ, Г. МИКИАШВИЛИ, Г. САЛУКВАДЗЕ, Н. ШАВИШВИЛИ, Н. ХАБЕИШВИЛИ, В. ПИРЦХАЛАВА, Т. ЧИГОГИДЗЕ, Т. МАХАРАШВИЛИ.

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ И. КОДУА.

КОНТАКТНЫЕ ТЕЛЕФОНЫ :62-60; 2 33 71 63; *E-mail:* arch@gtu.ge

Адрес редакции : Грузия, 0175, Тбилиси, ул. Костава 77

Modern problems of Architecture and Town Planning

Scientific and Technical Magazine

EDITOR-IN-CHIEF

G.Natsvlishvili

DEPUTY OF EDITOR-IN-CHIEF

B. Gorgiladze

MEMBERS OF SCIENTIFIC-EDITORIAL BOARD :

N. Imnadze, V.Davitaia, V. Belogolovski, N. Amashukeli, G.Batiashvili, D. Abuladze, L. Beridze, G. Urushadze, N. Tevzadze, Z. Kiknadze, N.Shavishvili, G. Mikiashvili, N. Khabeishvili, V. Pirtskhalava, T. Chigogidze, T. Makharashvili.

Executive secretary

I.Kodua.

Tel: 62-60; 2 33 71 63; *E-mail:*

arch@gtu.ge

Address of editorial office : 77, Kostava Str. 0175, Tbilisi, Georgia

შინაარსი

1. **ბოსტანაშვილი დ.** "XX საუკუნის თბილისის წაშლილი არქიტექტურული მემკვიდრეობა".....5
2. **გრატიაშვილი დ.** ქართული ხუროთმოძღვრების გავლენა რუსულ სატაძრო არქიტექტურაზე და რუსი მოღვაწეები საქართველოში.....14
3. **იმნაძე ნ., ვარდოსანიძე გ.** არქიტექტურული მემკვიდრეობა - გარემო და თანამედროვე საზოგადოება19
4. **მელქაძე მ.** ჩრდილი და სინათლე33
5. **მიქიაშვილი გ.** მდგრადი განვითარება და ენერგო-ეფექტური შენობები38
6. **ფირცხალავა ვ., მალაღდაძე გ.** შემომსაზღვრელი კონსტრუქციების მნიშვნელობა ღირსეული საცხოვრისის შექმნისას47
7. **ფრანგიშვილი ვ.** ბათუმის ურბანული დაგეგმარების კონცეფცია60
8. * **ჩაჩავა ნ., ფაილოძე ნ., ხოშტარია თ., აბულაძე კ., ლეკვეიშვილი ნ., ნაჭრენდორფი გ.** მწვანე არქიტექტურის როლი სტუმარმასპინძლობის ინდუსტრიაში75
9. **ჩიგოგიძე თ., ლაცაბიძე ლ.** თანამედროვე სატაძრო არქიტექტურა საქართველოში 85
10. **ძინძიბაძე პ., ტყემალაძე ნ., მაჩაიძე ე.** დიდი დილომი. თბილისის ურბანული განვითარების ერთი სპეციფიკური მოდელი 94
11. **ძიძიგური მ.** იდენტობა და არქიტექტურა105
12. **ძიძიგური მ., კვაჭაძე ნ.** ხუროთმოძღვრების ტრადიციები აჭარისა და თურქეთის (სამსუნის) საკულტო არქიტექტურაში..117

Contents

1. Bostanashvili D. Erased architectural heritage of XX century Tbilisi ...	5
2. Gratiashvili D. Russian architects in Georgia and the influence of Georgian architecture on Russian temple architecture.....	14
3. Imnadze N., Vardosanidze G. Architectural heritage - environment and modern society	19
4. Melkadze M. Shadow and light	33
5. Mikiashvili G. Sustainable Development and Energy Efficient Buildings	38
6. Pirtskhalava V., Maghaldadze G. The Role of Boundary Structures in Creation of Proper Housing	47
7. Frangichvili v. The concept of urban planning in Batumi	60
8. Chachava N.,* Pailodze N., Khoshtaria T., Abuladze K., Lekveishvili N., Nahrendorf G. The Role of Green Architecture in the Hospitality Industry	75
9. Chigogidze T., Latsabidze L. Modern church architecture in Georgia	85
10. Dzindzibadze P., Tkemaladze N., Machaidze E. Didi Digomi. One specific model of urban development in Tbilisi	94
11. Dzidziguri M. Identity and Architecture	105
12. Dzidziguri M., Kvachadze N. Traditions of cult architecture in Adjara and Turkey (Samsun)	117

"XX საუკუნის თბილისის წაშლილი არქიტექტურული მემკვიდრეობა"

ბოსტანაშვილი დ.

ასოც. პროფ.

ქალაქში განთავსებული იყო შენობები, რომლებსაც ვეღარ ვიპოვით. ხანმოკლე ფუნქციონირების განმავლობაში მათ არ მიუქცევიათ განსაკუთრებული ყურადღება ფართო საზოგადოების მხრიდან, არც რაიმე განსაკუთრებულ ისტორიულ მოვლენებში არ მიუღიათ მონაწილეობა. მათი მშენებლობის პერიოდი კი იმდენად ახლოსაა ჩვენს თანამედროვეობასთან, რომ ისტორიულსაც ვერ ვუწოდებთ.

თემა განიხილავს სწორედ ამ სახის რამდენიმე შენობას (უნივერსალი „თბილისი“, „ცეკავშირის“ შენობა, პოლიკლინიკა ლესელიძის ქუჩაზე, პოეზიის სასახლე), რომლებიც XX საუკუნეს განეკუთვნებიან და ემსხვერპლნენ ქალაქის ინტენსიური კომერციალიზაციის პოლიტიკას. მიზეზი, თუ რატომ იმსახურებენ ქალაქიდან გამქრალი შენობები ყურადღებას, ორგვარია: ერთი მხრივ, გასარკვევია მემკვიდრეობის პრობლემა. რა იმსახურებს მემკვიდრეობის სტატუსს (და რას იმსახურებს დღევანდელობაში თავად მემკვიდრეობა). და მეორემხრივ, იმ ფართომასშტაბიანი პროცესების კვლევა, რაც იწვევს ახლო წარსულის ასე უმოწყალო განადგურებას და მის ჩანაცვლებას ანონიმური არქიტექტურით. თემა განიხილავს ამ პროცესის განზრახვებს და მიზნებს.

XX საუკუნის თანამედროვე არქიტექტურა შეიძლება პირობითად დაიყოს ორ კატეგორიად: ერთი მხრივ ესაა აღიარებული არქიტექტურული ობიექტები, რომლებიც მოდერნიზმის ქრესტომათიულ ნიმუშებს წარმოადგენენ — თანამედროვე არქიტექტურის შედეგები. მიუხედავად იმისა, რომ ფართო საზოგადოება შეიძლება არც ცნობდეს მათ მხატვრულ ღირსებას, გლობალური არქიტექტურული საზოგადოება მათ განსაკუთრებით ეთაყვანება. მოდერნიზმის ძეგლები მეოცე საუკუნის ნაშენი გარემოს ცალკეული შემთხვევებია და მათი რაოდენობა დანარჩენ მასასთან შედარებით აღურაცხელად მცირეა. მეოცე საუკუნეში თანამედროვე ტექნოლოგიით აგებული შენობები ჩვენი ცხოვრების ყოველდღიურობას ქმნიან. მეტი წილი საცხოვრებელ მასივებზე და რაიონებზე მოდის; მაგრამ საზოგადოებრივი ფუნქციის მატარებელი ობიექტებიც, ზოგადად, იგივე ანონიმურობის ნიშანს ატარებს მოქალაქის თვალში, რასაც საბჭოთა პერიოდის უსახური მასობრივი განაშენიანება. ამ შენობების ამგვარი შეფასება არ არის სამართლიანი. თუ საცხოვრებელი მასივები და ზოგიერთი

ობიექტი ქალაქის და სოციალური ქსოვილისა გახლეჩას და გადაგვარებას უწყობს ხელს, სხვა ობიექტები მნიშვნელოვან ურბანულ ფუნქციას ასრულებენ. შეიძლება მათი მხატვრული მხარე საკამათო იყოს, თუმცა მათი როლი ქალაქის ქსოვილის ჯანსაღი ფორმირებისთვის მნიშვნელოვანია. ამგვარად, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება თანამედროვე არქიტექტურის მემკვიდრეობის სწორ შეფასებას და უტრირებული დასკვნებისგან თავის შეკავებას.

ამგვარი უტრირებული დასკვნის ნიმუშად შეიძლება ჩაითვალოს ჩარლზ ჯენკსის მიერ გამოცხადებული „თანამედროვე არქიტექტურის სიკვდილი“ [ჯენკსი, 1977]. რამდენად სამართლიანი იყო იგოე-პრუიტის სოციალური კრახის მოდერნიზმის დამარცხებად გამოცხადება? დღეს ამ თემას კვლავ უბრუნდებიან მკვლევრები და ცდილობენ უფრო კომპლექსური სურათის ჩვენებას. 2011 წელს შექმნილი დოკუმენტური ფილმი „იგოე-პრუიტის მითი“ ცდილობს დაგვანახოს ის სოციალური და პოლიტიკური კონტექსტი, რამაც გამოიწვია მინორუ იამასაკის მოდერნისტული მასობრივი საცხოვრებელი კვარტლის მარცხი და დანგრევა. თავად ჯენკსიც აღიარებს საკუთარ თავდაპირველ შეფასებაში გარკვეულ ირონიას და მოდერნიზმის პრობლემას ამგვარად აღწერს: „მოდერნიზმის მორალური მარცხი დაიწყო ტოტალიტარულ რეჟიმთან მისი თანამზრახველობიდან და გადაიზარდა ძალაუფლების მმართველ სტრუქტურებთან თანამზრახველობაში. უფრო აბსტრაქტულად რომ ჩამოვყალიბოთ, ეს გულისხმობს მწარმოებელს და არა მომხმარებელს, ბიუროკრატს და არა მაცხოვრებელს, სახელმწიფოს და არა ხალხს, კორპორაციას და არა სამეზობლოს“ [ჯენკსი, 2011]. შესაბამისად მოდერნიზმს უნდა დაუპირისპირდეს ისეთი პარადიგმები როგორცაა მეტი ჩართულობა, თანამონაწილეობა, მაცხოვრებელთა რეალური საჭიროებები, სემანტიკურად ახლობელი და კომუნიკაბელური გარემო და ა.შ.

საქართველოში მეოცე საუკუნის არქიტექტურულ მემკვიდრეობას უფრო მძიმე ხვედრი ერგო, რამდენადაც იგი აღბეჭდილია საბჭოურის უარყოფითი კონოტაციით. საცხოვრებელმა მასივებმა თავის დროზე დააკმაყოფილა მზარდი მოთხოვნა საცხოვრისზე, თუმცა ქალაქის განვითარების მხრივ ხელი შეუწყო დედაქალაქის ზრდას გარეთ, ჩამოყალიბებული ცენტრისგან შორს, რამაც საბოლოო ჯამში გამოიწვია საცხოვრებად მიმზიდველი ცენტრიდან და არასასურველი გარეუბნის მკვეთრი განსხვავება. რაც შეეხება საზოგადოებრივ შენობებს, საბჭოთა სისტემის დანგრევის შემდეგ დაკარგეს რა სახელმწიფოს მიერ დაკისრებული ფუნქცია, მრავალი მათგანი გაურკვევტლი სტატუსით ინვესტორის მოლოდინის რეჟიმში დარჩა. ინვესტორისთვის უმეტეს შემთხვევაში ღირებული აღმოჩნდა შენობების მიერ დაკავებული მიწა და არა თავად არსებული ფართი ან ამ შენობების არქიტექტურული მნიშვნელობა.

აქედან იწყება ჩანაცვლებების აქტიური პროცესი, რომელსაც როგორც ქალაქგეგმარებითი, ასევე კულტუროლოგიური შეფასება სჭირდება. სანამ ჩანაცვლების კონკრეტულ მაგალითს განვიხილავთ, რამდენიმე სიტყვა უნდა ითქვას იმ ობიექტებზე, რომლებმაც გააგრძელეს ფუნქციონირება მათი შემქმნელი სისტემის დანგრევის შემდეგ. ამის ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითია გზათა სამინისტროს შენობა. შენობის სახიერება მომხიბვლელი აღმოჩნდა კორპორატიული კულტურისთვის, რომელიც მუდამ იმიჯის ძიებაშია. შეიძინა რა შენობა, საქართველოს ბანკმა შენობა ერთგვარ პიარ სასიგნალო ყუთად, ლოგოდ და ბრენდის ნაწილად აქცია. მეორე შემთხვევა ასევე უკავშირდება შენობის ძლიერ იმიჯს: თბილისის რიტუალების სასახლე ქვეყნის წამყვანი ბიზნესმენისთვის სასურველი ვიზუალური ნიშნების მატარებელი აღმოჩნდა და 2000-იანი წლებიდან საზოგადოებრივი შენობა კერძო რეზიდენციად გადაკეთდა. მოგვიანებით მან კვლავ ნახევრად საზოგადოებრივი ფუნქცია დაიბრუნა.

ზემოთ მოყვანილი ორი შემთხვევა საინტერესოა სხვა მხრივაც. ორივე შენობამ ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში მრავალი გამოცემისა და ინტერნეტრესურსის პირველი გვერდები მოიარა. ამის მიზეზია დასავლელი ჟურნალისტებისა და მკვლევრების მოჭარბებული ინტერესი სოციალისტური ბლოკის ქვეყნების არქიტექტურისადმი. ინტერესის აღმძრავი, შეიძლება ითქვას, ფრედერიკ შობენის ფოტოგრაფიული წიგნი გამოდგა [შობენი, 2011]. ავტორის შეფასებით საბჭოთა არქიტექტურის ისტორიის მეორე ნახევარში რთულია ერთიან მიდგომაზე საუბარი. ერთი რამ კი ცხადია, რომ ავტორისთვის ყველა მათგანი გარკვეულ ექსცენტულობასთან ასოცირდება. თავად წიგნის სათაურშიც გამოტანილია სიტყვა „კოსმიური“. საინტერესოა, რომ თუ 20-იანი წლების საბჭოთა ავანგარდი დასავლურ პუბლიკას პროფესიონალმა კრიტიკოსმა ო. ხან-მაგომედოვმა წარუდგინა [ხან-მაგომედოვი, 1987], ამ შემთხვევაში წარმდგენი ფოტოგრაფი გახლავთ. გააზრებისთვის დატოვებულია მხოლოდ დაშლილი სისტემის შესახებ გარკვეული ცოდნა და ფოტოს ზედაპირზე აღბეჭდილი გამოსახულება.

საბჭოური პერიოდის 60-იანი წლებიდან მოყოლებული არქიტექტურის აღსანიშნავად უკანასკნელ წლებში დამკვიდრდა ახალი ტერმინი: სოციალისტური მოდერნიზმი. ამ კატეგორიის ქვეშ დღევანდელი ვიზუალური კულტურა (იგულისხმება ონლაინ პლატფორმები: ფეისბუქი, ინსტაგრამი, პინტერესტი) აქტიურად აგროვებს საარქივო და ახალგადაღებულ ფოტოებს. უნდა აღინიშნოს, რომ ფოტომასალას თან ახლავს როგორც ავტორთა ვინაობა ასევე აშენების თარიღი. საბჭოთა პერიოდში აშენებულმა შენობებმა, დაკარგეს რა სოციალური მნიშვნელობა და ფუნქცია, ახალი სიცოცხლე იპოვეს ვიზუალურ კულტურაში.

ჩვენი თემა განიხილავს იმ შენობებს, რომლებიც ვერ ჩადგნენ კორპორატიული იმიჯის სამსახურში. დღეს ისინი აღარ არსებობენ. მათ ჩაენაცვლა ახალი ობიექტები. ჩანაცვლებების ამ სერიას ახლავს როგორც ეკონომიკური, ასევე იდეოლოგიური გამართლება. ჩვენ ამ პროცესის იდეოლოგიურ მხარეს შევეხებით.

პირველი მაგალითია უნივერსალ „თბილისის“ შენობა (ავტორები რ. ბაირამაშვილი, დ. მორედაძე, ლ. მემმარიაშვილი). 1977 წელს აგებულ შენობას სტრატეგიული მდებარეობა ეკავა დედაქალაქის მთავარ გამზირზე. ერთობ საინტერესო ურბანული სტრატეგიის გამოყენებით ავტორებმა მოახერხეს, რომ მასიური, გიგანტური, პოლი-ფუნქციური შენობა ჰარმონიულად მოეთავსებინათ არსებულ გარემოში. ერთ-ერთი წარმატებული გადაწყვეტა იყო შენობის პილონებზე მიწის დონიდან აწევა, რამაც გამოათავისუფლა და შექმნა საჯარო სივრცე, რომელიც უშუალოდ გამზირის გაგრძელება იყო და სიღრმეში მდებარე შიდა ეზოზე გადიოდა. ეს საინტერესო საჯარო სივრცე ანაწილებდა მომსვლელს სავაჭრო სივრცეში და თეატრის ვესტიბიულისკენ. მიუხედავად იმისა, რომ შენობის მთავარი ფასადი, რომელიც გამზირზე გამოდიოდა, იყო ყრუ და არ გააჩნდა დამატებითი დეტალები, იგი არ თრგუნავდა გარემოს და არსებული ისტორიული შენობების ფასადებთან მოკრძალებულ დიალოგს წარმართავდა. ამას ასევე განაპირობებდა შენობის სიმაღლე.

შიდა ეზოს და სხვა ღია სივრცეების წყალობით მიღებული იყო ფოროვანი არქიტექტურულად მსუბუქი, გამჭოლი და ელეგანტური მოცულობა.

ჩანაცვლების ტალღა თბილისის ცენტრალურ უნივერსალს 2000-იანი წლების ბოლოს შეეხო. ახალი შენობა არსებითად იმეორებს ძველის ფუნქციებს, თუმცა არქიტექტურული ხარისხის გარეშე. იგი წარმოადგენს შოპინგ მოლის სტერეოტიპულ, ანონიმურ და უმისამართო გალაპლაპებულ ყუთს. ირიბი ხაზებით შენობა ცდილობს რაიმეთი მაინც იყოს გამორჩეული, თუმც ამაოდ. შენობამ მთლიანად ჩაყლაპა ადგილი, მათ შორის გვერდზე არსებული მეტროსადგურ თავისუფლების მოედნის ვესტიბიული. ამჟამად მეტრო-სადგურის შესასვლელი, და თეატრიც შოპინგ მოლის ერთ-ერთი ბუტიკის შესასვლელად აღიქმება. შენობა რეალურად აუქმებს საჯარო სივრცეს და ქუჩის პუბლიკას ისრუტავს კომერციულ-სანახაობით ვაკუუმში. მოდერნისტული მემკვიდრეობის დაცვის ორგანიზაციის „დოკუმენტის“ განცხადებაში სამართლიანად არის აღნიშნული, რომ „ასეთი სახის ცვლილება დაუშვებელია, რადგან ამ შემთხვევაში საჯარო ინფრასტრუქტურა - სახელმწიფო თეატრი, მეტრო და მიწისქვეშა გადასასვლელი ფუნქციურად სავაჭრო ცენტრის პირდაპირი ზეგავლენას განიცდის და მის მომსახურე ელემენტებად გვევლინება, რისი ერთადერთი მიზანიც ხალხის ნაკადის კომერციულ სივრცეში იძულებითი მიზიდვაა.

შედეგად იკარგება შენობის საზოგადოებრივი ბუნება და ის სრულად დაექვემდებარება კომერციულ ინტერესს“ [დოკუმენტი, 2016]. არქიტექტურული თვალსაზრისით შენობა თითქოს წარმოადგენს „ზე-თანამედროვე ნაგებობას, თუმცა“ ჩვენი აზრით შენობა უბრალოდ აღნიშნავს „თანამედროვეობას“ რომელმაც ჩაანაცვლა წინარე აღმნიშვნელები: „საბჭოთა“, „უშნო“, უშუშო“. შენობა იყენებს პრიალა და გამჭვირვალე ზედაპირებს, რომ დამალოს მისი რეალური ყრუ ბუნება.

ჩანაცვლებების მეორე მაგალითად განვიხილავთ ყოფილი „ცეკავშირის“ შენობას, რომელიც 1971 წელს აშენდა არქიტექტორ გივი მელქაძის პროექტით. შენობის სამახსოვრო მინის ფარდა-კედელი ინტერნაციონალური სტილის პირველი ნიმუში იყო თბილისში. ამგვარი სისტემის გამოყენებით მრავალი შენობა აშენდა მსოფლიო მასშტაბით; ერთი მხრივ რთული გამოსარჩევია იგი ამ კონტექსტიდან. მაგრამ არქიტექტორის წინაშე მდგარ არსებულ ურბანული კონტექსტის პრობლემას თუ გავითვალისწიებთ, შენობა ჩამოყალიბებულ კონტექსტში ჩაწერის საუკეთესო ნიმუშს წარმოადგენს. გარშემორტყმული XIX და XX საუკუნის კლასიციისტური არქიტექტურით შენობას უშუალოდ ემიჯნებოდა 1937 წელს აშენებული სტალინური არქიტექტურის სანიმუშო საცხოვრებელი სახლი, რომელიც კვარტლის ურბანულ კონფიგურაციას აყალიბებს. სწორედ ამ ჩანასახს ასრულებდა ცეკავშირის შენობა და კვარტალს ჰარმონიულად კრავდა, აგრძელებდა რა არსებული შენობის კონტურს. კვარტლის შიგნით მოზრდილი შიდა ეზო რჩებოდა. ორ ადგილას დატეხილი ფასადი ქუჩას ორგანულად მიუყვებოდა და ურბანულ ქსოვილს ასრულებდა. ალუმინის ვერტიკალური პროფილებიანი შუშის რიტმული ფასადი ჰუმკინის ბაღის გამწვანებაში ისე იკარგებოდა რომ მნახველის თვალს ზედმეტად არ ხვდებოდა.

ჩანაცვლებამ კიდევ უფრო მეტად დაგვანახა ცეკავშირის შენობის ავტორის ოსტატობა. მის ადგილას აშენებული ახალი სასტუმრო „პანორამა თბილისის“ მასშტაბური პროექტის ნაწილია, რომელიც საბაგიროს მეშვეობით მთაწმინდის ფერდობზე შექმნილ ექსკლუზიურ გოლფ კლუბს უკავშირდება. ახალი კომპლექსი ერთგვარი ემბლემაა ანონიმური კაპიტალის მიერ მოტანილი „სიკეთისა“. ახალი მოცულობა ასევე შუშისაა და მისი წინამორბედის მსგავსად ცდილობს შეერწყას გარმოს, თუმც წარუმატებლად. ფუნქციურმა და ეკონომიკურმა მოთხოვნამ შენობის მოცულობა და სიმაღლე იმდენად გაზარდა, რომ ტალღოვანი ფასადი კონტექსტში ჩაწერის და ექსპრესიულობის გულუბრყვილო მცდელობად აღიქმება. შენობის სამი რკალისებრი გამოზრდილი ნაწილის დანიშნულებას შეარბილოს შენობის მასის აღქმა და ამავე დროს სახიერი შთაბეჭდილება დატოვოს (ავტორების აზრით ასოციაცია ტალღებთან და ზღვასთან). ამ აგრესიულ სტრატეგიასთან შედარებით კიდევ უფრო მეტად დასაფასებელი ხდება ის მშვიდი და

ნიუანსური მიდგომა, რაც „ცეკავშირის“ შენობის ავტორმა გამოავლინა 50 წლით ადრე.

კიდევ ერთი ურბანული დანაშაულია შიდა ეზოს მოსპობა, ისე, რომ მეზობელი საცხოვრებელი სახლის ფანჯრები ფაქტობრივად ყრუ კედელს უყურებენ. კომერციული დეველოპმენტის კულტურამ რუსთაველის გამზირის სახასიათო სახლი აჩრდილად აქცია — ამ კულტურისთვის იგი არ არსებობს. ეს შემთხვევა კარგად გვაჩვენებს რეალური ადამინის და მაცხოვრებლის ადგილს კომერციალიზებული ქალაქის შიგნით.

ბოლო მაგალითი, რომელსაც განვიხილავთ, არის კოტე აფხაზის ქუჩის 37-ში სტომატოლოგიური კლინიკა (ავტორი ნოდარ ქვათელაძე). ზემოთ განხილული ორი შენობა ფართო პუბლიკისთვის არ წარმოადგენდა არქიტექტურული მშვენიერების ნიმუშს, ისინი მაინც ქალაქის ცხოვრების ნაწილნი იყვნენ. 1987 წელს აშენებული შენობა არათუ ფართო საზოგადოების, სავარაუდოდ არქიტექტორთა ცნობიერებაშიც ნაკლებად დაიღეჭა. ამის მიზეზი ნაწილობრივ არის ის, რომ შენობა 90-იანი წლების წინ აშენდა და „მკვდარ ქალაქში“ ვერ მოასწრო დამკვიდრება. ყოფილი ლესელიძის ქუჩა (კოტე აფხაზის ქუჩა) ძველი ქალაქის ცოცხალი ურბანული მეხსიერებაა, თუმცა აქ არსებული შენობები მე-19 საუკუნეზე ადრე არ არის აგებული, თავად ქუჩას უძველეს შრეებში აქვს ფესვები. კლინიკა აშენდა იმ პერიოდში, როდესაც საბჭოთა მმართველობა აქტიურად ჩაერია ძველი თბილისში რეკონსტრუქციის და ახალი შენობების აშენების პროექტებით. ეს ჩარევა ძირითადად გამოიხატა ისტორიციისტული სახის შესაქმნელად (სახელგანთქმული ხის აივნები და შუშბანდები). ამ ისტორიციისტული მიმდინარეობის საპირისპიროდ, ქვათელაძის მიდგომა ორმხრივია საინტერესო: ერთი მხრივ, იგი ცდილობს ადგილობრივი არქიტექტურული სახის შექმნას, მეორეს მხრივ რჩება სრულიად თანამედროვე. უნდა ითქვას, რომ არქიტექტორმა წარმატებას მიაღწია. ისე, რომ არ მიუმართავს ხის აივნებისთვის, ქვათელაძემ შესძლო ადგილობრივი არქიტექტურული კულტურის არსის დაჭერა: ეს არის ღიაობა. ასწია რა შენობა მიწის დონიდან, მან მომხიბვლელი საჯარო სივრცე შექმნა პირველ დონეზე კიბეებით, პანდუსებით და ხიდურებით. ამ შემთხვევაში არქიტექტურის მთავარი პარადიგმას წარმოადგენს ორგანიზმი, რომელიც იზრდება ადგილის ბუნებიდან გამომდინარე. ამ პრინციპის მიხედვით არქიტექტორმა შექმნა თანამედროვე შენობა, რომელიც ძლიერ არის დაკავშირებული ისტორიულ კონტექსტთან. რა თქმა უნდა გარკვეული ზერაპირული ისტორიული ნიშნები ამ შენობასაც გააჩნდა — თუნდაც თაღოვანი ფანჯრების სახით.

შენობის ყველაზე სახასიათო ნიშანი მთელ ფასადზე გაწეილი დიაგონალური კიბის მოცულობაა. წინასწარი კვლევით, რომელიც შენობის დემონტაჟისთვის მომზადდა, ხელოვნებათმცოდნე ექსპერტი აღნიშნავს,

რომ: „შენობის ფასადზე გამოტანილი, ზიგზაგისებური კიბის მოტივი პარიზის ჟორჟ პომპიდუს სახელობის ხელოვნების ცენტრის ცნობილ ნაგებობასთან იწვევს ასოციაციას. როგორც ჩანს, ავტორს სურდა, ქალაქის ისტორიული არქიტექტურული სახისათვის, უჩვეულო შენობისთვის, კიდევ უფრო თამამი, თანამედროვე იერი მიეცა, რისთვისაც, სავარაუდოდ, გააზრებულად მიმართა რენცო პიანოს ე.წ. high-tech-ის სტილში შესრულებული ნაგებობის ერთგვარ რეკლიკას. თუმც სამართლიანობა მოითხოვს, ვაღიაროთ, რომ მოცემული ნაგებობა შორს არის და მხატვრულ-არქიტექტურული დონით დიდად ჩამოუვარდება საკუთარ პროტოტიპსა თუ შთაგონების ობიექტს“ [დარჩია, 2011]. ეს შეფასება არასამართლიანად მიგვაჩნია. პომპიდუს ცენტრში არქიტექტორი იყენებს მილის მეტაფორას, რომელიც მიდგმულია მეტალის ჩონჩხზე. ამ შემთხვევაში კი კიბე შენობის ორგანულ, ლოგიკურ ნაწილს წარმოადგენს იგი ამოიზრდება შენობის მთლიანობიდან.

შენობა გამოირჩეოდა სივრცითი წყობის სირთულით: ქუჩის დონეზე გამოსული მცირე სივრცეები ლაბირინთულ და ცოცხალ გარემოს ქმნიდნენ. სანახაობრივი და ამავე დროს მოკრძალებული შენობა მნიშვნელოვანი ობიექტი იყო ქართული თანამედროვე არქიტექტურის ისტორიაში. დანგრევის შემდეგ გამოთავისუფლდა ძვირადღირებული ტერიტორია ქალაქის ცენტრში და ამჯერად იქ ფსევდოისტორიული სტილის სასტუმრო შენდება.

ჩანაცვლებების ეს სერია ახდენს ქალაქის სანიტარიზაციას უახლოესი წარსულის მემკვიდრეობისგან. რა მნიშვნელობა ენიჭებათ გამქრალ შენობებს? მიზანია გვახსოვდეს ჩანაცვლებული თანამედროვე არქიტექტურა და მათი შემქმნელები. მემკვიდრეობითობა უზრუნველყოფს წარსული და დღევანდელი არქიტექტორების შეკავშირებას, რამაც უნდა შექმნას ქართული ხუროთმოძღვრების მომავალი.

დავუბრუნდეთ „მოდერნიზმის სიკვდილის“ ცნებას. ჩვენს შემთხვევაში უნდა ვისაუბროთ „სოციალისტური მოდერნიზმის“ სიკვდილზე, რაც გულისხმობს მის იგნორირებას, მასში მხოლოდ დრომოჭმულის დანახვას. თუ დასავლეთში პოსტმოდერნისტული არქიტექტურის ვექტორები მიმართული იყო მეტ კომუნიკაბელურობაზე, ჩართულობასა და ვერნაკულარული ნიშნების აქტიურ გამოყენებაზე პოსტსაბჭოთა არქიტექტურა კიდევ უფრო ძლიერი თანამზრახველი გახდა „ძალაუფლების მმართველი სტრუქტურებისა“. არქიტექტურა, რომელიც ანაცვლებს წარსულს სიმულირებს თანამედროვეობას და დგამს ეკონომიკური განვითარების სპექტაკლს. რეალურად კი კიდევ უფრო ძლიერადაა მიმართული მწარმოებელზე და არა მომხმარებელზე, კორპორაციაზე და არა მაცხოვრებლებზე, დეველოპმენტზე და არა ხალხზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. დოკომო, 2016: <https://tinyurl.com/whqgaru>;
2. დარჩია, ქ.: ქ. თბილისში, კ. აფხაზის (ყოფ. ლესელიძის) ქ. #37-ში მდებარე შენობისა და მიმდებარე ტრიტორიის არქიტექტურულ-მხატვრულ თავისებურებათა ზოგადი ანალიზი და შეფასება, 2011;
3. ჯენკსი, 1977: Jencks, Charles. *The language of post-modern architecture*, Rizzoli, 1977;
4. ჯენკსი, 2011: Jencks, Charles. *The Story of Post-Modernism: Five Decades of the Ironic, Iconic and Critical in Architecture*, Wiley 2011;
5. ხან-მაგომედოვი, 1987: Khan-Magomedov S. O. *Pioneers of Soviet Architecture*, Rizzoli: 1987;
6. შობენი, 2011: *Cosmic Communist Constructions Photographed*, Taschen 2011.

Erased architectural heritage of XX century Tbilisi

Bostanashvili D.

Resume

There are buildings, that no longer exist. Those, which during their short lifetime attracted little attention of the public and had not been part of some significant historical events. The date of their constructions is so recent, that it can hardly be termed historic. Recently built buildings rarely get a chance to be evaluated, or appreciated. Therefore, it is a duty, that architectural community maintain the memory and stories of the “insignificant” buildings.

The paper considers three cases (“Tbilisi Univermag”, “Tse-Kavshiri” building, Dentistry clinic on K. Abkhazi street) that belong to twentieth century and became victims of politics of replacements that originates in total commercialization of urban space. Why do the demolished buildings deserve attention? The paper sets two points of departure: first is the significance of heritage in architecture and what deserves the status of heritage. Does “socialist architecture” carry cultural values, that must be appreciated? Secondly, the topic discusses the ongoing process of replacements of original architecture with anonymous global corporate architectural

imagery and urban spaces that function exclusively, as commercial points of attraction. The paper examines ideology behind this process.

Стертое архитектурное наследие XX веков Тбилиси

Бостанашвили Д.

Резюме

Есть здания, которых больше нет. Те, которые за свою короткую жизнь привлекли мало внимания общественности и не были частью каких-то значительных исторических событий. Дата их постройки настолько недавняя, что ее трудно назвать исторической. Недавно построенные здания редко получают шанс быть оцененными или оцененными. Поэтому обязанность архитектурного сообщества - хранить память и рассказы о «незначительных» зданиях. В статье рассматриваются три случая («универмаг Тбилиси», здание «Це-Кавшири», Стоматологическая клиника на улице К. Абхази), которые относятся к двадцатому веку и стали жертвами политики замен, которая возникает в результате полной коммерциализации городского пространства. Почему снесенные здания заслуживают внимания? В документе изложены две отправные точки: во-первых, значение наследия в архитектуре и то, что заслуживает статуса наследия. Несет ли «социалистическая архитектура» культурные ценности, которые нужно ценить? Во-вторых, в теме обсуждается текущий процесс замены оригинальной архитектуры анонимными глобальными корпоративными архитектурными образами и городскими пространствами, которые функционируют исключительно как коммерческие точки притяжения. В статье рассматривается идеология, стоящая за этим процессом.

ქართული ხუროთმოძღვრების გავლენა რუსულ სატაძრო არქიტექტურაზე და რუსი მოღვაწეები საქართველოში

გრატიამვილი დ.

დოქტორანტი

დავიდ გრიმი არის არქიტექტორი, რომელმაც მრავალი პროექტი განახორციელა რუსეთის იმპერიის მასშტაბით საეკლესიო არქიტექტურაში. თბილისში მისი პროექტის მიხედვით იქნა აგებული ნეო-ბიზანტიური სტილის ვეებერთელა სამხედრო საკათედრო ტაძარი. აღსანიშნავია, რომ გრიმამდე ბევრად ადრე ქართული ხუროთმოძღვრებით დაინტერესდა რუსი გენერალი გრიგოლ გაგარინი.

გაგარინმა ბავშვობა იტალიაში გაატარა, სადაც მის ოჯახს ხშირად სტუმრობდნენ რომში სასწავლებლად მყოფი სტუდენტები, მათ შორის ბრიულოვი. სწორედ მასთან ეუფლება ექვსი წლის გრიგორი ხატვის საფუძვლებს. თოთხმეტი წლისა სიენის კოლეჯში სწავლობს.

1841წ. გაგარინი სამხედრო სამსახურს იწყებს. 1848 გაამწესეს მეფის ნაცვალ მიხეილ ვორონცოვთან თბილისში. ამ პერიოდისათვის მას უკვე მრავალი სამხედრო ჯილდო აქვს მიღებული. 1859 საიმპერატორო სამხატვრო აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი იყო. თავისი სამსახურებრივი კარიერის განმავლობაში მას მოუწია ყოფნა კონსტანტინოპოლში, სადაც დიდი სიზუსტით იკვლევს აია-სოფიის ტაძრის ფორმებს, პროპორციებს, სტრუქტურებს, აყალიბებს თავის წარმოდგენაში ბიზანტიური სტილის თავისებურებებს და კანონზომიერებებს.

კავკასიაში ყოფნისას იგი აღფრთოვანებულია ქართული და სომხური არქიტექტურული ნიმუშებით. 1840 წ. ასრულებს ბიჭვინთის ბაზილიკის ჩანახატს აკვარელით. ერთ-ერთ ასეთ ნახატში - „იმპერატორ იუსტინიანეს თანადროული ქართული ხუროთმოძღვრების ნიმუში ბიჭვინთის ბაზილიკა“ იგი გამოსახავს მზით განათებულ უზარმაზარ გუმბათქვეშა სივრცეს თაღებით და საკურთხევლის აფსიდით. სინათლე ტაძარში იღვრება გუმბათის ყელში არსებული სარკმლებიდან. სტაფაჟის სახით იგი სივრცეში ათავსებს ქალის ფიგურას პატარა ბავშვთან ერთად, ასევე მოხუც მლოცველს, რის საშუალებითაც შესანიშნავად გადმოსცემს ტაძრის რეალურ მასშტაბებს. ამავე ჩანახატის ქვეშ განათავსებს ტაძრის გეგმას, რომელიც ასევე თავად აქვს აზომილი . აქვეა წარწერა „ბიჭვინთა აფხაზეთი მე-6 საუკუნის იუსტინიანეს თანადროული ქრისტიანული ტაძარი.“

სწორედ ბიზანტიური არქიტექტურის ასეთი ღრმა ცოდნით იგი გავლენას ახდენს აკადემიის ახალი თაობის ხუროთმოძღვრებზე. ამ პერიოდიდან მალევე საქართველოში ჩამოდის რუსეთის სამხატვრო აკადემიის პენსიონერის (ასე ერქვა მაშინ საგრანტო დაფინანსებას) სტატუსით ახალგაზრდა თაობის არქიტექტორი დავიდ გრიმი, მოგზაურობს როგორც საქართველოს რეგიონებში, ასევე სომხეთში. რუსეთში დაბრუნებისთანავე აღფრთოვანებული დავიდ გრიმი გამოსცემს წიგნს, რომელშიც შედის მის მიერ აზომილი, აღწერილი და ჩახაზული ქართული და სომხური ხუროთმოძღვრების ნაგებობები. თავდაპირველად ნაშრომი გამოდის ჟურნალ „ზოდჩის“ პირველივე იანვრის ნომერში, 1872 წელს-სათაურით: „ПАМЯТНИКИ ВИЗАНТИЙСКОЙ АРХИТЕКТУРЫ В ГРУЗИИ И АРМЕНИИ“- СОСТАВИЛ АРХИТЕКТОР ДАВИД ГРИМ“. კრებული ჟურნალის თორმეტივე ნომერში გადანაწილდა, როგორც ანონსიდან ვეცნობით, იგი საოცრად დიდ შეფასებას აძლევს ამ ნაგებობებს და აღნიშნავს მათ მაღალ მხატვრულ ღირებულებას. ამავე წელს ეს ნაშრომი გამოდის წიგნის სახით.

თავად გრიმი ასე აღნიშნავს, რომ წიგნი მომზადდა შუა საუკუნეების ნაგებობათა ნაშთების ღრმა შესწავლის შედეგად, როგორც არქიტექტურული, ასევე ისტორიული და არქეოლოგიური კუთხით. რუსულ საზოგადოებას სთავაზობს საქართველოსა და სომხეთში ძნელბედობას გადარჩენილ და ჯერ კიდევ არსებული ნანგრევების შეუსწავლელ და უცნობ ნიმუშებს, როგორც ბიზანტიური კულტურის აღმოსავლურ ნაშთებს. აღნიშნავს, რომ ამ ნიმუშებისთვის საბურველის ახდა სცადეს დიუბუა დე მონპერემ, აკადემიკოსმა მარი ბროსემ, თავადმა გაგარინმა და სხვებმა და რომ მანამდე არ იყო გამოცემული ასეთი სრული კრებული, რომელიც იცავდა არქეოლოგიური საგანძურის ასეთ სისრულესა და მრავალფეროვნებას, რომლითაც ასე მდიდარია საქართველო და სომხეთი. ერთდროს ორივე დამოუკიდებელი სახელმწიფო, თავიანთი თვითმყოფადი ისტორიითა და არქეოლოგიით. სამართლიანად შეიძლება ითქვას, - აღნიშნავს ავტორი, - რომ საქართველოსა და სომხეთის არქიტექტურის მრავალფეროვნებას დიდი სარგებლობის მოტანა შეუძლია ყველა იმ ადამიანისთვის ვინც დაინტერესებულია არქიტექტურით. ეს ნიმუშები შეიძლება გახდეს მისაბამი მაგალითი, ან მისცეს ახალი ინსპირაცია მხატვრული ფორმების გამოყენებაში, თანამედროვე გემოვნებასა და სულიერებას მორგებულ ახალ ნაგებობებს.

ავტორმა კრებულში განათავსა გეგმები, ფასადები, ჭრილები, დეტალების ჩანახატები იმ ტაძრებისა, როგორცაა გელათის მონასტერი, მცხეთის ტაძრები, კაბენი, ალავერდი, ჯვარი პატიოსანი, სამთავისი,

მანგლისი, საფარა, ბეთანია, ნინოწმინდა, ბოლნისი, ახტალა, სანაგირი, უზუნდარი ეჩმიაძინი, წმ. როფსიმე, წმ. გაიანე, ოხანა-ვანგი, სამოცა-ვანგი, ყარსი და ქალაქ ანის ტაძრები.

გრიმის ეს ნაშრომი რეკომენდებულია იმპერიის მასშტაბით მოღვაწე ყოველი არქიტექტორისთვის, როგორც აუცილებელი სახელმძღვანელო.

თავად გრიმიც თავისუფლად იყენებდა ქართულ სტილად შერაცხულ

სურ. 1 „ბიჭვინთა აფხაზეთი მე-6 საუკუნის იუსტინიანეს თანადროული ქრისტიანული ტაძარი.“ (გრიგოლ გაგარინის ჩანახატი)

სურ. 2 გრიგოლ გაგარინი ქუთაისის სობორო

ფორმებს, მაგალითად როგორც სამთვისის დამახასიათებელ დეკორს, ე.წ. „სამთავნურ ტიპს.“ მას აქვს შესრულებული ქართული იერის მქონე ტაძრები იმპერიის მასშტაბით, მაგალითად, ყირიმში. მაგრამ, როდესაც საქართველოში უნდა აეგო მას დიდი სამხედრო კათედრალი, ბუნებრივია ვერ იქნებოდა ეს კათედრალი ქართული არქიტექტურული სტილის, ჯერ ერთი იმიტომ, რომ ამას არ ისურვებდა დამკვეთი, რუსეთის იმპერია და როგორც აღვნიშნეთ თანადროული ტაძრები ყველა დიდ ქალაქში, რომელიც კი შედიოდა რუსეთის იმპერიაში გახლდათ ბიზანტიური სტილის, როგორც რუსეთის იმპერიალისტური დიდების ნიშანი და როგორც ბიზანტიის სულიერი მემკვიდრის რუსეთის, ქრისტიანული სარწმუნოების განუხრელი მცველის დიდების ნიშანი.

ამრიგად, მივიჩნევთ, რომ კონკრეტულად თბილისის პროექტი გრიმისეული ტაძრისა თავისი დიდებულებით არის ერთგვარად თავშეკავებული პატივისცემის გამოხატულება საქართველოს მიმართ, როგორც ბიზანტიური სულიერი მემკვიდრისა და არა როგორც რუსეთის იმპერიის ახალი და „ტუზემცური“ პროვინციისა.

რაც შეეხება იმას, თუ რამდენად გამოიყენეს სხვა არქიტექტორებმა გრიმისეული სახელმძღვანელო, ამაზე მეტყველებს სახელმძღვანელოს გავლენით შექმნილი მრავალი ნიმუში, აშენებული ყირიმის ტერიტორიაზე. უფრო ხშირად შეინიშნება სომხური არქიტექტურის გავლენა, რაც აიხსნება იმით, რომ ამ ტაძრებს აფინანსებდა ყირიმის ტერიტორიაზე მრავლად არსებული სომხური დიასპორა და მათი არჩევანიც ამ შემთხვევაში ბუნებრივია. მითუმეტეს, რომ რუსეთი ნაკლებად ერეოდა რელიგიურ საკითხებში სომხეთთან მიმართებაში, რადგან პატივისცემით ეპყრობოდა მათ კონფესიურ განსხვავებას, როგორც საკუთრივ დიაფიზიტებსა და მონოფიზიტების შორის, და თავს არაკომპეტენტურად თვლიდა სხვა კონფესიაში. სამაგიეროდ, ქართულ სარწმუნოებასთან, როგორც ერთმორწმუნე ერთან მას ყოველთვის ეკავა უფროსი „ჭკუისდამრიგებელი ძმის“ პოზიცია.

გრიგოლ გაგარინი იყო ასევე ავტორი ქუთაისის სობოროს ტაძრისა, რომელიც აშენდა 1852-71 წლებში. სიდიდით იგი თითქმის ბაგრატის ტაძარს უტოლდებოდა. როგორც გაიაზრა გაგარინმა, ტაძარი სამთავნური არქიტექტურის ტიპის იყო. იგი წარმოადგენდა მაღალ ციკოლზე მდგარ თავისუფალ ჯვარს. კედლებზე სამთავნური მაღალი თაღებით, მაღალი გუმბათის ყელით, კარვისებური გადახურვით და გუმბათზე ექვსმკლავა, რუსული ჯვრით. ერთადერთი რაც ექსტერიერში ხაზს უსვამდა საავტორო ექსკლუზივს, დასავლეთის მხრიდან, ცენტრალური კარედის მხრიდან გარე პერიმეტრში გამოკვეთილი ხუთწახნაგა პორტიკი გახლდათ თავზე ღია არკადებით, რაც მანამდე არსებულ ტაძრებთან მიმართებაში მეტად უჩვეულოდ გამოიყურებოდა. ტაძარი არ იყო უცხო სხეულივით ქართულ გარემოში, თუმცა იგი დაანგრეს 1924 წელს ბოლშევიკებმა და მის ადგილზე აღმართეს ლენინის ძეგლი.

ასე რომ გაგარინისა და გრიმის წყალობით რუსულმა ხუროთმოძღვრებამ არა თუ მხოლოდ გაიცნო, არამედ გამოიყენა კიდევაც ის ქართული ლირიკული ხაზი პლასტიკური ორნამენტისა, რომელიც მკაცრ, გეომეტრიზირებულ რუსულ ორნამენტს ბევრად სჯობდა მხატვრული თვალსაზრისით და ამით რუსულ ტაძრებში ლირიკული პლასტიკური ხაზი შეიტანა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. В.О.Гусакова Русское православное искусство
2. Журнал „зодчий“, январь 1872 год.

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია XIX საუკუნის რუსი არქიტექტორების გრაფ გრიგორი გაგარინისა და დავიდ გრიმის მოღვაწეობა კავკასიაში, მათი დაინტერესება უძველესი ქართული და სომხური არქიტექტურით, მათი მაღალი შეფასება ქართული ხუროთმოძღვრების ნიმუშებისა და რეკომენდაციები ახალგაზრდა რუსი არქიტექტორებისათვის, რათა გამოიყენონ ახალ მშენებარე ტაძრებში კავკასიური მოტივები როგორც ინსპირაცია.

Russian architects in Georgia and the influence of Georgian architecture on Russian temple architecture

Gratiashvili D.

Resume

There is discussed the work of Russian architects of the 19th century, Count Gregory Gagarin and David Grimm in the Caucasus, their interest in ancient Georgian and Armenian architecture, their high evaluation of Georgian architectural samples and recommendations for young Russian architects to use Caucasian motifs as inspiration in newly built temples.

Русские зодчие в Грузии и влияние грузинской архитектуры на русскую храмовую архитектуру

Гратиашвили Д.

Резюме

В статье рассматриваются работы русских архитекторов XIX века графа Григория Гагарина и Давида Гримма на Кавказе. Их интерес к древнегрузинской и армянской архитектуре. Их высокая оценка грузинских архитектурных моделей и рекомендации молодым русским архитекторам использовать кавказские мотивы в качестве вдохновения в при строении новых храмов.

არქიტექტურული მემკვიდრეობა - გარემო და თანამედროვე საზოგადოება

იმნაძე ნ.

პროფესორი

ვარდოსანიძე გ.

დოქტორანტი

*“არქიტექტურული ქმნილებები ხაზს უნდა უსვამდეს
და ამლიერებდეს ლანდშაფტის სილამაზის აღქმას“*

გიორგი ჩახავა

არსებობს არქიტექტურული ნაგებობები, რომლებიც თავიანთ თავზე თავად საუბრობენ, დროის სხვადასხვა მონაკვეთში ამოტივტივდებიან ხოლმე და ყოველ ჯერზე ახლებურად წარმოჩინდებიან განსხვავებული ინტერპრეტაციებით. ვფიქრობთ, რომ ეს მოსაზრება XX საუკუნის 70-90-იან წლების არქიტექტურას აღწერს. არქიტექტურის აღქმა გათვლილია მის ემოციურ შეფასებაზე მაყურებლის მხრიდან, დამახსოვრებაზე და არა ჩანაფიქრის გააზრებაზე, კონსტრუქციული და ტექტონიკური გადაწყვეტის შეფასებაზე.

თემის აქტუალობა

21-ე საუკუნის თბილისის არქიტექტურულ სივრცეში, მის ვიზუალურ აღქმაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს გასული საუკუნის 70-90 იანი წლების ნაგებობები, თუმცა მათი უმეტესობის იერსახე რამდენადმე შეცვლილია - უკეთეს შემთხვევაში რესტავრირებულია ან საერთოდ აღარ არსებობს. ზოგიერთის მდგომარეობა კი კრიტიკულად გაურკვეველია. როგორია მათი ადგილი 21 - ე საუკუნის საქალაქო გარემოში? რჩებიან თუ არა მეხსიერებაში თუ იქმნება ახალი ისტორია მათთვის? როგორია საზოგადოების დამოკიდებულება მათ მიმართ? სწორედ ამ გარემოებებმა განსაზღვრა წინამდებარე სტატიის აქტუალობა.

ყველა დროის შთამბეჭდავი ნაგებობა საქართველოს ბანკის შენობა, ყოფილი გზების სამინისტრო, რომლის არქიტექტურული ისტორია არ დასრულებულა. აშენდა 1976 წელს ქ. თბილისში ორ ავტომაგისტრალს შორის, რომელთა დონეების სხვაობა 33 მეტრია, არქიტექტორები: გიორგი ჩახავა, ზურაბ ჯალაღანია, ინჟინრები თეიმურაზ თხილავა და ალექსანდრე კიმბერგი (სურ.1).

სურ. 1 2019 წ. ყოფილი გზების სამინისტრო

ნიუ-იორკ ტაიმსმა ამ ნაგებობას უწოდა დასავლეთისთვის მოულოდნელი აღმოჩენა, რომელმაც მრავალი სტანდარტული შეხედულება დაამსხვრია გვიანდელ საბჭოთა არქიტექტურაზე. იგი შეტანილია არაერთ საერთაშორისო გამოცემაში. 1977 წელს გამოცემულ ჟურნალ დომუსში „სიახლენი საბჭოთა კავშირში“ ეწერა, რომ „ახლახან დამთავრდა გზების სასახლის მშენებლობა თბილისში... ეს შენობა იდეალური დასაწყისია სამხედრო გზისა, რომელიც კავკასიის ქედს კვეთს“ (თ. ჩიჩუა. თანამედროვე ქართული არქიტექტურა საერთაშორისო სარბიელზე); საგამომცემლო სახლმა ტაშენმა 1981 წელს ნიუ იორკის ხელოვნების მუზეუმისთვის გამოსცა „ტრანსფორმაციები თანამედროვე არქიტექტურაში“; 2003 წელს საფუძველი ჩაეყარა მამტაბურ ფოტოპროექტს „კოსმოსური კომუნისტური ნაგებობების ფოტოები“ (Cosmic Communist Constructions Photographed) რომლის ავტორი ჟურნალ Citizen K-ს მთავარი რედაქტორი ფრედერიკ შობენი წერდა: “ეს უცნაური და მშვენიერი შენობები - კულტურის გარსი, რომელმაც მე მომაჯადოვა“. იტალიელმა ფოტოგრაფებმა რობერტო კონტემ და სტეფანო პერაგომ 2015-16 წლებში ასევე შექმნეს ქართულ საბჭოთა მოდერნიზმზე ფოტოების სერია. მათი აზრით „საბჭოთა პერიოდის არქიტექტურა დროის მიღმაა, სადღაც წარსულსა და მომავალს შორის“. კონტემ ასევე აღნიშნა, რომ „ქართველმა არქიტექტორებმა მოახერხეს და შექმნეს საინტერესო ნაგებობები, რომლებმაც შეითავსეს გლობალური და საბჭოთა ტენდენციები და შეერწყა თავისებურ ადგილობრივ სტილს. (წყარო: <https://archi.ru/news/80722/italyanskie-fotografy-sdelali-seriyu-snimkov-posvyaschonnuyu-poslevoennym-modernistskim-postroikam-gruzii>)

2010 წლის 22-25 ივლისს საავტომობილო გზების ყოფილი სამინისტრო სამი დღის განმავლობაში მასპინძლობდა პროექტს სახელწოდებით – ”გაყინული მომენტები: არქიტექტურა გვპასუხობს“. (წყარო: <https://netgazeti.ge/culture/6803/>); 2010 წელს ამერიკელმა არქიტექტორებმა ფელიქს ნოვიკოვმა და ვლადიმერ ბელოგოლოვსკიმ საარქივო ფოტოების და პუბლიკაციების საფუძველზე შექმნეს ფოტო-პროექტი 1955 – 89 წლების საბჭოთა მოდერნიზმის ანთოლოგია. ფოტო-პროექტს მოჰყვა

ვლადიმერ ბელოგოლოვსკის ლექციებისა და გამოფენების სერია 2011 და 2012 წლებში. გამოფენის შესახებ წერდნენ კენეტ ფრემტონი და ჩარლზ ჯენქსი.

<http://www.curatorialproject.com/goingpublic/sovietmodernismmoscow.html>)

“ექვგარეშა, რომ საბჭოთა პერიოდის მოდერნიზმი წარმოადგენს მსოფლიო ხუროთმოძღვრების განვითარების ჯაჭვს. იგი მტკიცედ აკავშირებს დღევანდელ ნეომოდერნიზმს XX ს. 20-იანი წლების კონსტრუქტივისტების იდეებთან, რომლებიც დღესაც კი შთააგონებენ არქიტექტორებს მთელ მსოფლიოში.” - წერდა კენეტ ფრემტონი;

“ეს ანთოლოგია, რომელშიც წარმოდგენილია იმ დროის უპირველესი მაგალითები, ადასტურებს საბჭოთა იმპერიის ბოლო სტილის დამოუკიდებელ და ორიგინალურ დამსახურებას. ეს საგანი სერიოზული კვლევის მოლოდინშია, რადგან მასში იმალება მრავალი მომხიბლავი აღმოჩენა, რომლებიც მხოლოდ ეხლა იწყებენ გამოსვლას.” - ჩარლზ ჯენქსი;

<http://www.curatorialproject.com/lectures/sovietmodernism.html>

არქიტექტურის კრიტიკოსი ვ. ბელოგოლოვსკი აანალიზებს რა 1955-1991 წლების საბჭოთა მოდერნიზმს, აღნიშნავს: დღეს საბჭოთა მოდერნიზმი არ უნდა იწვევდეს განსაკუთრებულ ინტერესს. ეს ინტერესი უფრო მოდაა, რადგან დღევანდელი არქიტექტურა სავსეა დახვეწილი კონცეფციებით, ხოლო ინოვაციური ტექნოლოგიების და მასალების საშუალებით არქიტექტურა საკმაოდ შორს წავიდა. და მაინც, საბჭოთა პერიოდის მესამე (კონსტრუქტივიზმის და სტალინური ამპირის მერე) „არქიტექტურული სტილი“ მომხიბვლელია და ყურადღებას იპყრობს.“ სტატიის ავტორი თავადვე აღნიშნავს, რომ არ არსებობდა სხვა ისტორიული პერიოდი, რომლის დროსაც ერთიან ინტერნაციონალურ სტილში აიგო ამდენი ნაგებობა.

(<https://archi.ru/russia/48243/ot-obschego-k-znakovomu-i-obratno-ili-modernisty-vsekh-stran-soedinyaites>)

2019 წელს არქიტექტორთა საერთაშორისო დღეს არქიტექტორთა კავშირმა დავით აბულაძის ინიციატივით შენობას გადასცა არსუკიძის უმაღლესი ჯილდო; მანამდე კი, 1980 წელს, მინისტრთა საბჭოს პრემია მიენიჭა არქიტექტორს. 2007 წელს შენობა საქართველოს ბანკმა შეიძინა. 1986 წლიდან ძეგლის სტატუსი აქვს მინიჭებული და 2007 წლიდან კულტურის მინისტრის ბრძანებით შეტანილია საქართველოს ძეგლთა ნუსხაში.

მისი ასეთი წარმატება განაპირობა კონცეფციამ და იდეამ: სინთეზი ხისტ კონსტრუქციასა და გარემო ლანდშაფტს შორის; კონსტრუქცია, რომელმაც განსაზღვრა შენობის სივრცულ - მხატვრული სახე; სივრცული სტრუქტურა, რომელიც მორგებულია უკიდურეს კლდოვან რელიეფს: ტრადიცია თუ ნოვატორობა. მგონი ორივე ერთად. არქიტექტურული სახე

შეესაბამება ისტორიულ-კულტურულ კონტექსტს, განსაზღვრავს დღევანდელობას და ხვალინდელ დღეს. იგი აქტუალურია. გაბატონებულია გარემო სივრცეზე და ამდიდრებს მტკვრის მარჯვენა სანაპიროს არქიტექტურულ სილუეტს. მასში გაერთიანდა მე-19 საუკუნის თბილისური არქიტექტურისა და მისი ლანდშაფტთან ურთიერთობის ტრადიცია, იგი საკმაოდ მგრძნობიარეა ლანდშაფტის მიმართ. სწორედ ეს უჩვეულო დიალოგი აახლოებს ფრანკ ლოიდ რაიტის ორგანულ არქიტექტურასთან. სახლი ჩანჩქერზე - რა იქნებოდა ბუნების გარეშე? ერთი რიგითი მოდერნისტული ნაგებობა. რა იქნებოდა ყოფილი გზების სამინისტროს შენობა კონკრეტული, კლდოვანი ადგილის გარეშე? კიდევ ერთი ნაგებობა, რომელიც იმ რიგში ჩადგებოდა სადაც თანმიმდევრულად დალაგდა ერთი კონცეფციის გარშემო არქიტექტურული ობიექტები: მე-20 საუკუნის ავანგარდი მალევიჩის არქიტექტურული მაკეტები, ელ ლისიცკის ჰორიზონტალური ცათამბრჯენის და იონა ფრიდმანის სივრცული ქალაქის იდეები, მეტაბოლისტების თეორიები, სიახლოვე მოშე საფდის და რიკარდო ბოფილის გადაწყვეტებთან. მიუხედავად ამდენი არქიტექტორული ინსპირაციებისა და იდეების სიმრავლისა ვერც ერთი ვერ ჩაითვლება ყოფილი გზების სამინისტროს შენობის ანალოგად. არსებობს მოსაზრება, რომ არქიტექტორისთვის გიორგი ჩახავას შთაგონების წყარო იყო 1966-1973 წელს აგებული ყოფილი პარლამენტის შენობა (ახლანდელი მუზეუმი) პრადაში არქიტექტორი კარელ პრაჟერი.

სურ. 2 1966-1973 წელი; პრადა, მუზეუმი (ყოფილი პარლამენტის შენობა), არქ. კარელ პრაჟერი

სტივენ ჰოლი

ომა

ჰერცოგ დე მერიონი

სურ. 3

ანალოგების ეს არასრული ჩამონათვალი (სურ.3) ცხადყოფს ფორმის განვითარების დაუსრულებელ შესაძლებლობებს. ერთი იდეა, რომელიც არქიტექტურულ ფანტაზიას წარმოადგენდა რეალურად განხორციელდა. თითოეულ რეალიზაციაში წარმოჩინდა სულ ახალ-ახალი ინტერპრეტაციით. შორს ვარ იმ აზრისგან, რომ ეს გამორჩეული არქიტექტორები დაკავებული არიან კოპირებით. ეს არ იქნებოდა სამართლიანი.

ფორმის შემოქმედებითი გააზრებიდან გამეორებამდე (სურ.4):

1923 წ. ელ ლისიციკი;

1975 წ. გიორგი ჩახავა;

2012 წ. რემ კუალჰასი

სურ. 4

რემ კუალჰასი წერს: *“Influence is a very unpleasant subject and I deal with it in a maybe irresponsible way, which is to really ignore it.”*- *“გავლენა ძალიან უსიამოვნო თემაა და მე მას ვპასუხობ, შესაძლოა, უპასუხისმგებლო გზით, რაც ნამდვილად იგნორირებულია.”*

Bjarke Ingels’s “Multiplying architecture strategy” - I call this phenomenon the “Multiplying architecture strategy”.... (Multiplying of architectural ideas or “Self inspiration”) მე ამ ფენომენს ვუწოდებ ”მრავალჯერადი არქიტექტურის სტრატეგიას”.... (არქიტექტურული იდეების გამრავლება ან „თვით ინსპირაცია“) ბჯარკ ინგელსი.

როგორც ვხედავთ ამ შენობის არქიტექტურის ემოციური აღქმა ანგრევს კულტურულ კოდს და არქიტექტურულ აზრს, რის შედეგადაც გლობალურად იცვლება გარემო და იწყება ახალი ნაკლებად ფასეული ისტორია. აზრის ჩამოყალიბებას ხელი შეუწყო 1987 წელს გამოცემულმა ჟურნალმა „საბჭოთა კავშირის დეკორატიული ხელოვნება“.

და მაინც რაში მდგომარეობს პრობლემა: პირველი რეაქციაა არ დაკარგოთ დავიცვათ ისტორიული მემკვიდრეობა, შევუნარჩუნოთ იდენტობა. ზოგჯერ გარემოსაც შეუძლია შეცვალოს არქიტექტურული ნაგებობის საწყისი სახე. გავზარდოთ მისი ცნობადობა საზოგადოებაში და დავაბრუნოთ კულტუროლოგიურ კონტექსტში.

სერიოზულ და პრინციპულ საკითხს წარმოადგენს დღევანდელი მისი მიმდებარე გარემო, რასაც შეუძლია ნაგებობას დაუკარგოს ავთენტურობა. „არქიტექტურული ნაგებობისთვის კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსის მინიჭებამ ვერ უზრუნველყო ძეგლის მიმდებარე გარემოს დაცვა, რამაც საგრძნობლად დაარღვია წონასწორობა (პროპორციული თანაფარდობა) ძეგლსა და ლანდშაფტურ გარემოს შორის. ოდნავი შეცვლაც კი იწვევს მკვეთრ ცვლილებებს სივრცულ სტრუქტურაში: „ძეგლი - გარემო“. (გვ. 253. თ. ნათიძე, ღირსეულთა პორტრეტები, უცხოური ესკიზები, არქიტექტურული წიაღსვლები“, თბ., 2015)(სურ.5).

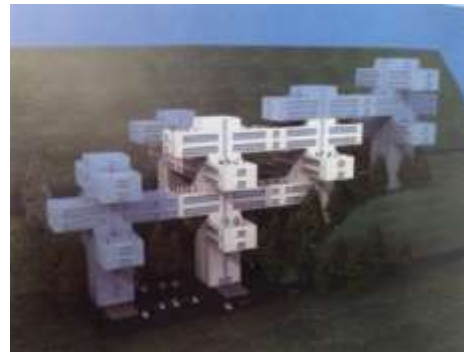
2011 წ.

2020 წ.

სურ. 5

ასეთ შემთხვევებს, გააზრებული მიდგომა სჭირდება. თუმცა ეს ყველაფერი თეორიაა. რეალურად კი საზოგადოებამ ვერ ამოიცნო ამ ნაგებობის ღირებულება, რაც გამოვლინდა კიდევაც იმ პროცესებში რაც ხდება მის გარშემო. ყოფილი გზების სამინისტროს გარშემო მიმდინარე სამშენებლო სამუშაოები ძეგლის აღქმას ხელს უშლის, რაც ნათლად ჩანს სხვადასხვა დროს გადაღებული ფოტოების ანალიზით 2011 წელს და 2020 წელს. „არქიტექტურული დანამატები ე. წ. „პარაზიტები“ ხელს უშლის მის აღქმას. თუმცა თავად არქიტექტორის აზროვნებაშიც არსებობდა იდეა მისი მომავალი განვითარებისთვის. (სურ.6)

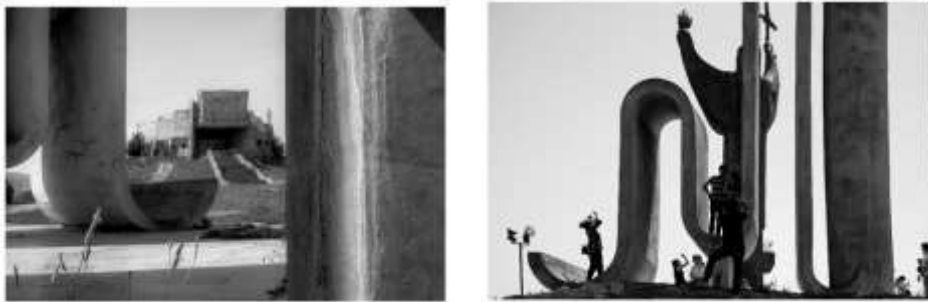
სურ.6 განვითარების წინადადება

ნაგებობა, რომელიც ახდენს ჩვენს იდენტობას მთელ მსოფლიოში, საჭიროებს დაცვას და გააზრებულ დამოკიდებულებას, როდესაც საკითხი ეხება მის გარშემო არსებული სივრცის - გარემოს გარდაქმნას.

(<https://birdinflight.com/ru/vdohnovenie/fotoproect/20170306-frederic-chaubin-cosmic-communist-constructions-photographed.html>)

განვიხილოთ კიდევ ერთი საინტერესო ობიექტი - არქეოლოგიური მუზეუმი დილოში (1988 წ., არქიტ. შ. ყავლაშვილი, შ. გვანცელაძე). იგი მდებარეობს შემადღებულ ადგილას და ბორცვის ორგანულ გაგრძელებას ქმნის. ნაგებობა ყურადღებას იქცევს დამჯდარი, ბრუტალური, თითქმის

სკულპტურული ფორმებით. უჩვეულო სინთეზია ლანდშაფტსა და არქიტექტურას, პლასტიკური ხელოვნებასა და არქიტექტურას შორის. ეს კიდევ უფრო მძაფრად გამოვლინდა მას შემდეგ რაც მოგვიანებით მუზეუმის მიმდებარედ, მის წინ, აღიმართა წმ. ნინოს დინამიური სკულპტურული კომპოზიცია, რითაც კიდევ უფრო გამდიდრდა ლანდშაფტური გარემო და არქეოლოგიური მუზეუმის ჰორიზონტალურად განვითარებული კომპოზიცია. მხატვრული თვალსაზრისით ერთობლიობაში ქმნიან საინტერესო სილუეტს, რომელიც მონაწილეობს განივი კავშირის სივრცულ-ვიზუალურ ფორმირებაში.

სურ.7

წინამდებარე ფოტოები გადაღებულია სტუ-ის არქიტექტურის, ურბანისტიკისა და დიზაინის ფაკულტეტის მე-2 კურსის სტუდენტების ტასო და მარია, ნიკა და თამო მიერ პროექტ „თბილისის მემკვიდრეობის“ ფარგლებში. პროექტის ხელმძღვანელი - ფრანგი არქიტექტორი ფერენტი (2019 წ.) (სურ. 7).

ინდუსტრიულ-პედაგოგიური ტექნიკუმის კომპლექსი მდებარეობს მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე (სურ.8). დღეს ის დევნილების თავშესაფარი და ნაწილობრივ უფუნქციოდ მიტოვებული მონუმენტური ნაგებობაა (1978 წ., არქიტექტორი ნიკოლოზ ლაზარიშვილი) კომპლექსი ხუთი ნაგებობისგან შედგება, რომელთაგან ერთი იქცევს ყურადღებას. ერთი შეხედვით უხეში, ძლიერი კონსოლით წინ გადმოწეული ნაგებობა უდიდესი ტაქტით მიჰყვება კლდის ჰორიზონტალურ ხაზს, ამ ნაწილის ფასადს ამშვენებდა ბარიელიფი, რომელსაც თანამედროვეებმა “ბეტმენი” უწოდეს, თითქოს სივრცეშია და ის შეგრძნება, რომ ამ ადგილას ასეთი მძიმე ნაგებობა დგას აღარ არის. მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე მდგარ ნაგებობას ვიზუალური აღქმის მრავალი წერტილი გააჩნია (წყარო: უთავო ბეტმენი და საბჭოთა არქიტექტურის ბედისწერა, თბილისი, 2018 წ.; <https://helloworld.ge/story/story-1273>).

სურ. 8 2020 წლის 23 თებერვალს გადაღებულ ფოტოზე ცხადად ჩანს, რომ კონსოლის პარაპეტზე არსებული ბარიელიფი საბოლოოდ განადგურდა

რთულ რელიეფზე ნაგებობის მორგების, უფრო სწორად კი ჩაწერის უაღრესად საინტერესო არქიტექტურის მქონე ნაგებობა: ამიერკავკასიის ენერგოსისტემათა გამოთვლითი ცენტრი (ახლანდელი რადიოსადგური ფმ.106) არქიტექტორები: ს. კაციტაძე და გ. ჯამბერიძე (სურ.9). მისი განხილვა შესაძლებელია არა ლოკალურად არამედ მისი ადგილით გარემოში როლით ამ ადგილის სივრცულ სტრუქტურაში და ზოგადად მარჯვენა სანაპიროს სილუეტში. ერთი შეხედვით მარტივი გეომეტრიული ფორმის, ზომიერად თავშეკავებული მაგრამ საინტერესო არქიტექტურის მქონე ნაგებობა, საკმაოდ ძლიერად, სოლისებურადაა შეჭრილი ფერდობებს შორის წარმოქმნილ ღრმა ხევში და ქმნის საინტერესო სინთეზს გარემოსთან.

სურ. 9

მე-20 საუკუნის 70-90-იანი წლების ნაგებობებს აერთიანებთ არქიტექტურული ფორმის მრავალგვარობა, კონცეპტუალური დამოკიდებულება ადგილის მიმართ, თუმცა დღეს მათი აღქმა რამდენადმე შეცვლილია, უკეთეს შემთხვევაში დაიკარგა ახლად წარმოქმნილ განაშენიანებაში, დაიჩრდილა, როგორც უსარგებლო, მახინჯი ფორმა, ზოგიერთი მათგანი საერთოდაც აღარ არსებობს ან ისე აქვს სახე შეცვლილი, რომ მხოლოდ წარწერა გვახსენებს მათ არსებობას: მაგალითად სამთავრობო ტრიბუნის არტისტული თაღედი რესპუბლიკის მოედნის მარჯვენა მხარეს. შვიდთაღიანი მრავალდონიანი სკულპტურული კომპოზიცია მოედნის ერთადერთი სამკაული იყო, შინაარსობრივად მას ორმაგი დატვირთვა ჰქონდა (1984 წ. არქიტექტორი - ოთარ კალანდარიშვილი): იდეოლოგიური და სიმბოლური. („თბილისის თბილი წყლების - გეიზერების სიმბოლური კომპოზიცია“, წყარო: ნ. ჯაში, სოციალისტური თბილისის ხუროთმოძღვრება; თბ.1983; გვ. 84-85). თამაზ ნათიძემ ამ სკულპტურულ კომპოზიციას სასტუმრო ივერიასთან ერთად „ტრაგიკულად დაღუპული არქიტექტურული ძეგლი“ უწოდა. (თ. ნათიძე „ღირსეულთა პორტრეტები. უცხოური ესკიზები, არქიტექტურული წიაღსვლები“. გვ. 245., თბ., 2015) „იდეოლოგიური სიმბოლოს“ არსებობა არარსებობა მარტივად გადაწყდა, რასაც ხელი შეუწყო ადამიანების მიერ შერქმეულმა სახელმა მეტაფორულად მას ანდროპოვის ყურებთან აიგივებდნენ და სახელიც ასე შეიძინა. ასოციაციურმა მსგავსებამ განსაზღვრა კიდევაც მისი ბედი; თაღედი მთელი მოედნის სივრცულ სახეს აყალიბებდა. ამავდროულად იგი მონაწილეობდა ამ ადგილის განივი კავშირის რთულ არქიტექტურულ-საქალაქთმშენებლო სივრცულ ანსამბლში, რომლის ვიზუალურ აღქმაში მონაწილეობდა: მთაწმინდა ტელეანძით, მეცნიერებათა აკადემიის შენობა, რესპუბლიკის მოედანი, ვერეს ხიდი, წიგნების სახლი, მარჯანიშვილის ქუჩის განაშენიანება და მახათას მთა. „ამ განივი ღერძის ცენტრალური ნაწილი, რესპუბლიკის მოედანი არის მთელი თბილისის კომპოზიციის ერთ-ერთი კულმინაცია“ (ნ. მგალობლიშვილი, „თანამედროვე ქალაქთმშენებლობის პრობლემები და თბილისის მხატვრული სახე“. გვ.56-57) შემორჩენილია ერთ ფოტო, რომელიც გადაიღო პატარა ბიჭმა - კოსტამ (ლენა კალანდაძის შვილიშვილი) მტკვრის მარცხენა სანაპიროდან. თაღედი მთაწმინდის ფონზე ერთ მთლიანობად აღიქმებოდა და ქმნიდა შთამბეჭდავ სურათს აყალიბებდა მდინარე მტკვრის მარჯვენა ნაპირის განაშენიანების ემოციურ სილუეტს (სურ.10).

1988 წ.

2019 წ.

სურ. 10 რესპუბლიკის მოედნის ხედი მტკვრის მარცხენა სანაპიროდან დღევანდელი პირველი რესპუბლიკის მოედანზე თალედი ჩაანაცვლა თანმედროვე ნაგებობამ, რომელსაც ხუმრობით ისევ „ანდროპოვის ყურები“ შეარქვეს (სურ. 11).

სურ. 11

რადგანაც ჩვენი ანალიზი ძირითადად შეეხო იმ ობიექტებს, რომლებიც გამოირჩევიან ორიგინალური დამოკიდებულებით ლანდშაფტური გარემოს მიმართ, არ შეიძლება არ გავიხსენოთ არქიტექტორ ვახტანგ დავითაიას პროექტით აშენებული ბიზნეს ცენტრი მთაწმინის ძირში (სურ.12). დღეს ამ ნაგებობამ ტრანსფორმაცია განიცადა, რომელიც თავად ავტორმა განახორციელა დამკვეთის მოთხოვნით. იგი ჩვენთვის საინტერესო იყო მისი დამოკიდებულებით ლანდშაფტის მიმართ. მისი აღქმა შესაძლებელი იყო მხოლოდ ლანდშაფთან ერთად ამ სინთეზს ქმნიდა ორი მოცულობა, რომლებიც ორგანულად იმეორებდნენ რელიეფის ხაიათს და ასეთი სახით

შენარჩუნებული იყო გარემო, თუმცა დღეს ახალმა ნაგებობამ რამდენადმე დაარღვია ადრე დაწყებული კავშირი გარემოსთან.

სურ. 12 ყოფილი ბიზნესცენტრი (ამჟამად სასტუმრო), არქიტ. ვ. დავითაია

ქართულ არქიტექტურულ ისტორიაში ერთ-ერთ საინტერესო მოვლენას წარმოადგენდა ე.წ. „პოეზიის სასახლე“, იგივე „არტისტული ყვავილები“ ან „სამი თეთრი თაიგული“ იგივე „უცნობი გუმბათები“ ან „სამი კაპიტელი“ (1993-2013 წ.; არქ. შ. ბოსტანაშვილი). მისი არსებობის პერიოდი მოიცავს 1980 – 2013 წლებს. მდებარეობდა ქალაქის ძველ უბანში, ამაღლების ქუჩაზე იქ, სადაც ქალაქი მთავრდებოდა. ნაგებობა იქცევადა ყურადღებას თეთრი ფერით, უჩვეულო პლასტიკით, ორნამენტით, ორგანული ფორმებით, მასშტაბით, სინთეზის ფორმით ლანდშაფტურ და არქიტექტურულ გარემოსთან. ეს იყო ერთგვარი მასპინძელი, რომელიც გითრევდა „სივრცის პოეტიკაში“. ნაგებობა ფუნქციური პროგრამით, ქანდაკება - კულტურულოგიური შინაარსით ვერ მიიღო საზოგადოებამ, დამკვეთმა. დღეს მისი ადგილი დაიკავა უმეტესეულო ნაგებობამ, წარსულის ფორმების უგემოვნო ციტირებით. „პოეზიის სასახლე“ არქიტექტურულად უინტერესო გარემოში თეატრალურ წარმოდგენას დგამდა (სურ. 13).

ყოფილი „პოეზიის სასახლე“

საცხოვრებელი სახლი

სურ.13

ამრიგად, ჩვენ მიერ შერჩეული ობიექტები აყალიბებენ რთულ რელიეფთან დიალოგის ახალ ფორმას, რომელიც სიმძაფრით შეიძლება შევადაროთ მეტეხის კლდის განაშენიანებას. ტრადიცია გრძელდება და მან გავლენა მოახდინა შემდგომ არქიტექტურულ აზროვნებაზე. ეს მოკლე არასრული ანალიზი ცხადყოფს, რომ აღნიშნული პერიოდის ნაგებობები საჭიროებენ კრიტიკულ გააზრებას. მოკლე სტატიაში ჩვენ შევეცადეთ გამოგვევლინა პრობლემები, რომლებშიც ნათლად ვლინდება დღევანდელი ეპოქის ცვლილებები და საზოგადოების დამოკიდებულება მათ მიმართ. მნიშვნელოვანია, რომ თითოეული არქიტექტურული ცვლილება არ ატარებდეს დამაზიანებელ ხასიათს ქაქლაქის იერსახეზე, არამედ ხელს უწყობდეს მათ წარმოჩენას. ჩვენ დღეს ვაშენებთ, ვქმნით არქიტექტურულ გარემოს, მაგრამ გვავიწყდება, რომ ახლი არქიტექტურის გვერდზე არის ნაგებობები, რომლებიც საჭიროებენ დაცვას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლევან ასაბაშვილი პოტსაბჰოთა არქიტექტურის სათავეებთან; <http://danarti.org/ka/article/postsabchota-argiteqturis-sataveebtan---levan-asabashvili/10>
2. ლადო ვარდოსანიძე ქაქლაქის მორფოლოგიის შესახებ; 2015 წ; <http://liberali.ge/articles/view/3957/lado-vardosanidze-qalaqis-morfologiis-shesakheb>
3. Архитектурный обозреватель Армен Арутюнов — о восьми модернистских зданиях Тбилиси 1950–1980-х, истории их создания и современном состоянии. <https://sovietarch.strelka.com/ru/city/tbilisi>
4. თ. კვიციანი. „თბილისის არქიტექტურა“ (რუსულ ენაზე) მოსკოვი, სტროიზდატი. 1985 წ.
5. ნ. ასათიანი. „თბილისის არქიტექტურა 1970-1980-იანი წლები“; ელექტრონული ჟურნალი: ახალი და თანამედროვე ხელოვნება; <http://www.georgianart.ge/index.php/ka/2010-12-03-16-25-41/197--1970-1980-.html>
6. <https://sovietmodernism.com/2015/12/30/archaeology-museum-tbilisi-georgia/>
7. <https://sovietmodernism.com/2015/12/30/radio-building-tbilisi-georgia/>
8. <https://sovietmodernism.com/2015/12/29/ministry-of-roads-building-tbilisi-georgia/>
9. გვანცა ჩანადირი; ფოტოები გიორგი დადიანი; თბილისის საბჭოთა მოდერნისტული არქიტექტურა; <https://hammock.at.ge/tbilisi-architect/>

რეზიუმე

წინამდებარე სტატიაში ჩვენს მიერ გაანალიზებულია ქ. თბილისში მე-20 საუკუნის 70-90-იან წლებში აშენებული ობიექტები, რომლებიც ამყარებენ გარემოსთან დიალოგის ახალ ფორმას, თუმცა საზოგადოებამ ვერ ამოიცნო მათში ღირებულებები. რაც გამოვლინდა კიდევ მიმდინარე პროცესებში რაც კვლევამ გვიჩვენა, რომ აღნიშნული პერიოდის ნაგებობები საჭიროებენ კრიტიკულ გააზრებას. ჩვენ შევეცადეთ გაგვეჩვენა, თუ როგორია მათი

ადგილი 21-ე საუკუნის საქალაქო გარემოში, რჩებიან თუ არა მეხსიერებაში იქმნება თუ არა ახალი ისტორია მათთვის. მოკლე სტატიაში ჩვენ შევეცადეთ გამოგვევლინა პრობლემები, რომლებშიც ნათლად ვლინდება დღევანდელი ეპოქისა და საზოგადოების ცვლილებები.

Architectural heritage - environment and modern society

Innadze N.,

Vardosanidze G.

Resume

There is analyzed the buildings in Tbilisi built in the 20th century 1970s and 1990s. Objects that create a new form of dialogue with the environment, however, the society did not recognize values in them. That is even revealed in the processes, that take place around them. Research shows, that the buildings of this period require critical apprehension. We tried to find out what their place in urban environment in 21st century. Whether they remain in memory, or a new history is created for them. In a short article we tried to identify problems, which clearly show the changes of today's era and society.

Архитектурное наследие - окружающая среда и современное общество

Имнадзе Н.,

Вардосанидзе Г.

Резюме

В этой статье мы проанализировали здания в Тбилиси, построенные в 1970 - 1990-х годах. Объекты, которые создают новую форму диалога с окружающей средой, однако общество не смогла идентифицировать в них ценности. Мы попытались выяснить, каково их место в городской среде. Останутся ли они в памяти или современники создадут для них новую историю. В этой короткой статье мы попытались выявить проблемы, которые ясно показывают изменения современной эпохи и общества.

ჩრდილი და სინათლე

მელქაძე მ.

ასოც. პროფ.

„ქალაქგეგმარება არის ეფემერა,
რომელზედაც ყველა ლაპარაკობს,
მაგრამ არავის უნახავს.“

მედეა მელქაძე

პრეამბულა

ჩრდილი და სინათლე

ა)ეს ორი სიტყვა, როგორც პარადიგმა ლიტერატურული ჰიპერბოლაა-ჰამლეტის მამის აჩრდილი-რეალურ -ირეალური.

ბ)როგორც მეცნიერება - არქიტექტურული აზროვნებითი სისტემა, ბიოკლიმატური ანალიზი-სითბო-სიგრილე, პლუს-მინუსი, ჩრდილი-განათება, წნევათა სხვაობა და ა.შ.

გ)როგორც ინსპირაციის წყარო - არსებულისა და არარსებულის, საკუთარისა და დაცემულის, მყოფისა და არამყოფის სინთეზი, ჰარმონია, სისტემა-სტრუქტურა-ფორმა-შეგრძნება...

ზემოთქმულიდან განვიხილოთ:

ა) ვითარ პეპელა არხევს ნელ-ნელა, სპეტაკ შროშანას ლამაზად ახრილს, ასე საყურე, უცხო საყურე ეთამაშება თავისსა აჩრდილს...

ბარათაშვილის სტროფები - ეს არის სიტყვის სილამაზე - შეგრძნება ფორმისა და სრული განცდა ავტორის უნარისა, სიტყვით აზრის გამოხატვის გრძნობა, სულის თრთოლვა და ყოველივე ამას მისცეს სახე ერთობისა-ფორმასა და სიტყვას და საბოლოოდ ეს არის ნათელი სურათი - ოსტატის ოსტატობისა ეს არის ნათელი სურათი-ოსტატის ოსტატობისა...

აქტუალობა: რატომ ვსაუბრობთ ამის შესახებ? - რა კავშირი აქვს ამას არქიტექტურულ კონცეფციასთან? პრობლემიდან გამომდინარე - ადგილი აქვს თანამედროვე სამყაროს მოდერნისტული არქიტექტურის ლინგვისტიკის კრიზისს ქალაქმაფორმირებელი და ფორმაშემქმნელი ფაქტორების კონტექსტში.

სამყაროც თანამედროვე არქიტექტურული ლინგვისტიკის კრიზისი ქალაქმაფორმირებელი და ფორმაშემქმნელი ფაქტორების კონტექსტში.

განსჯა

შეიძლება, ეს აზრი ახირებად ჩაითვალოს, თუ არსებულ მდგომარეობას აღვიქვამთ, როგორც სააღლუმო ანგარიშჩაზარებას.

...ლონდონი-მილენიუმის კვერცხი (ფოსტერი მაზდაო კარგი ქალაქი, როგორც თანამედროვე ქალაქებისთვის იდეალური სტანდარტი... ეს შეფასებები არის რა მაგალითები საექვოს იდეალურთან მიახლოების კონსტატაციისა იწვევს ჯაჭვურ რეაქციას - სულ ახალი და ახალი ტექნოლოგიების შექმნისა და გამოყენებისთვის.

ამ მოვლენით ვიღებთ მანკიერ წრეს: პრობლემა > ვიგონებ ტექნოლოგიას > ტექნოლოგია იწვევს პრობლემას > პრობლემას ვწყვეტ ტექნოლოგიით და ა.შ...

ჩნდება კითხვა მეორე: - გამოსავალი რაშია? -**ანტროპოგენული და ბუნებრივი გარემოს ჰარმონიზაციასა და გონივრულ სინთეზში.**

ეს თეორიულად ყველამ იცის, მაგრამ ფაქტობრივად, შემოსავლის მიღების გამო იწყებს რა სახელმწიფო მანქანა მოძრაობას, ყველაფერი ფერმკრთალდება და უკან, ავანგარდში ისე გამოდის - თეორია-თეორიისთვის, სიტყვა-სიტყვისთვის და გააზნაურებული მდაბიოებისა განათლების ინტექლექტუალური ყამირიდან ძალადობა საღ აზრსა და მეცნიერებისა და შემოქმედების ჯანმრთელ ტანდემზე.

ისტორიული ექსკურსი

1. 1957 „თბილისის ქალაქგეგმარებითი ტრადიციები და მათი თანამედროვე მნიშვნელობა „ - თინათინ ჩუჩუა. [საკანდიდატო დისერტაცია].
2. 1988 წ. „ამიერკავკასიის საცხოვრებელის ბიო-კლიმატური ტიპიზაცია და ჰავის მეთოდოლოგიური აღნუსხვა არქიტექტურულ პროექტირებაში (გეგმარებაში). ქეთევან ბირკაია.

ქალბატონ თინათინ ჩიჩუას საკანდიდატო დისერტაციის ლაიტმოტივს წარმოადგენს თბილისის ისტორიულ-ქალაქგეგმარებითი პრინციპების შემოქმედებით-მეცნიერული. ყოველივე ამის გადამუშავებას ექნებოდა გარკვეული საფუძველი თანამედროვე ქალაქის დაგეგმარებისა და რეკონსტრუქციისათვის.

ქალბატონ თინათინის ანალიზი და მეთოდოლოგია ეყრდნობოდა ისტორიული გრაფიკული მასალისა და ქალაქის თანამედროვე მდგომარეობის სისტემურ და გამჭოლ ანალიზს, არსებული

ისტორიული ჩანაწერებისა და გრაფიკული მასალების საფუძველზე მის მიერ შეიქმნა ფეოდალური ქალაქის გენგეგმა და გამჭოლად გაანალიზდა იმ დროს არსებულ გენგეგმასთან ერთად და მათი ერთმანეთზე დადებით. ამ მეთოდით იქნა განსაზღვრული ყოფილი და არსებული ქუჩების მიმართულებების გრძივი და განივი ზომების ცვლა. ქალბატონ თინას მიერ შესრულებული ეს სამუშაო იყო სიახლე თბილისის ისტორიულ-არქიტექტურული ქალაქგეგმარებითი შესწავლის საქმეში.

ქეთევან ბირკაია

ქალაქის შესწავლისა და მისი მეცნიერული ანალიზის სხვა მაგალითს გვაძლევს ქეთევან ბირკაიას გარემოს ბიო-კლიმატური კვლევები. მის მიერ არქიტექტურული საკითხები წყდებოდა მედიცინის, კლიმატოლოგიისა და სამშენებლო ფიზიკის ზღვარზე და განიხილებოდა ერთიან სისტემაში.

ქალბატონი ქეთევანის მიერ იყო განხილული ძველი ქალაქის ერთი კვარტალის მახასიათებლები სეზონურად. პირველ რიგში იყო გამოყოფილი ძირითადი ჰავაშემქმნელი ფაქტორები: მზის რადიაცია და ატმოსფეროს ცირკულაცია, რომელიც მანამდე არ გამოიყენებოდა, როგორც სამშენებლო-კლიმატური დარაიონების კრიტერიუმები. ყოველივე ამის -ზემოხსენებულ ფაქტორებს ქეთევან ბირკაია იყენებს აგრეთვე სსრკ-ისა და ამიერკავკასიის კლიმატური დარაიონებისთვის. მოვიყვან ქალბატონი ქეთევანის ციტატას

„ამგვარად ჰავის განხილვის იერარქიული ეტაპები ჩვენს მიერ არის განსაზღვრული. დედამიწაზე ჰავის შემქმნელი კანონზომიერებიდან და არის გარანტია ბუნებრივი გარემოს ფაქტორების ლოგიკური შესწავლისა და შედეგების ნამდვილობისთვის. [1.გვ. 19...]

დავუბრუნდეთ ძველი თბილისის კვარტლის განხილვას: ქუჩები-ვიწრო, კვარტალი შემოსაზღვრული 2-3 სართულიანი შენობებით და ამ გარემოში გეუფლება სიმშვიდე და გაწონასწორებული მდგომარეობა. რაშია საქმე? - რა განაპირობებს ამას? -სილამაზე კონკრეტული შენობებისა? გარემოს, ლანდშაფტის მშვენიერება? -ერთდროულად კი და არც... არის ძველი თბილისის უბნები-კუთხეები, რომლებიც ვერ დაიკვეხნის არქიტექტურის, როგორც კედლის სილამაზით. მაშინ რა?-ჰავა, სიგრილე სიცხეში, უჰაერობისას პაპანაქება სიცხეში ჰაერის უძრაობისას-ატმოსფეროს მოძრაობა-აერაცია-განიავება- რა იწვევს ამ მოვლენას? - სწორედაც, რომ **ჩრდილი და სინათლის მყოფობა**, რაც არის ის მინუსი და პლუსი, რითაც ჩვენ დავიწყეთ ჩვენი მოხსენება. წნევათა სხვაობა - ჩრდილ-სინათლით, გონივრულად დაგეგმარებული ქალაქგეგმარებითი სისტემა-სტრუქტურაში მოქმედება - არის იმ ფენომენის ახსნა რასაც ჰქვია „ძველი თბილისი“.

ციტატა-ქეთევან ბირკაია: „თბილისში, ზაფხულში 32-38c ჰაერის ტემპერატურისას, ტრადიციული განაშენიანებაში ახალი საცხოვრებელ რაიონებთან შედარებით, ტემპერატული სხვაობაა c-3. ეს საკმაოდ დიდი სხვაობაა, მაშინ, როდესაც შეგნების ზღურბლია - 0,5c(გვ.26)

ზაფხულში თბილისისთვის დამახასიათებელი მზის დგომისას 35-40c ტემპერატურა, დაუჩრდილავი მხარისთვის ფორმირდება სითბური რეჟიმი კედლებიდან 60c ასფალტიდან 70c, შესაბამისად ადამიანი იღებს სითბურ დარტყმას 48-50c ფარგლებში. მაშინ, როდესაც დაჩრდილულ კედელთან, მისი კონვექციის გზით გაგრილების რეჟიმში, შეიძლება ხდებოდეს ადამიანის მიერ სითბური გაცემა მისი გაგრილების გზით. ამიტომაც დგება დღის წესრიგში, მაღლივი შენობების გაგრილების საკითხი გარე გამწვანების საშუალებით.

ე.ი. ჩრდილ-სინათლის ბიოკლიმატური მახასიათებელი წარმოადგენს ქალაქმაფორმირებელი და ფორმაშემქმნელი ფაქტორებს. ისმის კითხვა: იყენებდა კი ეს მეთოდი ქალაქგეგმარების პრობლემების გადაწყვეტისას თბილისის ან სხვა ქალაქების გენ-გეგმების კონცეფციის ჩამოყალიბების და მათი გრაფიკული გამოხატვისას, ამ ფაქტორებს ავტორები?

ეს კითხვა არ არის ჰიპოტეტური, იგი კონკრეტულია. ამ საკითხს დავაყენებ ასე; არ კეთდება არაფერი სიტყვის გარეშე - ლექსისა და ტექსტის -რომანის, მოთხრობის-შექმნისას.. სიტყვით. ჩვენს შემთხვევაში ყოველთვის არქიტექტურული კონცეფცია-სიტყვა-უნდა ტრანსფორმირდეს გრაფიკულ ნახაზებად!!! სქემა, გენ-გეგმა და ა.შ ამის მაგალითები დღეს უფრო სიტყვიერ ლინგვისტურია, ვიდრე გრაფიკულ-ხაზოვანი-რასაც ავტორის თავისი გარკვეული უნარების შესახებ მეტყველებს

ინსპირაცია

ეს არის ვიზუალური მასალა, რითაც მინდა ჩავაქრო ჩემს მიერ გამოწვეული ემოციები, ჩრდილისა და სინათლის მეთოდის ჩვენებით. მეთოდით ვცდილობ ახალგაზრდას შევაქმნეინო თავისი სიტყვის - დაწერილი ესეს -სიტყვის -პროექცია სივრცეში-ინსტალაციის სახით და შემდგომ მისი პარაფრაზირება მიმართული სინათლის - რაკურსისა თვალის საშუალებით.

შედეგად ხდება რეალურისა ირეალურში გარდასახვა, არსებულის არარსებულის - ჩრდილის სხვადასხვა მოდელირება არ-არსებული აზრის

მატერიალიზაცია სინათლის, ჩრდილისა და თვალის საშუალებით... გრძნობა, შეგრძნება ცნობიერი- ქვეცნობიერი -ჩვენი-შენი..

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ქეთევან ბირკაია „ამიერკავკასიის საცხოვრებლის ბიოკლიმატური ტიპიზაცია და ჰავის მეთოდოლოგიური აღნუსხვა არქიტექტურულ პროექტირებაში“. თბილისი. [1988წ. გვ.:19]

რეზიუმე

ჩვენი სტატიის მიზანია გამოვავლინოთ ის ვექტორები ადამიანის შემოქმედებით აზროვნებაში, სადაც ჩრდილი და სინათლე თამაშობს აქტიურ როლს, როგორც ლინგვისტური სისტემების კოორდინატთა ბადის ჩამომყალიბებელი, როგორც ლიტერატურაში ისე სივრცულ - არქიტექტურული აზროვნებით და პედაგოგიური მოღვაწეობის სივრცეში.

Shadow and light

Melkadze M.

Resume

The purpose of our article is to reveal the concrete vectors in human creative thinking, where shadow and light play an active role in shaping the coordinate grid generator of linguistic systems, both in literature and in spatial-architectural thinking and in pedagogical practice.

Тень и свет

Мелкадзе М.

Резюме

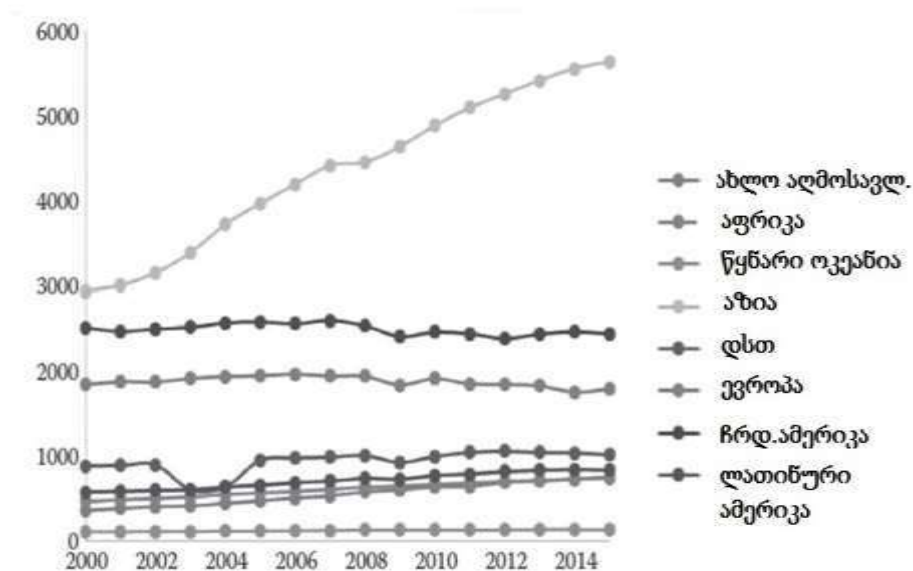
Цель нашей статьи выявить те векторы мышления в творчестве человека, где тень и свет играют активную роль, как воспроизводители лингвистических систем координат – это будет литература, объёмно-пространственный анализ или педагогическая деятельность в архитектуре.

მდგრადი განვითარება და ენერგო-ეფექტური შენობები

მიქიაშვილი გ.

პროფესორი

თანამედროვე ცხოვრების სტილმა, მოსახლეობის ზრდამ და ეკონომიკურმა განვითარებამ მთელს მსოფლიოში გაზარდა მოთხოვნილება ენერგიაზე. 2000-2015 წლების განმავლობაში დედამიწის სხვადასხვა რეგიონისათვის საერთო ენერგომომხმარების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ მისი მნიშვნელოვანი ზრდა ძირითადად შეინიშნება აზიაში, სადაც საერთო ენერგომომხმარება ამ პერიოდში გაორმაგდა და დაახლოებით 3000-დან 6000 მეგა ტნე-მდე (ტონა ნედლი ნავთობის წვის დროს გამოყოფილი ენერგიის ეკვივალენტი) გაიზარდა (სურათი 1).

სურ. 1 მსოფლიო ენერგომომხმარების ტენდენციები რეგიონების მიხედვით

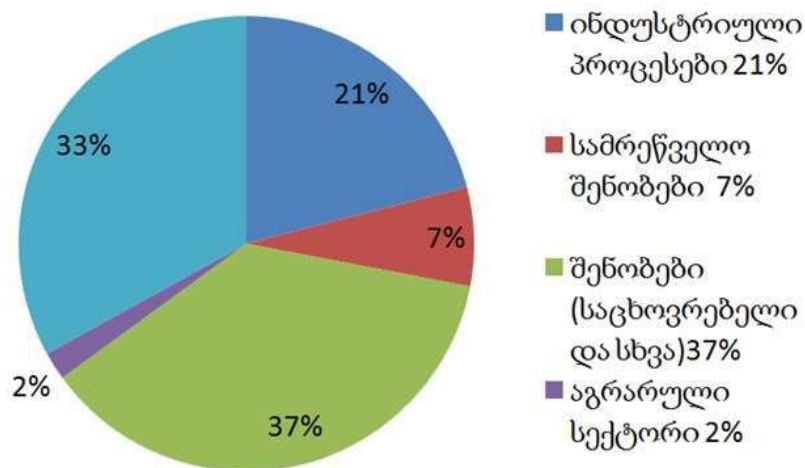
ენერგიის გაზრდილმა მოხმარებამ გამოიწვია სათბურის გაზების ჭარბი ემისიები და გაამძაფრა გლობალური დათბობის პრობლემა, რამაც, თავის მხრივ, გამოიწვია კლიმატის ცვლილება, კატასტროფული გვალვები, თბური ტალღები და ძლიერი ქარიშხლები, რაც დედამიწაზე ყველანაირ ცოცხალ არსებას ძლიერ საფრთხეს უქმნის.

EIA (ენერგეტიკის საინფორმაციო ადმინისტრაციის) მიერ მოწოდებული მსოფლიო ენერგომომხმარების პროგნოზი 2012 - 2040 წლებისთვის, ნათლად

ასახავს, რომ, მიუხედავად იმისა, რომ განახლებადი ენერჯის გამოყენების წილი მნიშვნელოვნად იზრდება, ტრადიციულ საწვავზე მოთხოვნა არ კლებულობს და 2040 წლისათვის, 48%-ით გაიზრდება.

2015 წელს ჩატარებულ პარიზის კლიმატის კონფერენციაზე (COP21) მსოფლიოს 196-მა ქვეყნამ მიაღწია შეთანხმება, რომლის თანახმად, სასურველი ლიმიტის ფარგლებში დედამიწის ზედაპირის ტემპერატურის შესანარჩუნებლად და კლიმატის ცვლილების შედეგების მინიმუმამდე შემცირების მიზნით გლობალური ენერგომოხმარება და ემისიები უნდა შემცირდეს ყველა ეკონომიკურ სექტორში, მათ შორის მშენებლობაშიც [1].

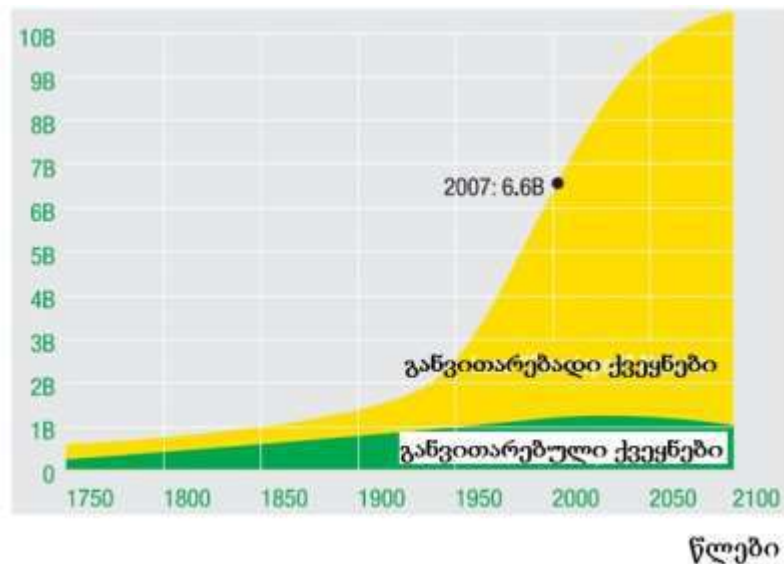
დღეის მონაცემებით სამშენებლო სექტორში გამოიყენება გლობალური ენერგოწარმოების დაახლოებით 30%-40% (ასეთივე მდგომარეობაა ევროკავშირის ქვეყნებშიც (სურათი 2) და ამ სექტორს აქვს ენერგოდაზოგვის მნიშვნელოვანი შესაძლებლობები.

სურ. 2 მთლიანი ენერგომოხმარების გადანაწილება ევროკავშირში სფეროების მიხედვით

გაეროს პროგნოზულ ანგარიშში „გლობალური მშენებლობა 2030 წლამდე“ აღინიშნა, რომ ამ პერიოდისათვის მსოფლიო მშენებლობის სექტორში 85%-ით გაიზრდება და 15,5 ტრილიონ დოლარს შეადგენს. ამ მიმართულებით ლიდერობს სამი ქვეყანა: ჩინეთი, აშშ და ინდოეთი, რომლებზეც სამშენებლო სექტორის გლობალური ზრდის საერთო მოცულობის 57% მოდის [2].

ზემოთ მოყვანილი მონაცემები მიუთითებს, რომ ენერჯის მოხმარება კვლავაც განაგრძობს ზრდას სამშენებლო სექტორის სწრაფი ზრდის გამო, რაც რაოდენობრივად გაზრდილი მოსახლეობის ასევე მზარდინ მოთხოვნითაა გამოწვეული (სურათი 3). მოსახლეობის მუდმივი და სწრაფი ზრდა მთელ

სურ. 3 მსოფლიო მოსახლეობის რიცხოვნობის დინამიკა (პირობით B აღნიშნავს ერთ მილიარდს)

მსოფლიოში მნიშვნელოვნად ზრდის მოთხოვნებს როგორც საცხოვრებელ, ასევე კომერციული ფართებზე. ამიტომ აუცილებელი ხდება ამ სექტორში ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესება და განახლებადი ენერჯის გამოსამუშავებელი ტექნოლოგიების ინტეგრირება, რაც სხვა მრავალ სარგებელს მოიტანს.

სამშენებლო სექტორის მდგრადი განვითარებისათვის ერთ-ერთ იმედისმომცემ მიდგომად ენერგოეფექტური, მწვანე და ნულოვანი ენერჯო მოხმარების შენობა-ნაგებობების მშენებლობა განიხილება, რომლებიც გარემოზე მინიმალურ ზემოქმედებას ახდენენ.

მწვანე ნაგებობების (ისინი ასევე ცნობილია, როგორც ეკოლოგიური ან მდგრადი განვითარების ნაგებობები) განხორციელება მოიცავს როგორც თვით შენობებს, ასევე იმ პროცესებს, რომლებიც მიმდინარეობს შენობების მთლიანი სასიცოცხლო ციკლის განმავლობაში, მათი დაპროექტიებიდან დაწყებული მშენებლობის, ექსპლუატაციისა და მისი შემდგომი პერიოდის ჩათვლით. ამიტომ პროექტირებისას აუცილებელი ხდება ისეთი არქიტექტურული ხერხების გამოყენება, რომლებიც მიზნად ისახავს:

- რესურსებისა და ენერჯის მოხმარების შემცირებას;
- განახლებადი ენერჯის გამოყენების ზრდას;
- გარემოს დეგრადაციისა და ნარჩენების წარმოების მინიმუმამდე შემცირებას;
- მოსახლეობის ჯანმრთელობისა და კომფორტის მაქსიმალურ ზრდას.

ამ მიზნების მიღწევა შესაძლებელი ხდება სამშენებლო მოედნის თანამედროვე გარემოსდაცვითი მართვის მეთოდების, გადამუშავებული ან ადგილობრივი სამშენებლო მასალების, ცენტრალიზებულად რეგულირებადი "ჰკვიანი" გათბობის, ვენტილაციის, კონდიციონერების სისტემების (HVAC) გამოყენებით, ასევე შენობების ეფექტური დაგეგმარებით, დღის განათების მაქსიმალურად გამოყენების თვალსაზრისით. გარდა ამისა, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება გაუმჯობესებული საიზოლაციო მასალების და ტექნოლოგიების, არატოქსიკური საღებავების და მოსაპირკეთებელი მასალების გამოყენებას, წყლის დამზოგი სისტემით ტუალეტების აღჭურვას, ღია სივრცეების მაქსიმინზაციას და ჰაერის მიმოქცევის ხელშეწყობას.

საინტერესოა განსხვავება მწვანე და წმინდა ნულოვანი ენერგომოხმარების შენობებს შორის. როგორც დასახელებიდან ჩანს, ნულოვანი ენერგომოხმარების შენობებში ყველა ენერგეტიკული საჭიროება მისი (ენერჯის) ადგილზე გამომუშავებით კმაყოფილდება, მაშინ როცა მწვანე შენობა ენერგოსისტემის ქსელზე შეიძლება იყოს დამოკიდებული.

თანამედროვე ტექნოლოგიებმა, პროექტირების მეთოდებმა და ნოუ-ჰაუმ, ადამიანის ქცევის ცვლილებებთან ერთად, ცალკეულ ახალ შენობებში შეიძლება გამოიწვიონ ენერგომოხმარების 2-10-ჯერ, ხოლო ცალკეულ არსებულ შენობებში 2-4-ჯერ შემცირება [3].

სამშენებლო სექტორის სწრაფი განვითარებისთვის, გლობალურ დონეზე მუშავდება და ინერგება სამშენებლო ნორმები და ენერგოდაზოგვის წესები, ასევე მწვანე მშენებლობის კონცეფციები და სარეიტინგო სისტემები, რომლებიც მიზნად ისახავს ბუნებრივ გარემოზე ნაშენი გარემოს საერთო გავლენის შემცირებას ენერჯის, წყლისა და სხვა რესურსების ეფექტიანი გამოყენების, ასევე ნარჩენების, დაბინძურებისა და გარემოს დეგრადაციის შემცირების გზით [4]. ვინაიდან გარემო, საზოგადოება და ეკონომიკა

წარმოადგენენ ადამიანის არსებობის სამ ურთიერთგადამფარავ სფეროს, მდგრადობის შეფასების სისტემის უმრავლესობა მათზე ზრუნვის ხარისხის ასახვას ეფუძნება.

მწვანე შენობების სარეიტინგო სისტემები შენობებს ძირითადად აფასებენ მიღებული კრედიტებისა და ქულების საფუძველზე, რომლებიც მათ მიენიჭება იმ თავისებურებებისთვის, რომლებსაც შეუძლია შენობის გარემოზე ზემოქმედების შემცირება. მაგალითად, **LEED-ის (Leadership in Energy and Environmental Design)** მიხედვით, შენობები ფასდება 100-ქულიანი საკრედიტო სისტემით ხუთ კატეგორიაში, რომელთა შესაბამისი ქულების რაოდენობაა:

- ადგილმდებარეობა: 26 შესაძლო ქულა;
- წყლის გამოყენების ეფექტურობა: 10 შესაძლო ქულა;
- ენერჯია და ატმოსფერო: 35 შესაძლო ქულა;
- მასალები და რესურსები: 14 შესაძლო ქულა;
- გარემოს შიდა ხარისხი: 15 შესაძლო ქულა.

ასევე ინოვაციური სტრატეგიებისთვის არსებობს ორი დამატებითი კატეგორია 10 შესაძლო ქულით: ინოვაცია დიზაინში (6 ქულა) და რეგიონალური პრიორიტეტი (4 ქულა).

მწვანე მშენებლობა ხელს უწყობს გლობალური დათბობისა და კლიმატის ცვლილების შემცირებას CO₂-ის ემისიებისა და სხვა დამაბინძურებლების მინიმუმამდე შემცირების გზით, ეკოსისტემის დაცვას განახლებადი ბუნებრივი რესურსების გამოყენებით, ჯანმრთელობის კომფორტისა და კეთილდღეობის გაუმჯობესებას, სიღარიბის შემცირებას, ეკონომიკურ ზრდას, ჯანდაცვის ხარჯების შემცირებას და ა.შ.

მწვანე მშენებლობის კონცეფციის ძირითადი მახასიათებლებია:

- ენერგოეფექტურობა;
- გარემოზე შემცირებული ზემოქმედება;
- წყლის გამოყენების ეფექტურობა;
- მცხოვრებთა ჯანმრთელობა, კომფორტი და კმაყოფილება;
- დამკვეთი კომპანიის იმიჯი/რეპუტაცია.

შენობებში ენერჯიას ძირითადად ისეთი პროცესები მოიხმარს, როგორებიცაა გათბობა, გაგრილება, ვენტილაცია და განათება. ამიტომ, მათ

მიერ ენერჯის გამოყენების შემცირებას გადამწყვეტი როლი ენიჭება. ეს სხვადასხვა ხერხებით შეიძლება განხორციელდეს, მათ შორის შენობის ფორმისა და მოცულობის გეომეტრიული ოპტიმიზაციის გზით. ასე მაგალითად, დაბალ საცხოვრებელ სახლებსა და ვილებს ახასიათებთ უმაღლესი ფორმის მოქნილობა და ამგვარად ფორმის მეშვეობით ენერგეტიკული ოპტიმიზაციის საუკეთესო პოტენციალი.

არსებული შენობების ენერგოეფექტურობის გაუმჯობესების მიზნით, ყველაზე მნიშვნელოვან, ხელმისაწვდომ მეთოდებს მიეკუთვნება ინფილტრაციის შესამცირებლად დაზიანებული ფანჯრის ბლოკების შეცვლა, ასევე ფასადების და სახურავების დამატებითი იზოლაცია [5].

შენობების მიერ ენერგომოხმარების შემცირების ერთ-ერთი გზა არის "მწვანე სახურავების" გამოყენება. "მწვანე სახურავი" ნაწილობრივ ან მთლიანად დაფარულია მცენარეულობით, რომელიც გაშენებულია წყალგაუმტარ მემბრანაზე.

ამ სახურავებს შეუძლია წვიმის წყლის დამაბინძურებელი ნივთიერებების გაფილტვრა, გათბობისა და გაგრილების ხარჯების შემცირება და სახურავის სიცოცხლის ხანგრძლივობის გაზრდა;

ზაფხულობით სველი "მწვანე სახურავი" თითქმის ორჯერ ზრდის წყლის აორთქლებას მშრალ "მწვანე სახურავებისაგან" შედარებით, რისთვისაც ისინი სითბოს შენობიდან იღებენ და მოქმედებენ როგორც მათი პასიური გამაგრილებლები[6].

ზამთრის თვეებში მწვანე სახურავის საიზოლაციო თვისებები ხელს უშლის სითბოს დაკარგვას. არსებობს მწვანე სახურავის ორი ძირითადი სახეობა: ექსტენსიური და ინტენსიური. ექსტენსიურ მწვანე სახურავებს აქვთ თხელი სუბსტრატის ფენა მცირე ნარგავებით და შეიძლება ჰქონდეთ ძალიან მსუბუქი სტრუქტურა. ინტენსიურ "მწვანე სახურავებს" აქვთ უფრო ღრმა სუბსტრატის ფენა, რაც იძლევა იმის საშუალებას, რომ მასზე გაშენდეს ბუჩქნარი ან მცირე ზომის ხის ნარგავები.

კვლევების შედეგად დადგინდა, რომ "მწვანე სახურავის" მეშვეობით ზაფხულში სითბოს შთანთქმა საშუალოდ 70-90 %-ით, ხოლო ზამთარში სითბოს კარგვა 10-30 %-ით მცირდება[7].

არსებობს მრავალი კვლევა, რომელიც ადასტურებს, რომ ენერგოეფექტური და "მწვანე" შენობები ბევრ ასპექტში ტრადიციულ შენობებს სჯობს. მიუხედავად ამისა, შენობის მაღალი პირველადი ღირებულება ხშირად მოიხსენიება როგორც დაბრკოლება, რომელიც ხელს უშლის მწვანე შენობების ფართოდ გავრცელებას.

მწვანე შენობების საექსპლუატაციო ღირებულება დაბალია და ენერჯის დაზოგვა საშუალოდ 30%-ს შეადგენს [8]. მათ ასევე სხვა სარგებელიც აქვთ: წყლის მოხმარების, მოვლის ხარჯების შემცირება, ფინანსური სარგებელი და, რაც მთავარია, ჯანმრთელობის და პროდუქტიულობის გაუმჯობესება.

შენობის სექტორში ენერგომოხმარებისა და სათბურის გაზების ემისიის შესამცირებლად შემუშავდა და მსოფლიოს მასშტაბით ხორციელდება სხვადასხვა პოლიტიკა, კანონმდებლობა, სტანდარტები და პროცესები (მწვანე შენობის სერტიფიცირების სისტემების ჩათვლით).

ზემოთ ჩამოთვლილი სტანდარტების, ინსტრუმენტებისა და მეთოდების ეფექტური დანერგვა აუცილებლად დაეხმარება მდგრადობის უზრუნველყოფას, როგორც სამშენებლო სექტორში, ასევე მთელ საზოგადოებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Pablo-Romero MD, Pozo-Barajas R, Yñiguez R. Global changes in residential energy consumption. *Energ. Policy* 2017;
2. Shukla, Amritanshu, and Atul Sharma, Editors. 2018. *Sustainability through Energy-Efficient Buildings*.
3. IPCC. *Climate Change 2014: Synthesis Report*. In: Meyer RKPAL (Ed.). IPCC, 2016.
4. USGBC. *Green Building and LEED Core Concepts Guide*, 2nd ed. Washington, D.C. USA, 2011.
5. Nemry F, Andreas U, Makishi C, Wittstock B, Braune A, Wetzel C et al. *Environmental improvement potentials of residential buildings (IMPRO-building)*. JRC Scientific and Technical Research Series. Luxembourg Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, UK: JRC Scientific and Technical Research Series, 2008.
6. Lazzarin RA, Castellotti F, Busato F. *Experimental measurements and numerical modelling of a green roof*. *Energ. Build.* 2005;

7. Lui K, Minor J. Performance Evaluation of an Extensive Green Roof. Washington, DC: Greening Rooftops for Sustainable Communities, 2005.
8. Kats G, Alevantis L, Berman A, Mills E, Perlman J. The costs and financial benefits of green buildings. A report to California's sustainable building task force. <http://www.usgbc.org/Docs/News/News477.pdf>, 2003.
9. **Energy efficient buildings are vital to sustainability.**
<https://www.theguardian.com/sustainable-business/energy-efficient-buildings1>
10. **Sustainable development and energy efficiency.**
[https://www.legrand.be/sites/default/files/guides techniques/power book 01 0.pdf](https://www.legrand.be/sites/default/files/guides%20techniques/power%20book%2001%200.pdf)
11. **Why energy efficiency is key to sustainable development.**
<https://www.weforum.org/agenda/2015/06/why-energy-efficiency-is-key-to-sustainable-development/>
12. **Sustainable development and requirements for energy efficiency in buildings.**
<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1420326X18764618>
13. **Incorporating Sustainable Development Principles into Building Design.**
<https://www.intechopen.com/books/energy-efficient-buildings/incorporating-sustainable-development-principles-into-building-design>
14. **Renewable energy technologies for sustainable development of energy efficient building.** <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1110016817300911>

რეზიუმე

თანამედროვე ეკონომიკურმა განვითარებამ ენერგომოხმარება გლობალური მასშტაბით გაზარდა, რასაც სათბურის გაზების ემისიების ზრდა და მისგან გამოწვეული გარემოსდაცვითი პრობლემების გამძაფრება მოჰყვა. პრობლემის შემსუბუქება, სხვა მეთოდებთან ერთად, მშენებლობაში ენერგომოხმარების შემცირებას შეუძლია. ამ მხრივ ერთ-ერთ იმედისმომცემ მიდგომად ენერგოეფექტური, მწვანე და ნულოვანი ენერგო მოხმარების შენობა-ნაგებობების მშენებლობა განიხილება, რომლის დროს აუცილებელი ხდება სხვადასხვა არქიტექტურული ხერხების გამოყენება, რომლებიც მიზნად ისახავს რესურსებისა და ენერჯის მოხმარების შემცირებას; განახლებადი ენერჯის გამოყენების ზრდას; გარემოს დეგრადაციისა და

ნარჩენების წარმოების მინიმუმამდე შემცირებას; მოსახლეობის ჯანმრთელობისა და კომფორტის მაქსიმალურად გაზრდას. სტატიაში განხილულია ამ მიზნების მიღწევის შესაძლო გზები.

Sustainable Development and Energy Efficient Buildings

Mikiashvili G.

Resume

Modern economic development has increased energy consumption globally, and led to increased greenhouse gas emissions and consequent environmental problems. These problems can be solved by reducing energy consumption in construction sector. One of the promising approaches in this regard is the construction of energy efficient, green and zero-energy buildings, which require the use of various architectural tools aimed at reducing resources and energy consumption; Increasing the use of renewable energy; Minimizing environmental degradation and waste generation; Maximizing the health and comfort of the population. There is discussed possible ways to achieve these goals.

Устойчивое развитие и Энерго Эффективные здания

Микиашвили Г.

Резюме

Современное экономическое развитие привело к увеличению потребления энергии во всем мире, что привело к увеличению выбросов парниковых газов и обострению экологических проблем. Эти проблемы можно решать, помимо прочего, за счет снижения энергопотребления в строительстве. Одним из многообещающих подходов в этом отношении является строительство энергоэффективных, экологически чистых зданий и зданий с нулевым потреблением энергии, которые требуют использования различных архитектурных инструментов, направленных на сокращение ресурсов и потребления энергии; Увеличение использования возобновляемых источников энергии; Сведение к минимуму деградации окружающей среды и образования отходов; Максимизации здоровья и комфорта населения. В статье рассматриваются возможные пути достижения этих целей.

შემომსაზღვრელი კონსტრუქციების მნიშვნელობა ღირსეული საცხოვრისის შექმნისას

ფირცხალავა ვ.

პროფესორი

მაღალდაძე გ.

დოქტორანტი

ღირსეული საცხოვრისი ადამიანის უფლება და მისი ცხოვრების განუყოფელი ნაწილია. ათასწლეულებთან ერთად ადამიანმა საცხოვრისის შექმნის მეთოდები ბუნებრივი თავშესაფრის ადაპტაციიდან სულ უფრო და უფრო მეტად სანდო და ხელმისაწვდომ მეთოდებამდე განავითარა. ამის მიუხედავად, დღეისათვის შესამჩნევია უძრავი ქონების ფასის არაპროპორციული ზრდა ცხოვრების დონესთან მიმართებით. ზრდასრული ახალგაზრდისათვის უძრავი ქონების ფლობა ფაქტობრივად შეუძლებელია, ხოლო საშუალო ასაკის ადამიანისათვის ფუფუნებაა.

ეს ტენდენცია კიდევ უფრო მეტად აბსურდულ პროპორციებს აღწევს, როდესაც ვადარებთ განვითარებად (სადაც ცხოვრების დაბალი დონეა, თუმცა საცხოვრისი საკუთრებაში მოსახლეობის უმეტეს ნაწილს გააჩნია) და მოწინავე ქვეყნებს (სადაც ცხოვრების დონე მაღალია, თუმცა საცხოვრისი საკუთრებაში მნიშვნელოვან ნაწილს არ გააჩნია). ასე მაგალითად, შვედარიის მოსახლეობის მხოლოდ 43.4 % აქვს საკუთრებაში უძრავი ქონება (2015 წლის მონაცემი), ხოლო ინდოეთში, სადაც სიმჭიდროვე საგრძნობლად მაღალია და ცხოვრების დონე მნიშვნელოვნად დაბალი, ეს მაჩვენებელი 86,6 % აღწევს (2011 წლის მონაცემი).

შესაძლოა თუ არა ჩამოვყალიბოთ ის აუცილებელი პარამეტრები, რაც ღირსეულ საცხოვრისს უნდა გააჩნდეს? ჩვენი აზრით, აღნიშნული პარამეტრების ლაკონური ფორმულირება შემდეგნაირად არის შესაძლებელი:

- სანიტარიულ-ჰიგიენური პირობების შექმნა და შენარჩუნება;

- ყოველდღიური ცხოვრებისათვის აუცილებელი საქმიანობის გამარტივება და უზრუნველყოფა;

- არასასურველი ბუნებრივი გარემო პირობებისაგან დაცვა;
- სასურველი ბუნებრივი გარემო პირობების შენარჩუნება;
- ესთეტიკური გარემოს შექმნა;

განვიხილოთ თითოეული კომპონენტი.

- სანიტარიულ-ჰიგიენური პირობების შექმნა გულისხმობს საყოფაცხოვრებო წყალარინების, საყოფაცხოვრებო ნარჩენების უტილიზაციის, წყალმომარაგების სისტემების გამართულობას და ხელმისაწვდომობას. ასევე პარაზიტების, მწერების, მღრღნელებისა და ადამიანისათვის მავნე ინფექციის გადამტანი ცხოველების გამიჯვნას საცხოვრებელი გარემოდან.

- ყოველდღიური ცხოვრების აუცილებელი საქმიანობაა, მაგალითად: საკვების დასაწყობება/შენახვასთან და მის მომზადებასთან დაკავშირებული ამოცანები. ასევე მნიშვნელოვანია ჯანსაღი საძინებელი სივრცის შექმნა.

- არასასურველი გარემო პირობებისაგან თავის დაცვა გულისხმობს შენობის შიგნით გარემოსაგან დამოუკიდებელი ტემპერატურული რეჟიმის შექმნას ისევე, როგორც ატმოსფერული ნალექებისაგან თავის დაცვას. ცხელ და ცივ კლიმატურ რაიონებში არასასურველი ზეგავლენისაგან თავის დაცვას.

- სასურველ ბუნებრივ გარემო პირობებად შესაძლოა ვიგულისხმოთ ბუნებრივი განათებისა და ინსოლაციის აუცილებელი რაოდენობა. ჟანგბადისა და სუფთა ჰაერის მიწოდება და ვენტილაცია. ასევე ბუნებრივ გარემოსთან ვიზუალური სიახლოვე, რომელიც მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს ადამიანის ფსიქოლოგიურ და ფიზიკურ ჯანმრთელობაზე.

- ესთეტიკური გარემო აუცილებელი კომპონენტია ადამიანის ჯანსაღი და ღირსეული არსებობისათვის, ვინაიდან ადამიანი ვერ კმაყოფილდება მექანიკური არსებობით.

წარმოდგენილი განმარტებიდან შესაძლოა დავასკვნათ, რომ საცხოვრისის ერთ-ერთი მთავარი ამოცანა არის გაემიჯნოს გარემოს ისე, რომ არ დაკარგოს მასთან სასარგებლო კავშირები. ჩვენი აზრით, ამ საკითხის გადაწყვეტა მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ნაშენის შემომსაზღვრელი კონსტრუქციების სახეებზე და თვისებებზე, სწორედ ამიტომ ჩვენი ნაშრომის ძირითად ამოცანას წარმოადგენს აღნიშნული კონსტრუქციების შესწავლა, მათი ტიპოლოგია, საერთაშორისო და ისტორიული გამოცდილების გაანალიზება და მორგება ქართულ სინამდვილეზე.

ისტორიული წინაპირობები

ნახ.1
ბლუმბოს გამოქვაბულის
მხატვრობა

ნახ.2
ლასკოს მღვიმის მხატვრობა

პრობლემის არსში გასარკვევად, დავიწყეთ უძველესი დროიდან.

საწყის ეტაპზე ადამიანი თავს აფარებდა ბუნებრივ გამოქვაბულებს. შესაბამისად შეგვიძლია დავასკვნათ,

რომ ადამიანის სურვილი - დაიცვას თავი გარემოს მკაცრი პირობებისგან,

საბოლოო ჯამში, აუმჯობესებდა ცხოვრების ხარისხს. ცხოვრების

ხარისხის გაუმჯობესება კი გულისხმობს მეტი დროის არსებობას

არა აუცილებელი საქმიანობისათვის, ანუ, ადამიანს უჩნდება დრო აკეთოს

რაიმე ცეცხლის შენარჩუნების და საკვების მოპოვების გარდა. არა

აუცილებელი, არასავალდებულო

საქმიანობა კი, ფატობრივად, თანამედროვე საზოგადოებაში „თავისუფლების“ სინონიმია. მაშასადამე, საცხოვრისის მოწყობა თავისუფლების წინაპირობაც გამოდის. იმის დასადასტურებლად, რომ

გამოქვაბულში მცხოვრებ ადამიანს აქვს დრო არააუცილებელი საქმიანობისათვის ადასტურებს, თუნდაც, ასეთ უძველეს საცხოვრებელ ადგილებში აღმოჩენილი კედლის მხატვრობის ნიმუშები.

გამოქვაბულის კედლის მხატვრობის დღეისათვის უძველეს ნიმუშს წარმოადგენდეს სამხრეთ აფრიკის ბლომბოს გამოქვაბულში აღმოჩენილი გამოსახულება (სავარაუდოდ, ძვ.წ. 73 000 წ).

ასევე მნიშვნელოვანია ვახსენოთ ყველასთვის კარგად ცნობილი ლასკოს მღვიმე საფრანგეთში და მისი კედლის მხატვრობა (სავარაუდოდ ძვ.წ. 15000-17000 წ).

პირველყოფილი საცხოვრისის შემომსაზღვრელი კონსტრუქცია ბუნებრივი გამოქვაბულის კედლები გამოდის. ასეთი ტიპის თავშესაფარი გვხვდება მრავალ გვიანდელ, განვითარებულ კულტურაშიც. ვარძია და უფლისციხე ამის არაჩვეულებრივი მაგალითებია, თუმცა გვხვდება დღემდე გამოყენებული გამოქვაბულებიც, მაგალითად, სამხრეთ იტალიაში არსებული ქალაქი მატერა, რომელშიც სავარაუდოდ უკანასკნელი 9000 წლის განმავლობაში ცხოვრობენ ადამიანები.

ბუნებრივი თავშესაფრის პარალელურად ადამიანი იწყებს ნაშენის შექმნას, რისთვისაც იგი იყენებს ადგილობრივ მასალებს და ქმნის სივრცეს, რომელიც შემოსაზღვრულია და გამოყოფილი გარემოსაგან. მაშასადამე, პირველყოფილ შემომსაზღვრელ კონსტრუქციებთან ერთად ადამიანმა დაიწყო ნაშენის შექმნა, ამიტომ შემომსაზღვრელი კონსტრუქციების შესწავლა პირდაპირ კავშირშია არქიტექტურის განვითარებასთან.

ჩვენთვის ცნობილი უძველესი ნაშენები უმეტესწილად სამარხების ფუნქციით გამოიყენებოდა, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ დღემდე მოღწეული ინფორმაცია ძალიან ფრაგმენტულია და სავარაუდოდ, მხოლოდ ნაწილობრივ ასახავს რეალობას. რთულია გადაჭრით დავასკვნათ, რომ ადამიანი, რომელიც ქვის დიდ კონსტრუქციებს აგებს მიცვალებულთა დასასვენებლად, არ იყენებს სხვა მასალებს (ხე, მიწა, თივა, თიხა, ტყავი) რომლითაც აგებს დროებით ან მუდმივ თავშესაფარს.

უძველესმა ადამიანმა ორი განსახვავებული სოციალურ-ეკონომიკური წყობით დაიწყო განვითარება: ეს იყო მომთაბარეობა და მიწათმოქმედება. საინტერესოა, რომ ორივე ტიპის საზოგადოებამ დამოუკიდებლად განავითარა მათი ცხოვრების წესის შესაბამისი საცხოვრისი. მიწათმოქმედების შემთხვევაში შენობის გადატანის აუცილებლობა არ არსებობდა, ამიტომ უფრო გრძელვადიან და სანდო მასალებზე იყო გათვლა, ხოლო მომთაბარე ტომების შემთხვევაში მნიშვნელობა ჰქონდა მასალის წონას და ხელმისაწვდომობას. მომთაბარე ტომების არქიტექტურა არის ტყავისა და მსუბუქი მასალებისაგან მოწყობილი დროებითი თავშესაფრის არქიტექტურა.

ნახ.3

ტრადიციული იგლუს მშენებლობის პროცესი

სწორედ მომთაბარე ტომების შემთხვევაში ნაშენი არის ის აბსოლუტური მინიმუმი, რაც შენობას განსაზღვრავს და ეს არის შემომზღუდავი კონსტრუქცია.

უნიკალურია ინუიტებისა და ესკიმოსების მიერ აშენებული იგლუ. იგლუს ორი სახეობა გვხვდება, მათგან ერთი

პრიმიტიულია ვინაიდან იყენებს მხოლოდ თოვლისაგან გამოჭრილ ბლოკებს, რომლებიც ერთდროულად ასრულებენ მზიდ, შემავსებლის და იზოლატორის ფუნქციებს. ასეთი საცხოვრისის უპირატესობა ცხადია, არ საჭიროებს არაფრის ტარებას, გარდა იგლუს დასამზადებლად აუცილებელი პრიმიტიული ინსტრუმენტებისა, ხოლო უარყოფითი მხარე არის ის, რომ იგლუს დამზადება მხოლოდ სპეციფიკურ მდგომარეობაში მყოფი თოვლისაგან არის შესაძლებელი.

იგლუს მეორე სახეობა ამ პრობლემას აგვარებს, ვინაიდან ვეშაპის ძვალს როგორც მზიდ კონსტრუქციას იყენებს, ცხოველის ტყავებს, როგორც

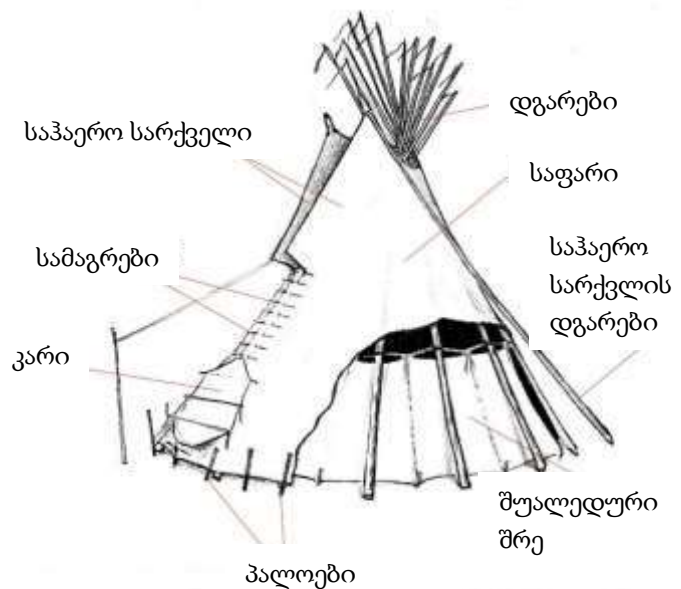
შემავსებელს და ნებისმიერი სახის თოვლს, როგორც თერმოიზოლაციას. ამ ტიპის იგლუ უფრო სანდოა, ვინაიდან არ არის დამოკიდებული სპეციფიური ტიპის (დატკეპნილ) თოვლზე, ტუმცა დანარჩენი კონსტრუქციისა და მასალის ტარებას საჭიროებს, მაშინ როდესაც პირველი ტიპის იგლუს ასაგებად კი საკმარისია ვეშაპის ძვლისგან დამზადებული ხერხი.

ჩრდილო ამერიკის მომთაბარე ინდიელი ტომების დროებითი საცხოვრებელი (ტიპი) გამოირჩევა სპეციალური სარქველებით, რომელიც

ნახ.4

მომთაბარე ინდიელთა ტრადიციული საცხოვრისის - „ტიპი“

ნახ.5

მომთაბარე ინდიელთა ტრადიციული საცხოვრისის სქემა

საშუალებას აძლევს კვამლს გავიდეს კარვის გარეთ. მისი სტრუქტურა საკმაოდ მარტივია, მყარი და სანდო. იყენებს მარტივ სწორ ხის ბოძებს, ცხოველის ტყავს და თოკს. ძირითადი საყრდენი შედგება სამი სწორი ძელისაგან, რომლებსაც ემატება დამატებითი საყრდენები. ამ კარკასზე მაგრდება ცხოველის ტყავი, რომელიც უშუალოდ გარემოსაგან დაცვის ფუნქციას ასრულებს. სტრუქტურულად კარავი ორ კომპონენტანია: მზიდი კონსტრუქცია (ძელაკები და თოკი) და შემავსებელი (ტყავი). თუ დავუკვირდებით, ადვილად გავავლებთ პარალელებს მაგალითად

კარკასული რკინა-ბეტონის კონსტრუქციებთან, სადაც მონოლითური რკინა-ბეტონი საყრდენის ფუნქციას ასრულებს, ხოლო უშუალოდ გარემოსაგან გასამიჯნად იხმარება სხვადასხვა ტიპის შემავსებელი.

ახალი, ინოვაციური მიდგომებს ძიება მუდმივი პროცესია და უძველესი დროის მსგავსად, გრძელდება დღესაც. მაგალითად, შეგვიძლია მოვიყვანოთ ამერიკული ხის კარკასის მშენებლობაში გამოყენებული ინოვაციური მიდგომები.

ნახ.6

კომპანია “T-stud”-ის მიერ შემუშავებული დგარი სტანდარტული ხის კონსტრუქციის ჩასანაცვლებლად

ამერიკაში გავრცელებული მშენებლობის მეთოდებიდან ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარულია ხის დგარებითა და იზოლაციით შენობის აგება. ამ მეთოდის ფარგლებში უკანასკნელ წლებში გაჩნდა ახალი ტიპის ხის კომპოზიტური დგარები,

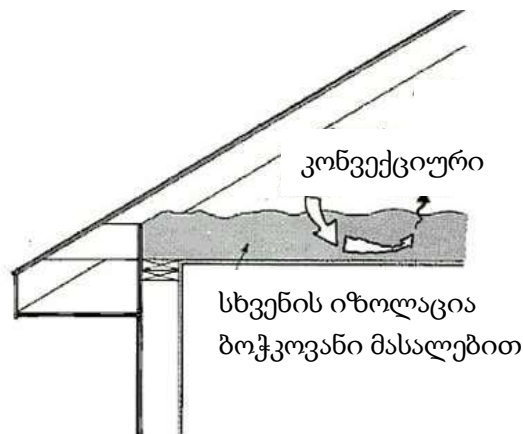
რაც არაჩვეულებრივი მაგალითია იმისა, თუ როგორ არის შესაძლებელი შენობის ენერგოეფექტურობის გაზრდა იმავდროულად საჭირო მასალის რაოდენობის შემცირების გზით.

შენობის ენერგოეფექტურობასა და მისი არქიტექტურული იერის ერთ-

ერთი განმსაზღვრელია გამოყენებული შემომსაზღვრელი კონსტრუქციების ტიპი. ენერგოეფექტურობის შესაფასებლად შემოღებულია მასალების თბომედეგობის დასახასიათებელი R მაჩვენებელი, თუმცა ერთი მაჩვენებლით მასალების თბომედეგობის განსაზღვრა არასრულფასოვან შედეგს იძლევა. მასალის თბომედეგობის გარდა არსებობს მრავალი გასათვალისწინებელი ფაქტორი, ხოლო თავად R მაჩვენებლის ანგარიშის მეთოდშიც მოიძებნება მნიშვნელოვანი ხარვეზები:

- მასალები მნიშვნელოვნად იცვლიან თბოსაიზოლაციო თვისებებს ჰაერის ტენიანობის ცვლილებასთან ერთად. ერთ-ერთი კვლევის თანახმად, მინაბამბის თბომედეგობის კოეფიციენტი ნახევრდება მასალის ტენიანობის 1.5 %-ზე გაზრდით;
- ჰაერის კონვექციური ნაკადი ბოჭკოვანი თბოსაიზოლაციო მასალის შიგა სივრცეში მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს მასალის თბოსაიზოლაციო თვისებებზე;

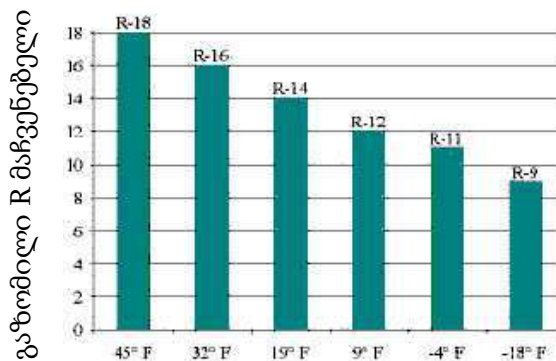
- ტემპერატურის ცვლილებასთან ერთად იცვლება მასალის თბოსაიზოლაციო თვისებებიც;
- აუცილებლად გასათვალისწინებელია მასალების სითბოტევადობა. მაგალითად ბეტონის ან ბეტონის ბლოკის კედლების შემთხვევაში მთავარ პრობლემას არა მათი ცუდი თბოსაიზოლაციო თვისებები, არამედ მაღალი სითბოტევადობა წარმოადგენს. ასეთი კედლების შემთხვევაში ზაფხულში მზის ჩასვლის შემდეგაც ხდება სითბოს გამოსხივება და სათავსოს გადახურება, ზოლო ზამთარში ენერჯის მნიშვნელოვანი ნაწილი იხარჯება კედლის გათბობაზე.

ნახ.7

კონვექციური ნაკადები ბოჭკოვან საიზოლაციო შრეში

ქართული სამშენებლო ბაზრის ანალიზი

ნახ.8

მინა ბოჭკოვანი საიზოლაციო მასალის R მჩვენებლის ცვლილება ტემპერატურის ცვლილებასთან ერთად

უცხოურ ბაზარზე მეტად მოთხოვნადია შემომზღუდავი და საფასადე სისტემები, რომელთა ინსტალაციაც ნაკლებ ადამიანურ რესურსს მოითხოვს. ეს ტენდენცია სრულიად გამოწვეულია ფიზიკური შრომის ღირებულებით.

საქართველოში მასალის ღირებულება ბევრად აღემატება ადამიანის შრომის ღირებულებას, რის გამოც შრომატევადი და იაფი მასალით შესრულებული ფასადები (მაგალითად ლესვა) ყველაზე მეტად გამოიყენება.

ჩვენი კვლევის ფარგლებში გავაანალიზეთ სტანდარტულ შენობაზე (12მ X 18მ 9 სართული) სამშენებლო დანახარჯები (კვადრატული მეტრის 300 \$ ეკვივალენტის სამშენებლო ღირებულება) და ფასადის მოპირკეთებაზე დახარჯული თანხა, მასალისა და ინსტალაციის ღირებულების გათვალისწინებით.

მასალა	ფასი კვ.მ.	ღირებულება საშუალო ზომის მრავალბინიანი სახლისათვის	პროცენტული წილი
MDF პანელი	250	625000	20%
დათბუნება (3სმ ქვაბამბა) + ლესვა	60	150000	4,8%
ბუნებრივი ქვა	90	225000	7,2%
„ალუკაბონდი“	120	300000	9,6%
ხელოვნური ბლოკი	40	100000	3,2%
დახერხილი აგური	30	75000	2,4%
დეკორატიული აგური	120	300000	9,6%
ლესვა + ღებვა	20	50000	1,6%

ნახ.9

ფასადის მოსაპირკეთებელი მასალის ღირებულება და პროცენტული წილი საერთო სამშენებლო დანახარჯებში (2019 წლის მონაცემების მიხედვით)

კვლევამ აჩვენა, რომ ფასადის ლესვის შემთხვევაში მთლიანი სამშენებლო ღირებულების 1.6% იხარჯება, ხოლო კედლის დათბუნების შემთხვევაში მშენებლობის ღირებულება იზრდება 3,2%-ით. ეს მაჩვენებელი იმდენად მცირეა, რომ მისი ანაზღაურება გათბობა-გაგრილებაზე გაკეთებული ეკონომიით მოკლევადიან პრესპექტივაშიც კი შესაძლებელი

უნდა იყოს, თუმცა ინვესტორის დაინტერესება ამ საკითხით რთულია, ვინაიდან სამშენებლო ობიექტების დიდი უმრავლესობა საცხოვრებელი სახლებია, რომელთა საკუთრებაში გადაცემა ხდება აშენებისთანავე, ან უფრო ადრეც, შესაბამისად გათბობა-გაგრილებაზე დახარჯული ენერჯია მაცხოვრებლის საზრუნავია. ვფიქრობ საკმაოდ მარტივი უნდა იყოს სახელმწიფოს დონეზე შენობა-ნაგებობათა ენერგოეფექტურობის პრინციპების სავალდებულო ნორმების შემოღება, თანაც ისეთი გზით, რომ ინვესტორი და მაცხოვრებელი არც მოკლევადიან პერსპექტივაში დაზარალდნენ, ხოლო სახელმწიფომ და მოქალაქეებმა მნიშვნელოვანი გრძელვადიანი სარგებელი ნახონ.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- ისტორიული გამოცდილების ანალიზი თანამედროვე პრობლემებთან ბრძოლის მნიშვნელოვანი საშუალებაა;
- ეკონომიკური და ესთეტიკური ასპექტები თანხვედება ერთმანეთს, ვინაიდან ორივე შემთხვევაში უპირატესობა ენიჭება გარემოს ზეგავლენის მიმართ მდგრად ზედაპირებსა და კონსტრუქციებს;
- R მონაცემის ანგარიშის მეთოდში შეიმჩნევა მნიშვნელოვანი ხარვეზები, რაც ართულებს მასალების ობიექტურ შეფასებას. ხშირ შემთხვევაში ლაბორატორიული გზით მიღებული R მაჩვენებლები ჩამოუვარდება რეალურ პირობებში არსებულს;
- საჭიროა ქვეყნის საკანონმდებლო დონეზე ენერგოეფექტურობისა და ღირსეული საცხოვრისის ნორმების ჩამოყალიბება და დანერგვა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბლომბოს გამოქვაბულის მხატვრობა shorturl.at/zJW2 shorturl.at/bdjl3 უკანასკნელად გადამოწმებულია 28.02.2019;
2. ინდიელების ტრადიციული საცხოვრისი; <http://en.wikipedia.org/wiki/Tipi> უკანასკნელად გადამოწმებულია 28.02.2019
3. <https://www.britannica.com/technology/construction/Bronze-Age-and-early-urban-cultures> უკანასკნელად გადამოწმებულია 28.02.2019;

4. <http://imiweb.org/masonry-detailing-series-3/> უკანასკნელად
გადამოწმებულია 28.02.2019;
5. <https://www.archtoolbox.com/materials-systems/thermal-moisture-protection/rvalues.html> უკანასკნელად გადამოწმებულია 28.02.2019;
6. <http://www.hms.civil.uminho.pt/ibmac/2012/1B2.pdf> უკანასკნელად
გადამოწმებულია 28.02.2019;
7. <https://www.windsor-csd.org/Downloads/R-ValueDensitiesChart.pdf>
უკანასკნელად გადამოწმებულია 28.02.2019;
8. isson, J.D. Ned, JLC, "Attic Insulation Problems In Cold Climates" March
1992, pp 42-43;
„სხვენის თრმოიზოლაციის პრობლემები ცივ კლიმატებში“ მარტი 1992, გვ
42-43;
9. [http://www.eaglecoatings.net/content/supertherm/pdfs/SUPER_THERM_vs
WHITE_%20PAIN_T.pdf](http://www.eaglecoatings.net/content/supertherm/pdfs/SUPER_THERM_vs_WHITE_%20PAIN_T.pdf) უკანასკნელად გადამოწმებულია 28.02.2019;
10. [https://s3.amazonaws.com/finehomebuilding.s3.tauntoncloud.com/app/uplo
ads/2012/03/28233704/determining_insulation_thickness_by_roger_morrison-
3.pdf](https://s3.amazonaws.com/finehomebuilding.s3.tauntoncloud.com/app/uploads/2012/03/28233704/determining_insulation_thickness_by_roger_morrison-3.pdf) უკანასკნელად გადამოწმებულია 28.02.2019;
11. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0306261914004693>
უკანასკნელად გადამოწმებულია 28.02.2019;
12. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378778814001492>
უკანასკნელად გადამოწმებულია 28.02.2019;
13. https://en.wikipedia.org/wiki/Building_performance_simulation
უკანასკნელად გადამოწმებულია 28.02.2019;
14. გოჩა ბზეკალავა „დაბალი და საშუალო სართულიანობის
ენერგოეფექტური საცხოვრებელი შენობების დაპროექტების პრინციპები“;
15. [https://www.researchgate.net/publication/260032850_Review_of_methods_for_ev
aluation_of_building_energy_enhancements](https://www.researchgate.net/publication/260032850_Review_of_methods_for_evaluation_of_building_energy_enhancements) უკანასკნელად გადამოწმებულია
28.02.2019;

რეზიუმე

ნაშრომის მიზანია დავასაბუთოთ ადამიანისათვის ღირსეული საცხოვრისის მნიშვნელობა. ჩვენ ჩამოვყალიბეთ ხუთი ძირითადი პრინციპი, რომლის საშუალებითაც განვსაზღვრეთ ღირსეული საცხოვრისი. შევისწავლეთ თითოეული კომპონენტი და გადავამოწმეთ შესაბამისობა როგორც უძველეს ხანასთან, ასევე თანამედროვე საერთაშორისო და

სამამულო გამოცდილებასთან. გავანალიზეთ ის ძირითადი მოთხოვნები რაც ადამიანს გააჩნდა საცხოვრისის მიმართ უძველესი დროიდან დღემდე, რის საფუძველზეც გამოვიტანეთ დასკვნა, რომ ახალი გადაწყვეტების ძიება კაცობრიობისათვის მახასიათებელი მუდმივი პროცესია. ნაშრომის ბოლო ნაწილში დამატებით შეფასებულია შენობათა ენერგოეფექტურობის განმსაზღვრელი ფაქტორები და მათი ანგარიშისას გამოვლენილი უზუსტობები. ასევე შეფასებულია სხვადასხვა მასალით მშენებლობის ეკონომიკური გავლენა თანამედროვე ქართულ მშენებლობაზე.

The Role of Boundary Structures in Creation of Proper Housing

Pirtskhalava V.

Maghaldadze G.

Resume

This article is intended to justify the importance of proper housing for people. We formulated five main components of proper housing and researched each one of them in detail and compared modern and ancient building traditions. We also compared the international experience to modern Georgian methods. Based on the analysis we concluded that humanity is in constant search of innovative methods of construction and creation of housing. In the last part of the article, the standard ways of energy efficiency evaluation of materials are put to question and several weak points are revealed. We also analyzed the economical impact of using energy-efficient materials for facades on modern Georgian construction costs.

Роль ограждающих структур в создании правильного жилья

Пирцхалава В.

Магалдадзе Г.

Резюме

Эта статья призвана обосновать важность достойного жилья для людей. Мы сформулировали пять основных компонентов достойного жилья и

детально исследовали каждый из них и сравнили современные и древние строительные традиции. Мы также сравнили международный опыт с современными грузинскими методами. На основании анализа мы пришли к выводу, что человечество находится в постоянном поиске инновационных методов строительства и создания жилья. В последней части статьи ставятся под сомнение стандартные способы оценки энергоэффективности материалов и выявляются некоторые слабые стороны. Мы также проанализировали экономическое влияние использования энергоэффективных материалов для фасадов на современные грузинские затраты на строительство.

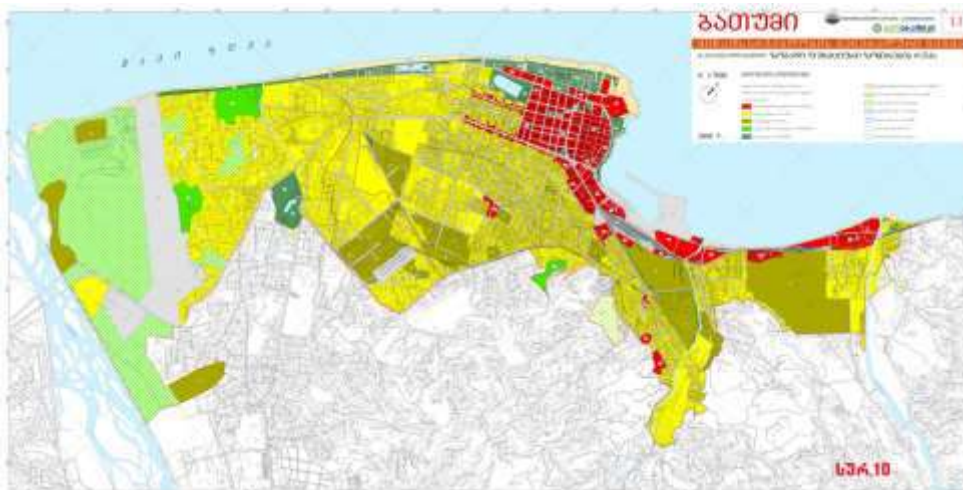
ბათუმის ურბანული დაგეგმარების კონცეფცია

ფრანგიშვილი ვ.

დოქტორანტი

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სივრცითი მოწყობის კონცეფციაში წარმოდგენილი არსებული განსახლების სისტემის გეგმარებითი ცვლილებების კვლევისა და დასკვნების განსჯისათვის მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ წარმოვადგინოთ ნაშრომის ავტორისეული ხედვა აჭარის დედაქალაქ ბათუმის „ისტორიული ზონის“ პერსპექტიული განვითარებისთვის.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის ანუ 1991 წლის შემდეგ დასახლებათა ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტაცია ძალზედ მცირედია. უნდა აღინიშნოს, რომ ქ. ბათუმს 2008 წელს უკვე ჰქონდა შეთანხმებული მიწათსარგებლობის გენერალური გეგმა ქალაქის ძველ საზღვრებში (ავტორები: ვ. ამირეჯიბი, ვ. ფრანგიშვილი, ვ. ვარდოსანიძე)(სურ.1).

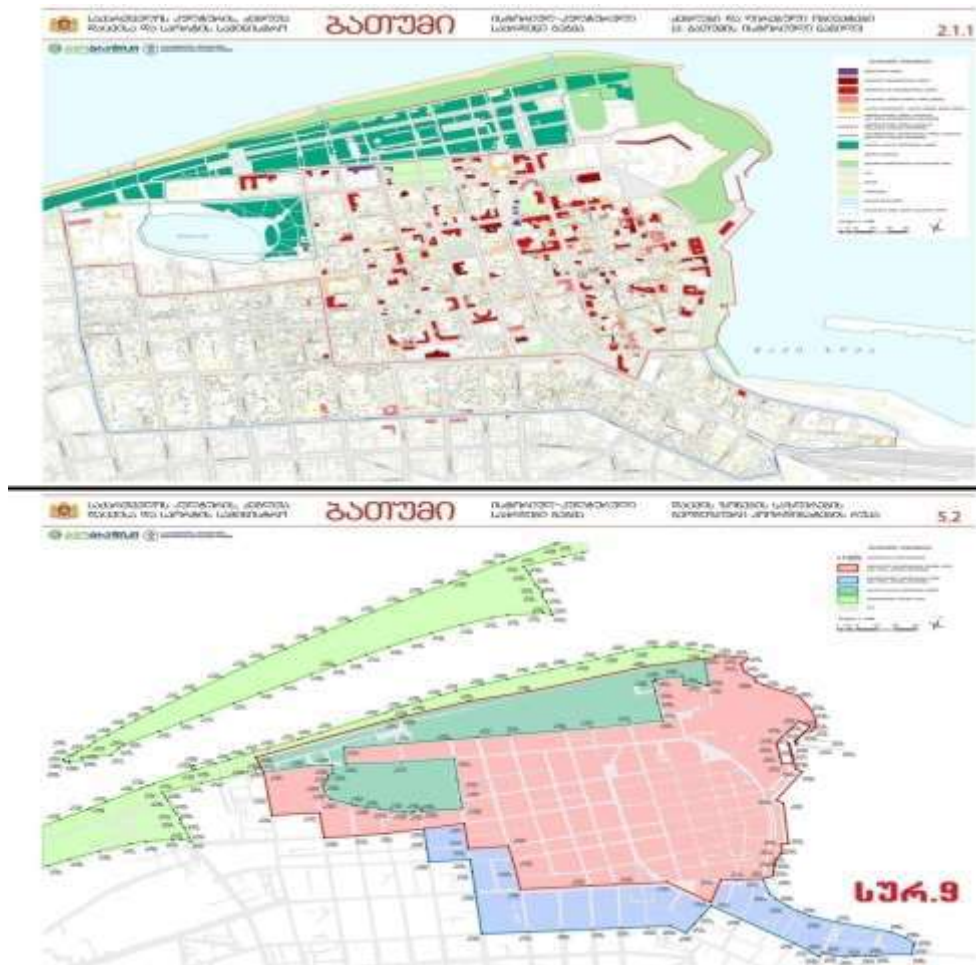

სურ.1 2009წ. შეთანხმებული ქ. ბათუმის ზოგადი ფუნქციური ზონირების რუკა

პროექტის ავტორებისთვის ქალაქის სივრცით-ფუნქციური განვითარება ანუ სივრცითი წყობა განპირობებული იყო ბუნებრივ-გეოგრაფიული პირობებით (ზღვართული რელიეფი), ხოლო მეორე მხრივ-ნავთობის გადამუშავებასთან დაკავშირებული მრეწველობის დომინირებული როლით.

ავტორების „სტრატეგიული ხედვით“ ბათუმის შესასვლელში სამრეწველო ზონის არსებობა ქალაქის სივრცითი მოწყობის დიდ ხარვეზად მოიაზრებოდა.

2012 წლისთვის გაიზარდა ქ. ბათუმის ადმინისტრაციული საზღვრები (ქალაქის საერთო ფართობმა შეადგინა 6494.3 ჰა ტერიტორია), შესაბამისად შემოერთებული საზღვრების გათვალისწინებით (ქალაქის საზღვრებში დაფიქსირდა 11 უბანი); 2012წ. 14 სექტემბერს №50–51 დადგენილებებით საკრებულომ დაამტკიცა ქ. ბათუმის ზოგადი ფუნქციური ზონირების და ქალაქის ურბანული განვითარების სტრატეგიული გეგმის 2013 წლის სქემები (გვ. 79– 80. სურ. 2–3).

სურ. 2 ისტორიულ–კულტურული საყრდენი გეგმა

რაც შეეხება ქ. ბათუმის „ისტორიული ზონის“ ურბანული დაგეგმარების კონცეფციას, ის დამუშავდა 2014 წელს „მდგრადი განვითარების ცენტრ რემისიაში“.

საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ფონდთან თანამშრომლობით 2007 წელს შემუშავდა „ქ. ბათუმის ისტორიულ-კულტურული საყრდენი გეგმა“.

ქვეყნის ენერგეტიკის მდგრადი განვითარების გეგმის ფარგლებში კვლევის უპირველეს მიზანს წარმოადგენს ბათუმის ურბანული განვითარების სტრატეგიული გეგმის სწორი კონცეპტუალური მიმართულებების განსაზღვრა.

უნდა აღინიშნოს, რომ კვლევის ობიექტის – ბათუმის ადგილი როგორც ქვეყნის, ისე შავიზღვისპირა დასახლებათა სისტემაში უკავშირ-დება ქვეყნის ახალ, გეოპოლიტიკურ როლს. საქართველო ფაქტობრივად გახდა სამხრეთ კავკასიის საკვანძო ქვეყანა, რომელიც ჩართულია მსხვილმასშტაბიან პროგრამებში.

რაც შეეხება ქალაქ ბათუმის ახალ ადმინისტრაციულ საზღვრებს, ცვლილების შედეგად ქალაქის ფართობი გაიზარდა 2,6 ჯერ - 25 კვ. კმ-დან 65 კვ. კმ-მდე და ადმინისტრაციულ საზღვრებში მოექცა რამდენიმე დასახლებული პუნქტი (გონიო-კვარიათის უბანი, ხელვაჩაურის ტერიტორიის სამრეწველო უბანი, მწვანე კონცხის უბანი).

კონცეფციის საკვლევ ობიექტს წარმოადგენს არა იმდენად ახალ საზღვრებში მოქცეული ტერიტორიები, არამედ ქალაქის ჩამოყალიბებული, არსებული სივრცით-მოცულობითი ორგანიზმის ფუნქციონირების დადებითი თუ უარყოფითი მხარეების ანალიზი და მიზანმიმართული ურბანული განვითარების პროგნოზირება.

ქალაქის მიმდებარე ტერიტორიების ჩართვა ბათუმის აგლომერირების პროცესში უნდა მოხდეს არსებული გეგმარებითი სტრუქტურის რეკონსტრუქციის შედეგად და პერსპექტიული განაშენიანების არსებულთან ისეთი შერწყმით, სადაც მაქსიმალურად იქნება გათვალისწინებული არსებული, ტრადიციული გეგმარებითი სტრუქტურის დადებითი მომენტები.

ბათუმი ერთადერთი ქალაქია, სადაც ხდება სახმელეთო (სასაზღვრო-გამშვები პუნქტი) და საზღვაო (ქალაქის პორტი) ტრანსსასაზღვრო ფუნქციების შეთავსება. იგი მხარის დედაქალაქია, სახმელეთო და საზღვაო კარიბჭე, ადმინისტრაციული ცენტრი.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ისტორიულ ქალაქგეგმარებით დოკუმენტებში გეგმარებითი სტრუქტურის-ქუჩების ბადის მონიშნული მიმართულებები თითქმის ემთხვევა ქ. ბათუმში გაბატონებული ქარების მიმართულებებს; კერძოდ, უხვნალექიანი სამხრეთ-დასავლეთის და შემოდგომა-ზაფხულის სამხრეთ-აღმოსავლეთის ქარებს.

ქ. ბათუმის საერთო-საქალაქო ცენტრი არა რომელიმე მოედნის გარშემოა ჩამოყალიბებული, არამედ ის დისპერსულ, ქალაქის სივრცეში

გაშლილ, სივრცით-კომპოზიციურ ერთიანობას მოკლებულ სისტემას წარმოადგენს;

ცენტრი ბათუმში უფრო საკმაოდ ვრცელი ზონაა, ვიდრე კონკრეტული ქუჩა ან მოედანი;

აღსანიშნავია, რომ ქალაქში ბოლო წლებში არ განხორციელებულა სრულფასოვანი სივრცით-ტერიტორიული დაგეგმვა. არსებობს უსისტემო, სპონტანური და შეუსაბამო განაშენიანების საფრთხე. ამის ალტერნატივა ძირითადად უნდა გახდეს ბათუმის ურბანული დაგეგმარების კონცეფცია ენერგეტიკის მდგრადი განვითარების გეგმის ფარგლებში.

ქალაქის ფუნქციის განსაზღვრისას აღმოჩნდა, რომ თითქოს ერთი შეხედვით ქალაქი მონოფუნქციურია, თუმცა რეალურად კარდინალურად განსხვავებული მდგომარეობაა.

ქალაქის არსებული ფუნქციებია:

1. რეგიონის ცენტრი ;
2. საპორტო ქალაქი.

(ქალაქის მთავარი ძლიერი მხარე მისი ლოგისტიკური ფუნქციაა. საავტომობილო, სარკინიგზო და საჰაერო გადაზიდვებთან ერთად საზღვაო გადაზიდვების წარმოება მნიშვნელოვნად აძლიერებს მის ლოგისტიკურ შესაძლებლობებს);

3. საბაჟოს ფუნქცია ;
4. ლოგისტიკური კვანძი;
5. ტურისტული ცენტრი;
6. საგანმანათლებლო ცენტრი.

ქალაქის შესაძლო სარეკომენდაციო ფუნქციებია:

1. მაღალი პოტენციალის საზღვაო კარიბჭე;
2. მრავალპროფილიანი ტურისტული ცენტრი;

აუცილებელია ბათუმში განვითარდეს ისეთი ტურისტული მიმართულებები, რომლებიც მთელი წლის განმავლობაში შეუნარჩუნებს ბათუმს სტუმრებს;

3. „ძველი ბათუმი“ – ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი.

ძველი ბათუმის შენარჩუნება ერთ-ერთი მთავარი წინაპირობაა არა მხოლოდ ტურისტების მოსაზიდად, არამედ ქალაქის მდგრადი განვითარებისთვისაც;

4. ფეხით მოსიარულეთა ზონისა და შესაბამისი ფუნქციების განვითარება.

იმისთვის, რომ ქალაქში შეიქმნას ჯანმრთელი, კომფორტული და უსაფრთხო გარემო აუცილებელია ეტაპობრივად მოხდეს ქალაქის ისტორიული ნაწილის გამოთავისუფლება ავტოტრანსპორტისგან. საფეხმავლო ზონის შექმნით ქალაქი მნიშვნელოვან ნაბიჯს გადადგამს ტურისტული ფუნქციის გაძლიერებისკენ;

5. არქიტექტურული ბრენდი.

გარდა ისტორიული ნაწილისა, ბათუმის, როგორც „არქიტექტურული ბრენდის“ ჩამოსაყალიბებლად, მნიშვნელოვანია პერიფერიული უბნების განვითარება წინასწარ დადგენილი (განაშენიანების რეგულირების) გეგმის შესაბამისად;

6. ისტორიული ლოგისტიკური ცენტრი.

გრძელვადიან პერსპექტივაში, ბათუმისთვის ლოგისტიკური ფუნქციის შენარჩუნება ქალაქის ცენტრში აღარ იქნება მისაღები;

7. სამრეწველო ქალაქი.

ქალაქის პრიორიტეტს აუცილებლად უნდა წარმოადგენდეს ქალაქის საზღვრებში მსუბუქი მრეწველობის აღდგენა/განვითარება. მავნე სამრეწველო ობიექტების გატანა ქალაქის ფარგლებიდან გარდუვალია.

8. სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ცენტრი;

9. ბათუმი („MICE-ქალაქი“) საკონფერენციო, საგამოფენო, საფესტივალო, სიმპოზიუმების ქალაქი.

ქალაქ ბათუმის ტერიტორიების ფუნქციური გამოყენების მიზნით მოკვლეული საყრდენი მასალების სწრაფი (რეკონსტრუქციით) ანალიზის შედეგად ირკვევა, რომ ქალაქის სივრცით-გეგმარებითი სტრუქტურა ეფუძნება ტრადიციულ გეგმარებით გადაწყვეტილებებს, რომლებიც მიღებული იყო XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ანუ ქუჩათა ქსელის ჩამოყალიბებულ მართკუთხა ბადეს და რაც მთავარია - ქუჩების მიმართულება ემთხვევა ბათუმში გაბატონებული ქარების ორიენტაციას. ეს კი იმის მანიშნებელია, რომ ქალაქგეგმარებლების მიერ იმთავითვე გათვალისწინებული იყო ზღვისპირეთის კლიმატური პირობები და ქალაქის განიავებისთვის ადეკვატური გეგმარებითი ხერხების გამოყენების აუცილებლობა.

ურბანისტის სადღეისო ხედვით შესაძლებელია ასეთი სურათის დანახვა: იქნებ ქალაქის ხელისუფლებისთვის უფრო მნიშვნელოვან თემად იქცა არა ქალაქის ყოვლისმომცველი ურბანული განაშენიანების თემა, არამედ ქალაქის ბრენდის შექმნის, ტურისტების მოწვევის თუ ინვესტიციების მოზიდვის საკითხები. თუმცა, დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ დღის წესრიგში მდგომი ასეთი საკითხების წარმატებით და დროულად მოგვარებისთვის აუცილებელია ურბანული საპროექტო დოკუმენტაციების დამუშავება.

ბათუმის გეგმარებითი სტრუქტურის განვითარების მიზნით საინტერესოა დღევანდელი ქალაქის განაშენიანების ტენდენციის სურათის შექმნა. მოკვლევული მასალების მიხედვით ადრეულ წლებში ახალმშენებლობისთვის გამოყოფილ მიწის ნაკვეთებზე აშენებული შენობა-ნაგებობები ფუნქციური დანიშნულების მიხედვით განაწილდა შემდეგნაირად:

სულ ათვისებული იქნა 525 484 კა მიწის ნაკვეთი. აქედან:

1. 253 700 კვ.მ. ნაკვეთზე აშენდა მრავალსართულიანი საცხოვრებლები (92 ობ.).
2. 97 093 კვ.მ. -ზე საზოგადოებრივი დანიშნულების შენობები (21 ობიექტი).
3. 71 540 კვ.მ. -ზე მრავალფუნქციური შენობები (21 ობიექტი).
4. 61 354 კვ.მ. -ზე სასტუმროები (19 ობიექტი).
5. 28 678 კვ.მ. -ზე ჯანდაცვის შენობები (3 ობიექტი).
6. 13 115 კვ.მ. -ზე საზოგადოების შენობები (10 ობიექტი).

რაც შეეხება ქალაქის მაღლივ შენობებს, მათი უმეტესი ნაწილი ჩამოყალიბებულ, ისტორიულ გარემოში განთავსების მასშტაბით თუ არქიტექტურულ-მხატვრული ღირებულებით დიდად ვერ გააკვირვებს მნახველს. მაგალითებად საკმარისია „პორტო ფრანკოს“ უბანის („ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის“, „რედისონის სასტუმროს“) და განსაკუთრებით კი ზღვის სანაპიროს შედევრების ხილვა; კერძოდ, ცენტრ-პონტის „შენობა-ჭა“, რომელიც თავისი მოცულობითი მასშტაბით „ძველი ქალაქის“ ვერცერთ კვარტალში ვერ ჩაეტევა; აგრეთვე მის მიმდებარედ აშენებული ე.წ. „ლუჟკოვის“ შენობა.

დღეს საუბარია იმაზე, რომ ქალაქის მიკროკლიმატი შეიცვალა, ქალაქს სუნთქვა უჭირს, არ ხდება ჰაერის ნაკადის ცირკულაცია -განიავება, რაც სპეციალისტების განმარტებით, სამომავლოდ ქალაქს სერიოზულ პრობლემებს შეუქმნის, „ქალაქი უფრო მეტად გახურდება“; შესაბამისად მაღლივი შენობების დაბალ სართულებზე მაცხოვრებლები რთულ მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან. ამის მიზეზად კლიმატოლოგები ქალაქის ზღვისპირა ზოლში მაღლივი შენობების მომატებასა და ახალაშენებული კორპუსების შედეგად მოსახლეობის სიმჭიდროვის გაზრდას ასახელებენ.

ბათუმელი არქიტექტორების აზრით: „უფრო სწორი იქნება, კითხვა დაისვას ორიენტაციაზე, ანუ იმაზე, თუ ჰაერის ძირითადი ნაკადების მიმართ როგორ დგას შენობები და ხელს უშლიან თუ არა ისინი განიავებად ნაკადებს.“

ქალაქის ეკოლოგიური მდგომარეობის ანალიზი*

ბათუმის, როგორც ტურისტული ცენტრის მომავალს, დიდწილად გადაწყვეტს ქალაქის ფარგლებში არსებული ჰიდროქსელის (ზღვის წყლის ჩათვლით) სანიტარიულ-ეკოლოგიური მდგომარეობა. ჯერჯერობით განვითარებადი საინჟინრო ინფრასტრუქტურის დონე და არსებული ეკოლოგიური მდგომარეობა სტანდარტებს ვერ პასუხობს.

უნდა აღინიშნოს აგრეთვე, რომ ატმოსფეროში მავნე ნივთიერებების გამოფრქვევას მნიშვნელოვანწილად ხელს უწყობს ტრანზიტული ტვირთ-ნაკადების ქალაქზე გატარება.

ნაპირდაცვა

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს შავი ზღვის სანაპირო ზონაში მიმდინარე მორფოდინამიკური პროცესები და მათი რეგულაციის საკითხები.

აღსანიშნავია, რომ ნაპირგამაგრებითი ღონისძიებების უმოქმედობის შემთხვევაში შესაძლებელია წლების განმავლობაში მოხდეს სანაპიროს მნიშვნელოვანი წარეცხვა, რის შედეგად ქალაქის სანაპირო პლაჟზე განთავსებული სხვადასხვა ობიექტი აღმოჩნდება ზღვაში.

საზოგადოებრივი დანიშნულების მწვანე ნარგავები დაცული ტერიტორიები

ბათუმის შემოგარენი მდიდარია გამწვანებული ტერიტორიებით და მათი მრავალფეროვნებით. რაც შეეხება საზოგადოებრივი დანიშნულების მწვანე ნარგავებს (სარეკრეაციო ტყის მასივი ნაკრძალი, პარკები, სკვერები), ქალაქის არსებული მონაცემები ამ მიმართებით მინიმალურ მოთხოვნებს ვერ აკმაყოფილებს.

ქალაქის ფარგლებში არსებული საზოგადოებრივი დანიშნულების გამწვანებული ტერიტორიები სულ შეადგენს 76,7 ჰა-ს, მათ შორის:

- ზღვისპირა ბულვარის გამწვანება 34.8 ჰა.
- ახალგაზრდობის პარკი 15.0 ჰა
- არდაგანის ტბის მიმდებარე გამწვანება 6.6 ჰა
- მცირე ზომის სკვერები 8.9 ჰა
- აეროპორტის ბულვარი 11,4 ჰა

ამდენად, ქ. ბათუმის ერთ მცხოვრებზე მოდის 6,1 კვ.მ. საზოგადოებრივი დანიშნულების მჭვანე ნარგავები ნაცვლად ნორმით გათვალისწინებული მინიმუმ 12,0 კვ.მ-ისა.

ქალაქის სატრანსპორტო სტრუქტურის ანალიზი:

ქალაქის არსებული სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა დღეისათვის წარმოდგენილია განაშენიანების ძირითადი ნაწილის კეთილმოწყობის მაღალი დონით.

ბათუმის ქუჩების ფუნქციური სტრუქტურის გაუმჯობესების თვალსაზრისით, გასააზრებელია ქვეითთა ზონების ორგანიზება და საველოსიპედო ბილიკების მოწყობა. ბათუმისთვის მოედნები არ თამაშობს მნიშვნელოვან ქალაქმდგომირებელ როლს. ტრადიციულად ქალაქის მოედნები შეიქმნა სარეკონსტრუქციო ღონისძიებათა შედეგად.

ბათუმის საზღვაო ნავსადგური მდებარეობს ბუნებრივ ღრმაწყლიან უბეში, რაც იძლევა დიდტონაჟიანი გემების მიღების საშუალებას.

დღეისათვის ბათუმის ნავსადგური წარმოადგენს შემაერთებელ სატრანსპორტო ხაზს, რომელიც აერთებს ევროპას აზიასთან და პირიქით. ნავსადგური უკავშირდება კავკასიის, ცენტრალური აზიის, უკრაინისა და თურქეთის ქვეყნებს საავტომობილო და სარკინიგზო გზებით.

სარკინიგზო ტრანსპორტი

როგორც ცნობილია, საქართველო ევროპა-კავკასია-აზიის სატრანზიტო კორიდორის (TRACECA) შემადგენელი ნაწილია და სტრატეგიული ტვირთების გადაადგილების ალტერნატიულ მარშრუტს წარმოადგენს; კასპიის ზღვის რეგიონიდან საერთაშორისო დანიშნულების ტვირთების მოძრაობა ხდება ასევე რუსეთის ფედერაციის ან ირანის გავლით (კასპიის ზღვის რეგიონიდან ევროპისაკენ და პირიქით). ამდენად, რკინიგზის მეშვეობით საერთაშორისო დანიშნულების ტვირთები მიეწოდება როგორც ფოთისა და ყულევის ტერმინალებს ასევე ბათუმის ტერმინალსაც, შესაბამისად, აჭარის სარკინიგზო კვანძს და ინფრასტრუქტურას. 2010 წლის მონაცემებით სადგური „ბათუმი - სატვირთოს“ ტვირთბრუნვა განისაზღვრა 7632,1 ტონით.

2006 წელს აჭარაში აშენდა და მოდერნიზება ჩაუტარდა მახინჯაურისა და ქობულეთის რკინიგზის სადგურებს. შედეგად, მახინჯაურის რკინიგზის სადგური საათში 600 მგზავრს ემსახურება. 2010 წლის მონაცემების

მიხედვით, რკინიგზით გადაყვანილ მგზავრთა რაოდენობამ შეადგინა 734 124 მგზავრი.

რაც შეეხება ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტს, იგი თურქული ინვესტიციის შედეგად გაიხსნა 2007 წელს და აღჭურვილია თანამედროვე ტექნოლოგიებით.

ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტით სარგებლობა ხელსაყრელია არა მხოლოდ საქართველოს მოქალაქეებისათვის, არამედ თურქეთის რესპუბლიკის ჩრდილო-დასავლეთ ტერიტორიის საკმაოდ მრავალრიცხოვანი მოსახლეობისთვისაც ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტის მგზავრთა გამტარუნარიანობა შეადგენს 300 მგზავრს საათში.

ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტიდან გარდა ადგილობრივი რეისებისა, სრულდება საერთაშორისო რეგულარული რეისები თურქეთისა და უკრაინის მიმართულებით, ხოლო სეზონურად - აზერბაიჯანისა და სომხეთის მიმართულებით.

საგზაო ინფრასტრუქტურა

ქალაქთმშენებლობის თანამედროვე ეტაპზე უდიდეს მნიშვნელობას იძენს ბათუმის ისტორიული ცენტრის სივრცით-გეგმარებითი სტრუქტურის შერწყმა ახლადშემოერთებული ტერიტორიების არსებულ გეგმარებით სტრუქტურებთან. ყურადსაღებია განსხვავებული ფუნქციური დანიშნულების ტერიტორიების ერთ სივრცეში გაერთიანებით გამოწვეული მთელი რიგი ფაქტორების გათვალისწინება; კერძოდ, გეოგრაფიული (რელიეფი), სოციალურ-ეკონომიკური (დასაქმება, მომსახურება), ინფრასტრუქტურით უზრუნველყოფა და სხვ. მაგალითად, ბათუმის ურბანული დაგეგმარების სტრატეგიული გეგმის ავტორთა კვლევით „ისტორიული ზონის“ განაშენიანება დაფარულია შერეული ტიპის მომსახურების (სავაჭრო, საყოფაცხოვრებო, სოციალური, სამაშველო-სახანძრო და ა.შ.) არსებული ქსელით.

ამდენად, ქალაქის ისტორიული ზონის მოსახლეობა უზრუნველყოფილია მათთვის საჭირო ობიექტებთან მისვლის ნორმატიული საფეხმავლო (300-500 მეტრიანი) ზონებით. ანუ ნებისმიერ ადგილზე შესაძლებელია ქვეითად ან ველოსიპედით სწრაფი მოძრაობა. საუბარია კერძო და საჯარო ბაღებით, სკოლებით, სამედიცინო თუ სამაშველო - სახანძრო დაწესებულებებით მომსახურებაზე. იგივე სურათია საგზაო და საინჟინრო ინფრასტრუქტურით მომსახურების სფეროში.

ბათუმის ისტორიული ზონა „ქვეითთა ზონა“

ჩვენი პროექტის ფარგლებში წარმოებული კვლევა, დასკვნები თუ ხედვა ურბანული დაგეგმარების კომპლექსური ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტის ცალკეული სექტორების კონცეპტუალურ გააზრებად შეიძლება ჩაითვალოს.

სურ.4 ბათუმის ისტორიული „ქვეითა ზონა“

ბათუმში საზოგადოებრივი ელექტროტრანსპორტის შერჩევა და შესაბამისი სატრანსპორტო სქემის შემუშავება ურბანული დაგეგმარების ერთ ერთ მნიშვნელოვან საკითხად რჩება.

ბუნებრივია ქალაქების მოსახლეობის მატებასთან ერთად იზრდება მანქანების რაოდენობაც, ანუ მანქანების რიცხვი იზრდება, ქუჩების კი არა. ამდენად, გადატვირთული ქუჩების პრობლემა ყველაზე მეტად ძველი, ისტორიული ქალაქებისთვის არის დამახასიათებელი. „ძველი ბათუმი“ გამონაკლისს ნადვილად არ წარმოადგენს.

აღნიშნულის ფონზე საინტერესოა ქ. ბათუმის საზღვრებში არსებული ტერიტორიული ერთეულების უბნების მოსახლეობის სიმჭიდროვის სურათის ანალიზი. ბათუმის ტერიტორიის საშუალო სიმჭიდროვე შეადგენს 2 711 კაც/კვ. კმ-ს, რაც თავისთავად საკმაოდ მაღალი მაჩვენებელია.

ქ. ბათუმის ისტორიული ზონის სიმჭიდროვის მაჩვენებელი 4,2-ჯერ მეტია ქალაქის საშუალო სიმჭიდროვეზე. ისტორიული ზონის მოსახლეობის სიმჭიდროვე დიდად აჭარბებს საქართველოს უდიდესი ქალაქების, კერძოდ, თბილისის (6 125კაც/ კვ.კმ), ქუთაისის (2 746 კაც./კვ.კმ), რუსთავის (2042კაც./კვ.კმ) დაზუგდიდის (347კაც/კვ.კმ) მოსახლეობის სიმჭიდროვის ანალოგიურ მაჩვენებლებს.

აღნიშნული გარემოება ჩვენი პროექტის ფარგლებში ამყარებს ბათუმის ისტორიული ზონის მიმართ მიღებული ურბანული გადაწყვეტილების

მიზანს - მაქსიმალურად გაუმჯობესდეს ბათუმის ისტორიული ცენტრის ეკოლოგიური მდგომარეობა, ადგილობრივი მოსახლეობის ცხოვრების პირობები, „ქვეითთა ზონა“ დაეთმოს საფეხმავლო - საველოსიპედო ქუჩებს და ეკოლოგიურად სუფთა საზოგადოებრივ ტრანსპორტს.

აღნიშნული ზონა მიჩნეულია „ქვეითთა ზონად“ ანუ ქალაქისთვის უცხო ავტომანქანების მოძრაობის აკრძალულ ზონად. „ქვეითთა ზონაში“ მოხვედრილი მანქანების პარკირება დაექვემდებარება საჯარო საპარკინგე ადგილებზე გადაყვანას (სურ.5).

„ქვეითთა ზონაში“ პრიორიტეტულ ტრანსპორტად მიჩნეულია ტრამვაი (ფარნავაზ მეფის ქუჩაზე), ველოტრანსპორტი და საზოგადოებრივი ტრანსპორტი (ავტობუსი); მონიშნულია ქვეითთა (ვ. გორგასალის, საიათნოვას, ასათიანის, ლერმონტოვის) და საველოსიპედო (მ. აბაშიძის, მელიქიშვილის, ვ. გამსახურდიას, ქუთაისის) ქუჩების შერჩეული ვარიანტი. ისტორიულ ზონაში შენარჩუნებული იქნება საზოგადოებრივი ტრანსპორტის-ავტობუსების არსებული სამარშრუტო ქსელი.

სურ.5 ბათუმის ისტორიული –„ქვეითთა ზონა“

რაც შეეხება ისტორიულ ზონაში ადგილობრივი მოსახლეობის ავტომანქანებით შესვლას, შესაძლებელია მათ ისარგებლონ „ბარიერთა რეგულაციით“ ქუჩების შესასვლელებში მოწყობილი დისტანციური მართვის ბარიერების რეგულირებით (ბარიერის გზის დონემდე დაწევით).

ბათუმის ტრამვაი

ბათუმის ურბანული განვითარების კონცეფციით მიზანშეწონილად იქნა მიჩნეული ორრელსიანი ტრამვაის ხაზის დაგეგმარების ვარიანტის წარმოდგენა.

ტრამვაი ისტორიულ ზონაში იმოდრავებს გოგებაშვილის ქუჩიდან ფარნავაზ მეფის ქუჩის გავლით გრიბოედოვის ქუჩამდე. ტრამვაის საპროექტო ხაზი დაიწყება თამარ მეფის გამზირზე, ხელოვნების ცენტრის

მიმდებარედ ქალაქის პერსპექტიული რკინიგზისა და ავტოსადგურების ინტეგრირებული ცენტრიდან. ტრამვაის ხაზის მიმართულება ემთხვევა XX საუკუნეში მოქმედი, ქალაქში შემსვლელი რკინიგზის ხაზის მიმართულებას, გოგებაშვილის ქუჩის პარალელურად. შემდეგ მაქაცარიას ქუჩის მიდამოებში გადავა გოგებაშვილის ქუჩაზე და გადაუხვევს ისტორიულ ზონაში. ტრამვაის ხაზის სიგრძე სულ შეადგენს 6 კმ-ს ; აქედან ისტორიულ ზონაში 2, 6 კმ. (იხ. საფრანგეთის და ჩეხეთის ქალაქების ტრამვაი (სურ.6–7)).

ტრამვაის პარკი (8 ერთეულის სადგომით) განთავსდება ბათუმის სტრატეგიული დაგეგმარების გეგმით მონიშნული რკინიგზისა და ავტოსადგურის ინტეგრირებული ცენტრის მიმდებარედ. აღსანიშნავია ტრამვაის უპირატესობა სხვადასხვა სახის სატრანსპორტზე და მისი დადებითი მხარეები:

- ტრამვაის ერთ ვაგონს შეუძლია დიზელზე მომუშავე 6 ავტობუსი ჩაანაცვლოს (აქედან გამომდინარე შეამციროს ავტობუსის მავნე გამონაბოლქვის 20%);
- ტრამვაი ეკოლოგიური ტრანსპორტია;
- ორრელსიანი ტრამვაი უფრო ეკონომიურია, ვიდრე ტროლეიბუსი ან საბურავებიანი ტრამვაი, რადგან სარელსო ტრანსპორტის წინაღობა გზის მიმართ გაცილებით ნაკლებია, ხოლო გზის მოწყობისთვის არ გამოიყენება მონოლითური საფარი;
- ტრამვაის შეუძლია ბევრად მეტი მგზავრის გადაყვანა ავტოტრანსპორტთან შედარებით;
- ორრელსიანი ტრამვაის ფასი 300-დან 2,5 მლნ. ევრომდე მერყეობს. ტრამვაის დღეში საორიენტაციოდ შეუძლია 100 000 მგზავრის მომსახურება;

სურ. 6 ჩეხეთის ტრამვაი

სურ. 7 საფრანგეთის ტრამვაი

საორიენტაციო ტექნიკურ-ეკონომიკური მაჩვენებლები:

- ტრამვაის ხაზის სიგრძე 6 კმ.
- მათ შორის: ისტორიულ ზონაში 2.6 კმ.
- სულ ვაგონების რაოდენობა (სათადარიგოს ჩათვლით) 8 ვაგ.
- ვაგონების რაოდენობა ერთ წრეზე (5 წთ.-იანი ინტერვალით მოძრაობის შემთხვევაში) 6 ვაგ.
- მშენებლობის ღირებულება 15 მლნ. ევრო.
- ბათუმის ტრამვაი დღეში შეძლებს 4500 მგზავრის მომსახურებას.

- საფეხმავლო ქუჩები 2,35კმ.
- საველოსიპედო ქუჩები 2,86 კმ.
- ისტორიული ზონის ტერიტორია 220 ჰა.

ბათუმის ურბანული დაგეგმარების პროექტით მიზანშეწონილადაა მიჩნეული ქალაქის ურბანული განვითარების საპროგნოზო ეტაპებზე ტრამვაის ხაზი ისტორიული ზონიდან გაგრძელდეს სხვა საცხოვრებელ უბნებში ქალაქის გეგმარებითი სტრუქტურის განვითარების შესაბამისად და შეიქმნას ტრამვაის დიდი წრიული ხაზი (სურ. 5).

ბათუმის ურბანული დაგეგმარების კონცეფციის ხედვა

ქალაქის ურბანული დაგეგმარების სქემით წარმოდგენილი საპროექტო წინადადებების რეალიზაცია წარმოადგენს ქალაქ ბათუმის ურბანული განვითარების ხედვას.

დაბოლოს, სავარაუდოა, რომ მკითხველმა კარგად შენიშნა ბათუმის ურბანული დაგეგმარების კონცეფციის ე.წ. „მწვანე მიდგომა“ ქალაქის დაგეგმვასა და მართვის ხედვებში. მიზანი ერთია: შეიქმნას სტაბილური და ეფექტიანი, მოსახლეობის ინტერესებზე, კულტურული და ბუნებრივი რესურსების გონივრულ გამოყენებაზე ორიენტირებული მუნიციპალური პოლიტიკა.

რეზიუმე

ბათუმის კვლევის ძირითად მიზანს წარმოადგენდა ქალაქის განვითარების სტრატეგიული გეგმის სწორი კონცეპტუალური მიმართულების განსაზღვრა.

ქ. ბათუმის აგლომერირების პროცესში ჩართვა უნდა მოხდეს არსებული გეგმარებითი სტრუქტურის რეკონსტრუქციის შედეგად ანუ ქალაქის ისტორიული ზონის ფარგლებში.

ქალაქის „ქვეითა ზონა“ დაეთმობა საფეხმავლო-საველოსიპედო ქუჩებს, ეკოლოგიურად სუფთა საზოგადოებრივ ტრანსპორტს. კერძოდ, „ქვეითა ზონაში“ პრიორიტეტულ ტრანსპორტად მიჩნეულია ტრამვაი (ფარნავაზ მეფის ქუჩაზე), აგრეთვე ველო და საზოგადოებრივი ტრანსპორტი.

რაც შეეხება „ისტორიულ ზონაში“ ადგილობრივი მოსახლეობის ავტომანქანებით ზონაში შესვლას, შესაძლებელია მათ ისარგებლონ „**ბარი-ერთა რეგულაციით**“. ქუჩების შესასვლელებში მოწყობილი დისტანციური მართვის ბარიერების რეგულირებით (**ბარიერის გზის დონემდე დაწევით**).

ქ. ბათუმის ურბანული განვითარების ხედვაში ბუნებრივია შეინიშნება ე.წ. „**მწვანე მიდგომა**“ ქალაქის დაგეგმვასა და მართვაში.

The concept of urban planning in Batumi

Frangichvili V.

Resume

The main purpose of the Batumi research was to determine the correct conceptual directions for the strategic development plan of the city.

The Batumi agglomeration process should be incorporated as a result of the reconstruction of the existing planning structure within the city's historic zone.

The city's "infantry zone" will be dedicated to hiking and cycling streets and environmentally friendly public transport. In particular, the "infantry zone" includes priority trams (on King Parnavaz Street), as well as cycling and public transport.

As for the locals in the "historic zone" vehicles entering the zone, they may benefit from the "Bar-Nations Regulation". Adjustment of remote control barriers arranged at the entrances of the streets (down to the barrier road level)St. The so-called "urban development vision" of Batumi is naturally observed. A **"green approach"** to city planning and management.

Концепция градостроительства Батуми

Прангишвили в.

Резюме

Основной целью исследования в Батуми было определение правильных концептуальных направлений для стратегического плана развития города.

Процесс агломерации в Батуми должен быть включен в результате реконструкции существующей планировочной структуры в исторической зоне города.

Городская "пехотная зона" будет посвящена пешеходным и велосипедным улицам и экологически чистому общественному транспорту. В частности, «пехотная зона» включает в себя приоритетные трамваи (на улице короля Парнаваза), а также велосипедный и общественный транспорт.

Что касается местных жителей в "исторической зоне" транспортных средств, въезжающих в зону, то им может быть полезен "Регламент Бар-Наций". Регулируемые барьеры дистанционного управления (опускание барьера дороги) у подъездов. Так называемое «видение градостроительства» Батуми **«Зеленый подход»** к городскому планированию и управлению.

მწვანე არქიტექტურის როლი სტუმარმასპინძლობის ინდუსტრიაში

* ნ. ჩაჩავა¹, ნ. ფაილოძე², თ. ხომტარია³,

კ. აბულაძე², ნ. ლეკვეიშვილი¹, გ. ნაჭრენდორფი³

1. არქიტექტურის, ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტი, სტუ,

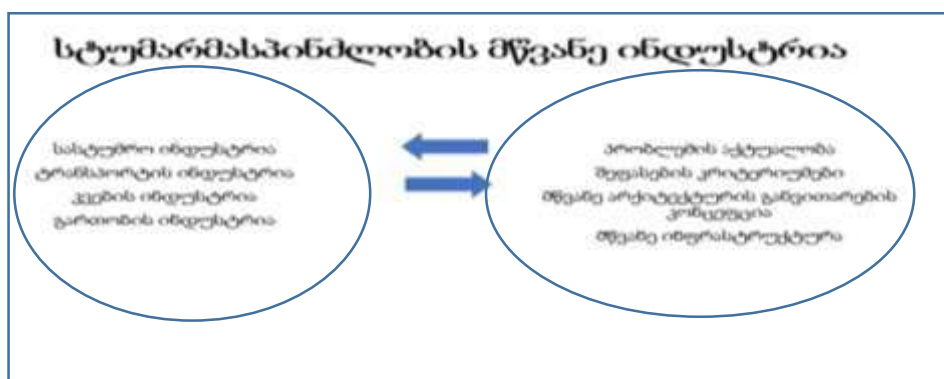
2. ბიზნეს ტექნოლოგიების ფაკულტეტი, სტუ,

3. ააიპ ინჟინრული აზრი

ბოლო წლების განმავლობაში გლობალური კლიმატის მკვეთრი ცვლილებით, ურბანიზაციის პროცესის აგრესიული ზემოქმედებით გამოწვეულმა გარემოს ინტენსიურმა დაბინძურებამ კაცობრიობას შეუქმნა რეალური საფრთხე სასიცოცხლო გარემოს ჩამოშლისა.

ბუნებრივი გარემოს მიმართ მზრუნველობით დამოკიდებულებას ფართოდ ექცევა ყურადღება მსოფლიოს ეკონომიკურ პოლიტიკაში, როგორც ქვეყნის მდგრადი განვითარების ძირითად, წამყვანი ფაქტორს. [1,2]

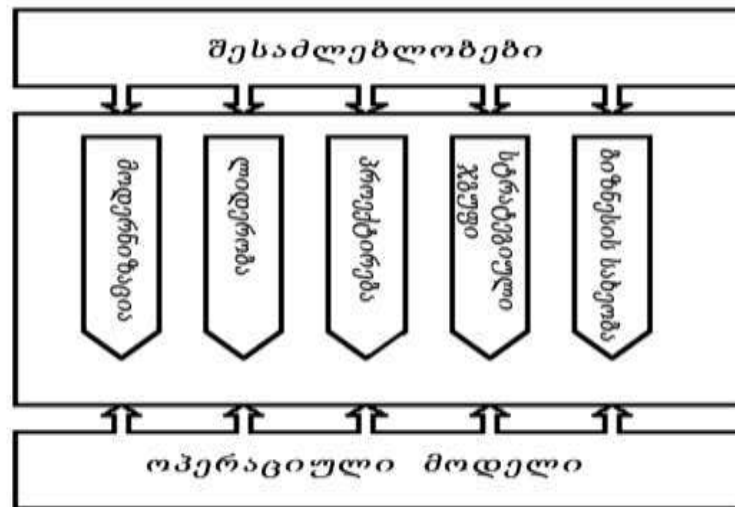
ამ მხრივ ევროკავშირის პროექტი „EcoMode“ წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან რგოლს, რომელიც დაკავშირებულია ტურისტული ინდუსტრიის სტუმარ-მასპინძლობის სფეროს მდგრადი განვითარების ხელშეწყობასთან. მისი მიზანია საუკეთესო მცირე და საშუალო სასტუმროების ეკოფატქორთა გამოვლენა და ტრეინინგ-მოდულების პროგრამების მომზადება, ონლაინ და მობილური ტელეფონების აპლიკაციების სახით მათი გავრცელება, საზოგადოებაში ეკო კომპეტენციების შექმნისა და „მწვანე“ ცნობადობის გაზრდის მიზნით. [3]

სურ. 1 კავშირები სტუმარმასპინძლობის „მწვანე“ ინდუსტრიის კომპონენტებს შორის

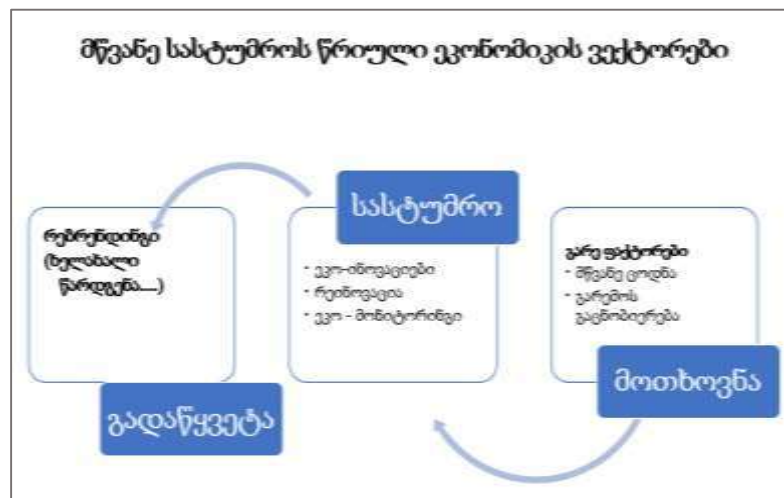
ქვემოთ მოყვანილი კვლევა არის მცდელობა სტუმარმასპინძლობის ეკო-კომპეტენციების ტრანსფორმირებისა „მწვანე“ საპროექტო-საინჟინრო საქმიანობაში იმ მექანიზმების გამოვლენისა და ამუშავების გზით, რომლებიც განაპირობებენ და ხელს უწყობენ სასტუმრო ინდუსტრიაში

გარემოსდაცვითი, „მწვანე“ პრინციპების ჩამოყალიბებასა და დანერგვას (სურ.1,2).

სურ. 2 ეკო-ინოვაციური პროცესები სასტუმრო ინდუსტრიაში

სტუმარმასპინძლობის ინდუსტრიის ძირითადი კატეგორიები და მოთხოვნები შეფასებულია სასტუმროს ინდუსტრიის ეკორესურსებისა და ტექნოლოგიური შესაძლებლობის პოზიციიდან გამომდინარე.

სურ. 3 „მწვანე სასტუმროს“ ვექტორები

აღნიშნული კომპლექსური და სტრუქტურული ანალიზი მოიცავდა ეკოლოგიური, ადმინისტრაციული, ფუნქციური და ეკონომიკური ფაქტორების გამოვლენას და მათ კომპლექსურ ანალიზს, კლასიფიკაციასა და სისტემატიზაციას (სურ.3).

ყოველივე ეს იძლევა „მწვანე სასტუმროს“ შემადგენელი საპროექტო-საინჟინრო ელემენტების - დაგეგმარებისა და აღჭურვილობის მიმართ

წამოყენებული მოთხოვნების ეკომოცემულობად ჩამოყალიბების საშუალებას.

„მწვანე სასტუმროს“ ფუნქციონირების, მისი შემადგენელი ელემენტების შესწავლა „მწვანე სასტუმროსთვის“ დამახასიათებელი პროცესის სტრუქტურული ანალიზის შესაძლებლობას იძლევა, რაც მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს გარემოსდაცვითი კონცეფციის დანერგვას სასტუმროს ზონირების, მისი სივრცითი კარკასის კონცეფციის შემუშავებისას, რაც, თავის მხრივ, სასტუმრო ინდუსტრიის ბუნებრივ გარემოსთან ინტეგრირების ხარისხის ამაღლებას განაპირობებს (სურ.4).

სურ. 4 ეკოინოვაციური სასტუმროს ორგანიზაციის კონცეფცია

ეკოინოვაციური ხედვის ჩამოყალიბება განსაზღვრავს სასტუმროს საპროექტო სივრცისადმი წამოჭრილი ამოცანების სირთულესა და პრიორიტეტულობას. ეკოინოვაციური ხედვა საშუალებას იძლევა რესურსების შეფასებისა და მათი ოპტიმალური გამოყენებისა სტუმარ-მასპინძლობის ინდუსტრიაში. თუმცა „მწვანე“ მშენებლობის წარმატებას მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს სახელმწიფო მხარდაჭერა, გარემოსდაცვითი სტანდარტებისა და კულტურის არსებობა საზოგადოებაში (სურ.4).

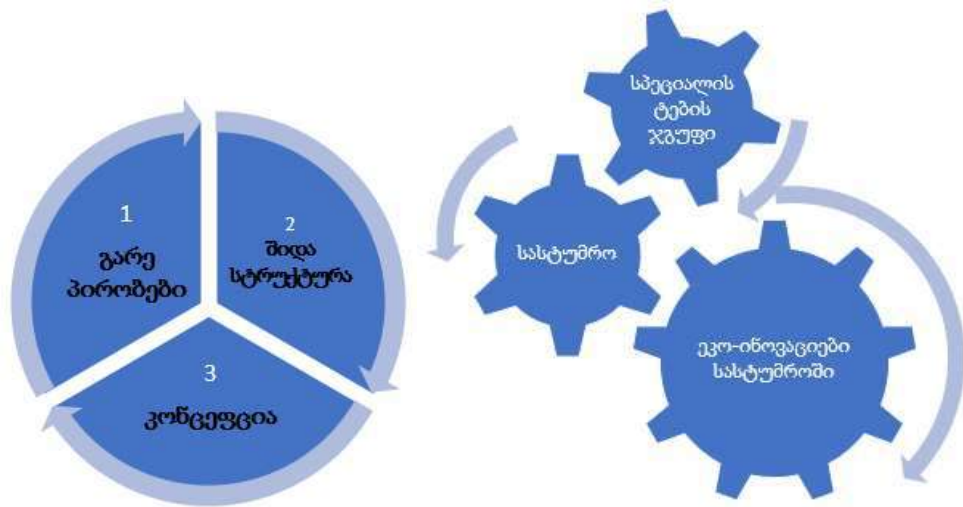
ამ თვალსაზრისით სტუმარმასპინძლობის ინდუსტრიის მცირე და საშუალო საუკეთესო ბიზნესობიექტების შესწავლისას გამოიკვეთა ტურისტული ინფრასტრუქტურის შემადგენელი ისეთი ძირითადი კომპონენტები, როგორცაა:

- გარემოსდაცვითი, ანუ „მწვანე“ ტექნოლოგიური ბაზა;
- სისტემური რეორგანიზაცია, ეკოლოგიური მიდგომის პრიორიტეტულობის გათვალისწინებით;
- საზოგადოებრივი სარეკრეაციო სივრცეების მოწყობა;
- „ღია სახლის“ პრინციპი და სოციალური სარგებლიანობა;
- ენერგოეფექტიანობა;

- წყლის რესურსის ეფექტური მართვა;
- ნარჩენების გადამუშავება და შემცირება;
- ჰაერის დაბინძურების შემცირება;
- დეკარბონიზაცია;
- ენერგეტიკული (ხმაური და ტემპერატურა) კომფორტი;
- დანადგარები და აღჭურვილობა.

ამ სტრუქტურული ელემენტებისა და მოთხოვნების გამოვლენისა და სისტემატიზების საფუძველზე შესაძლებელი გახდა „მწვანე სასტუმროს“ გარემოს ზონირების ინფრასტრუქტურული ელემენტების განსაზღვრა და საპროექტო სამუშაოებში აღნიშნული კომპონენტებისა და მათ შორის არსებული კავშირების მაქსიმალური გათვალისწინება.

ამ კომპონენტების შერჩევასა აუცილებელია განისაზღვროს, თუ რა ძირითადი მიზანი გააჩნია სტუმარმასპინძლობის ობიექტს, რა კრიტერიუმებით შეიძლება წარმოების შეფასება სხვადასხვა ეტაპზე, რა სტრუქტურული წყობაა არჩეული ამ მიზნის მისაღწევად და „მწვანე“ გარემოს ორგანიზების რა კონცეფციას სთავაზობს ის მდგრადი განვითარების კუთხით (სურ.5).

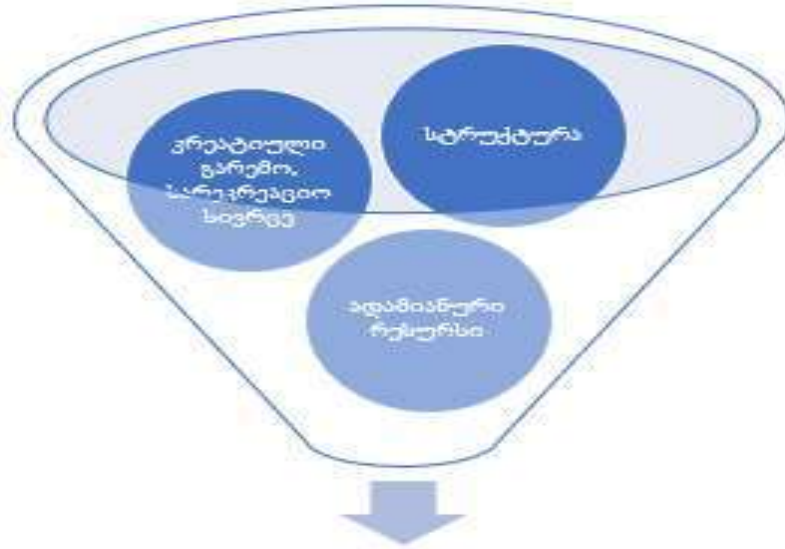
სურ. 5 „მწვანე სასტუმროს“ ფუნქციონირების მექანიზმები

გარე ფაქტორებია:

- კონკურენტუნარიანი გარემო;
- ტექნოლოგიური შესაძლებლობები;
- ეკონომიკური შესაძლებლობები;
- დამკვეთის დამოკიდებულება;
- ბუნებრივი რესურსები;
- ეკოლოგიურად სუფთა მასალები და ტექნოლოგიები;
- საბაზრო მოთხოვნა;

- კომპეტენციები.

მწვანე სასტუმროს შიდა სტრუქტურული პროცესების ინდიკატორები და მოთხოვნები შეიძლება გამოიხატოს ქვემოთ მოყვანილი სქემების საშუალებით.

სურ. 6 ეკოცნობადობის მატარებელი რგოლები სტუმარ-მასპინძლობის ინდუსტრიაში

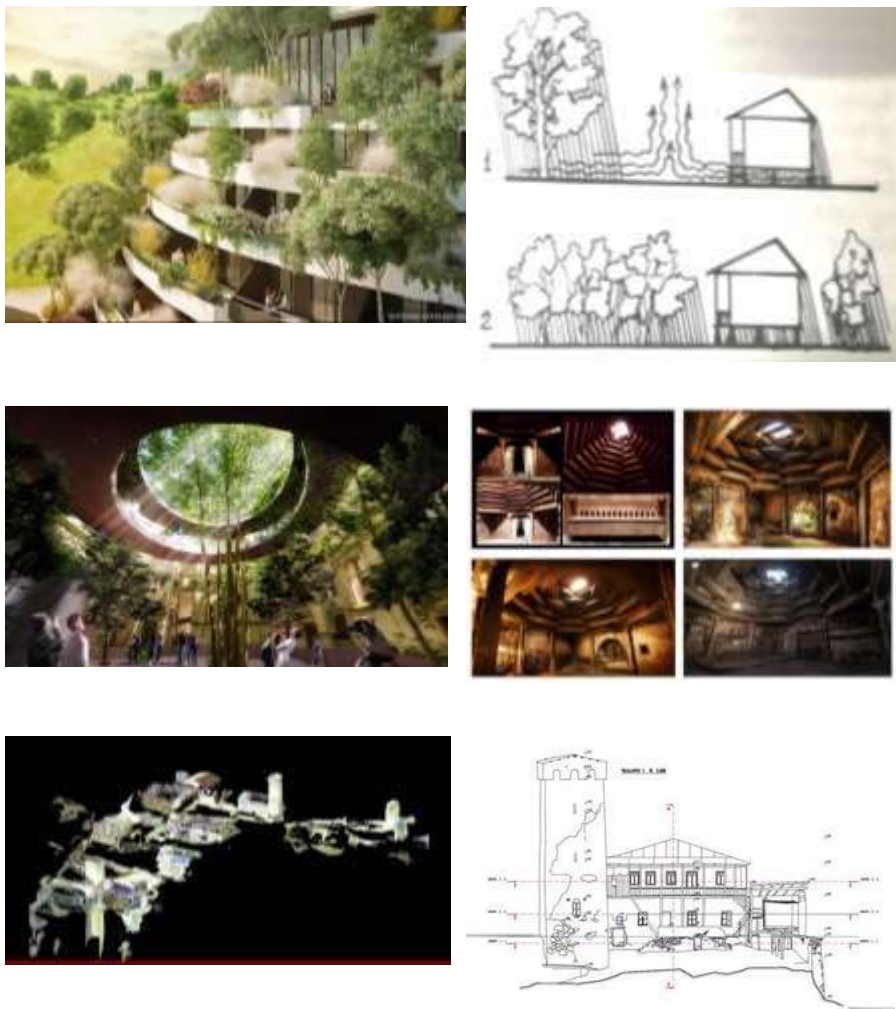
ასეთი კომპლექსური სქემა გვაძლევს საშუალებას, გავიაზროთ თანამედროვე თუ ისტორიული ეკონომიკური არქიტექტურის მაგალითები, რომლებიც ორგანულად ერთვიან და ქმნიან სიცოცხლისთვის უსაფრთხო და ჯანსაღ გარემოს; (სურ. 6,8) მდგრადი, იგივე „მწვანე არქიტექტურის“

სურ. 7 შიდა ინფრასტრუქტურის კომპონენტები

წარმატებული მაგალითები წარმოაჩენენ ასეთი არქიტექტურის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას, მისი პრინციპების შესწავლისა და განვითარების საჭიროებას.(სურ.7)

Hotels Concept-21 ჯგუფის მიერ „მწვანე სასტუმროს“ კონცეფციით დაპროექტდა, აშენდა და აღიჭურვა სასტუმრო „პანორამა ლისი“. ეკონომიკური მიდგომა დაფიქსირდა სასტუმროს კომპლექსის ყველა რგოლში: მრავალფუნქციურობა; ღია სახლის პრინციპით განვითარებული შიდა ეზოები და კეთილმოწყობილი ტერიტორია; ლანდშაფტური გამწვანება საფეხმავლო, სარბენი და ველო ბილიკებით, სათამაშო და სპორტული მოედნებით, სასეირნო და დასასვენებელი ადგილებით; ერთიანი, გახსნილი სასიცოცხლო სივრცითი კონცეფცია, ტექნოლოგიური მხარდაჭერით - ჰელიო სისტემები სახურავზე; ჰაერის გამწმენდი დანადგარები და სხვ.

სურ.8 „მწვანე არქიტექტურის“ თანამედროვე და ტრადიციული მაგალითები

მცირე სასტუმროების შემთხვევაში ენერგოდაზოგვისა და კომფორტის შესაქმნელად შესაძლებელია, საკმარისი იყოს ტრადიციული არქიტექტურის

საშუალებებისა და მეთოდების გამოყენება, როგორცაა გამწვანება, განიავების ბუნებრივი სისტემა, სასტუმროს ორიენტაცია, ფორმა, განაშენიანების თავისებურებები ცხელ რაიონებში და ჰაერის მაღალი ტენიანობის პირობებში [4,5,6,7].

სასტუმრო სივრცეში გამწვანების სისტემის ინტენსიური ინტეგრირებით, განიავებისა და სითბური დანაკარგების მინიმიზაციის საშუალებით შექმნილია ჯანსაღი მიკროკლიმატური პირობები, რაც თანამედროვე პროექტირებისა და რეკონსტრუქციის პრიორიტეტულ ამოცანას წარმოადგენს, მდგრადი განვითარების ცნობილი პრინციპების შესაბამისად (სოციალური, ეკონომიკური, ეკოლოგიური განვითარება) (სურ.8) [8,9,10,11].

აღნიშნული კვლევის შედეგად

- გამოვლენილი, სისტემატიზირებული და კვლიფიცირებულ იქნა წინაპირობები „მწვანე სასტუმროს“ მოსაწყობად ;
- გამოიკვეთა სტუმარმასპინძლობის ინდუსტრიის მეთოდოლოგიის თავისებურებები სხვადასხვა სახეობის სასტუმროსთან მიმართებით;
- „მწვანე სასტუმროს“ კომპონენტების სისტემატიზაციის საფუძველზე, შესაძლებელი გახდა სასტუმროსა და მიმდებარე სივრცის მწვანე კონცეფციის განვითარება;
- გამოიკვეთა დამატებითი პირობები, რომლებიც საშუალებას მისცემენ პროექტანტს შექმნას საინტერესო ენერგოეფექტიანი და მწვანე სივრცეები;
- სასტუმროს ინდუსტრიის შიდა სივრცის სტრუქტურული დახასიათება შეიძლება გამოყენებული იყოს „მწვანე სასტუმროს“ კონცეფციის შემუშავებისას .

გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. <https://businessblog.trivago.com/sustainable-hospitality-trends-eco-friendly-hotel-tips/>, უკანასკნელად გადამოწმებულია 12.12.2019
2. http://eco-mode-project.eu/?page_id=324&lang=ka
3. <https://www.interiorsandsources.com/article-details/articleid/22717/title/radical-innovation-2019-finalists-futuristic-hotel>, უკანასკნელად გადამოწმებულია 09.01.2020
4. <http://prohotelia.com/2016/11/mountain-forest-hotel/>, უკანასკნელად გადამოწმებულია 09.01.2020
5. <http://timmarchitecture.com/portfolio/revitalisation-of-monthe-chandier-castle/>, უკანასკნელად გადამოწმებულია 12.01.2020

6. <http://timmarchitecture.com/portfolio/protected-areas-education-and-information-centre-2/>. უკანასკნელად გადამოწმებულია 17.01.2020.
7. თინიკაშვილი ბ., ჯავახიშვილი მ. მწვანე არქიტექტურა და მშენებლობა, როგორც ინტეგრირებული აზროვნების პროცესი. ბიოკლიმატური არქიტექტურა. პირველი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალები. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, 2018.
8. მესტიის ლანჩვალის უბნის 3D ლაზერული სკანერით გადაღებული წერტილთა ღრუბლის გრაფიკული მასალა და მაჩუბვის არქიტექტურულ-არქეოლოგიური ნახაზი. შესრულებული და მოწოდებულია ა(ა)იპ ინჟინრული აზრის მიერ.
9. აფციაური ვ. ლანდშაფტურ-ეკოლოგიური ქალაქთმშენებლობის კონცეფცია. თბილისი, 2003.
10. Сумбадзе Л. Архитектура грузинского народного жилища дарбази. Тбилиси. Мецниереба 1984 г.
11. Khoshtaria T., Chachava N., Lekveishvili M. Timber Structures in Georgian Cultural Heritage (For Case of Southern Georgia, Region Samtskhe-Javakheti). Proceedings of the 4th International Conference on Structural Health Assessment of Timber Structures, Shatis'17, Edited by Görün Arun. ISBN: 978-605-62703-7-6. Istanbul, Turkey 2017. pp 57-67. 608 p.

რეზიუმე

ბოლო წლების განმავლობაში გლობალური კლიმატის მკვეთრი ცვლილებით, ურბანიზაციის პროცესის აგრესიული ზემოქმედებით გამოწვეულმა გარემოს ინტენსიურმა დაბინძურებამ კაცობრიობას შეუქმნა რეალური საფრთხე სასიცოცხლო გარემოს ჩამოშლისა.

ბუნებრივი გარემოს მიმართ მზრუნველობითი დამოკიდებულება ფართოდ ვრცელდება მსოფლიოს ეკონომიკურ პოლიტიკაში, როგორც ქვეყნის მდგრადი განვითარების ძირითადი, ფაქტორი.

აღნიშნული სტატია არის მცდელობა, ევროკავშირის პროექტში „EcoMode“ ეკოსასტუმროების საუკეთესო პრაქტიკების შესწავლის მაგალითზე გამოვლენილი ფაქტორების წარმოჩენის, კლასიფიცირების, სისტემატიზებისა და მათი დაკავშირებისა საპროექტო-საინჟინრო საქმიანობასთან „მწვანე სასტუმროების“ მიმართულებით.

ამგვარი მიდგომა ხელს შეუწყობს სასტუმრო ინდუსტრიაში გარემოსდაცვითი, მდგრადი არქიტექტურის პრინციპების ჩამოყალიბებასა და დანერგვას.

The Role of Green Architecture in the Hospitality Industry

N. Chachava,^{1*} N. Pailodze,² T. Khoshtaria,³
K. Abuladze,² N. Lekveishvili¹, G. Nahrendorf³

- 1. Faculty of Architecture, Urban Planning and Design, Georgian Technical University, 77, Kostava Str, Tbilisi*
- 2. Faculty of Business Technologies*
- 3. NINCLP Engineering Idea*

Resume

In recent years, serious environmental pollution caused by the global climate change, aggressive impact of the urbanization process has created a real threat to humanity to destroy the living habitat.

The responsible attitude to the natural environment is widely used in world economic policy, as a key factor of the urban and regional sustainable development of the countries.

This article is the attempt to learn, classify and systemize the factors identified in frames of the EU project EcoMode - examples of best practices for Eco-Hotels, and link them to the environmental design of hotels and engineering projects.

This approach will contribute to the development and implementation of the principles of environmental, sustainable architecture in the hospitality industry.

Роль зеленой архитектуры в индустрии гостеприимства

* Н. Чачава¹, Н. Паилодзе², Т. Хоштария³,
К. Абуладзе², Н. Леквеишвили¹, Г. Нахрендорф³

- 1. Факультет архитектуры, урбанизма и дизайна, Грузинский технический университет, 77 К. Ул. Костава Тбилиси, 0175*
- 2. Факультет Бизнес Технологий, ГТУ*
- 3. Ассоциация „Инженерная мысль“*

Резюме

В последние годы, в связи с резким глобальным изменением климата, интенсивное загрязнение окружающей среды, вызванное агрессивным воздействием процесса урбанизации, стало реальной угрозой для человечества.

Отношение к природной среде широко используется в мировой экономической политике как ключевой фактор устойчивого развития страны.

Данная статья представляет собой попытку идентифицировать, классифицировать, систематизировать и связать различные факторы влияющие на архитектурно - инженерные решения зеленых гостиниц, выявленные на базе анализа успешных примеров эко гостиничного бизнеса проектом ЕС EcoMode,

Такой подход будет способствовать разработке и внедрению принципов экологической, устойчивой архитектуры в гостиничной индустрии.

თანამედროვე სატაძრო არქიტექტურა საქართველოში

ჩიგოგიძე თ.

პროფესორი

ლაცაბიძე ლ.

დოქტორანტი

ქართული მართლმადიდებლური საეკლესიო არქიტექტურის განვითარების პერსპექტივების დასახვისას უპრიანია გადაიხედოს და გაანალიზდეს იმ ისტორიული ევოლუციის ეტაპები, რომელიც განვლო ტრადიციულმა საეკლესიო ხუროთმოძღვრებამ. ასევე უნდა შეფასდეს გარკვეული წყვეტის პერიოდი ამ სფეროში - XIX საუკუნის დასაწყისიდან XX საუკუნის ბოლო წლებამდე - და მისი შემაფერხებელი გავლენა ტაძართმშენებლობის განვითარებაზე.

აქტიური განხილვის თემაა თანამედროვე სამშენებლო მასალების გამოყენება და შეთავსება საეკლესიო არქიტექტურის ტრადიციებთან. დღეს საქართველოს მაგალითზე ვხედავთ ეკლესია-მონასტრების მშენებლობის აქტიურ პროცესს, რაც, ერთი მხრივ, მისასაღმებელი და თავისთავად დადებითი ფაქტია, მაგრამ ასევე გარკვეულად უარყოფითი მხარეც გააჩნია, რადგან არცთუ იშვიათად გვხვდება გაუაზრებელი და არქიტექტურულად დაუხვეწავი, გარემოსთან შეუხამებელი ნიმუშები.

თანამედროვე ტაძართმშენებლობასთან დაკავშირებით არქიტექტურულ წრეებში სხვადასხვა აზრი მუსირებს. ერთი ნაწილი მიიჩნევს, რომ უნდა იყოს მხოლოდ ტრადიციული მიდგომა როგორც არქიტექტურული, ასევე სამშენებლო მასალათა შერჩევის მხრივ. რადიკალურად განსხვავებული მიდგომა არის მეორე ჯგუფში, სადაც სრულად უარყოფილია ტრადიციები და მხოლოდ თანამედროვე არქიტექტურულ ფორმებსა და მასალებში ხედავენ განვითარების პერსპექტივას ამ სფეროში. მაგრამ ამ მიმართულებით შექმნილი პროექტები ხშირ შემთხვევებში სრულიად მოკლებული არიან მართლმადიდებლურ სულისკვეთებას და იმ არსს, რისთვისაც საერთოდ იქმნება საეკლესიო დანიშნულების შენობები.

მაგრამ ფაქტი ერთია, რომ რეალური განვითარება და პროგრესი ქართული საკულტო არქიტექტურისა შესაძლებელია მხოლოდ ტრადიციებისა და ინოვაციების სწორი და შეთანხმებული ურთიერთქმედებისას.

ზოგადად, საკითხის უკეთ და სიღრმისეული ანალიზისთვის, აუცილებელია გავეცნოთ თუ რას ეფუძნებოდა ქრისტიანული არქიტექტურის პირველი ნაბიჯები, რა კანონიკური მოთხოვნები და ტენდენციები იყო ადრეული მსოფლიო ქრისტიანული საკულტო

არქიტექტურის გარიჟრაჟზე. როგორც ვიცით, ქრისტიანობის გავრცელება ახალი წელთაღრიცხვის პირველი საუკუნის 30-იან წლებში იწყება პალესტინიდან მოციქულების მიერ და მოიცავდა მაშინდელი რომის იმპერიის უდიდეს ნაწილს, უმეტესწილად კი მათი მოღვაწეობის არეალი კონცენტრირებული იყო იმ დროის დიდ ქალაქებზე და შეიძლება ითქვას, რომ ქრისტიანობა ჩამოყალიბდა როგორც ურბანულ სივრცეებზე ორიენტირებული რელიგია. თავად ქრისტიანული სარწმუნოების სპეციფიკიდან გამომდინარე, სადაც საღვთისმსახურო რიტუალები და მორწმუნეთა ლოცვითი ერთობა ამ რწმენის სულისკვეთების მთავარ ბირთვს წარმოადგენდა, შესაბამისად მოითხოვდა ამ ყოველივეს შესასრულებლად გარკვეულ სივრცეს და გარემოს. მაგრამ მე-4 საუკუნემდე, კერძოდ კი 313 წელს, იმპერატორ კონსტანტინე დიდის მიერ მილანის ედიქტის მიღებამდე, არსებული დევნისა და წარმართული სამყაროს მხრიდან ტოტალური შევიწროების ფონზე წარმოუდგენელი იყო, ქრისტიანული ღვთისმსახურებისთვის განკუთვნილი რაიმე დამოუკიდებელი საკულტო ნაგებობის მშენებლობა, ერთეული გამონაკლისების გარდა, ისიც რომის იმპერიის რამდენიმე შორეულ პროვინციებში, სადაც ნაკლები იყო ცენტალური ხელისუფლების ზეგავლენა და ადგილობრივი მართველებიც შედარებით ლოიალობით გამოირჩეოდნენ ქრისტიანების მიმართ. ამიტომ პირველი ქრისტიანული შესაკრებლები ანუ ეკლესიები ეს იყო გროტები და კატაკომბები, ანუ ბუნებრივი გამოქვაბულები ან ხელოვნური მიწისქვეშა სათავსები. სწორედ კატაკომბები იყო ქრისტიანული ტაძრის პირველსახე და აქ

სურ. 1 საკურთხეველის პირველსახე აბსიდიით. დომიტილას კატაკომბა. ქ. რომი (III ს.)

ჩამოყალიბებული ტრადიციები და საღვთისმსახურო კანონები გარკვეულწილად განსაზღვრავდა შემდგომში ზოგადად ქრისტიანული სატაძრო არქიტექტურისა და ლიტურგიკის არაერთ კომპონენტს.

ქრისტიანული ეკლესიის განვითარების პირველ ეტაპზე მოხდა ადაპტირება არსებულ რეალობასთან და სულიერების სამსახურში ჩადგა ის სივრცე და გარემო, რომელსაც სთავაზობდა კონკრეტული ისტორიული ეპოქისა და გეოგრაფიული არეალის საკანონმდებლო თუ სოციალური მოცემულობა.

ამგვარად, პირველი ქრისტიანული ლოცვითი შესაკრებლების, ანუ ეკლესიების პირველსახედ შეგვიძლია მივიჩნიოთ კატაკომბები. მათი არქიტექტურა და დიზაინი რეალობიდან გამომდინარე იყო მხოლოდ ინტერიერზე ორიენტირებული. ეს ტენდენცია ბიზანტიის იმპერიაში ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიაგიად გამოცხადების შემდეგაც (381 წ.) გარკვეული პერიოდი შენარჩუნდა. როდესაც იწყება ქრისტიანული ტაძრების მშენებლობის აქტიური პროცესი ეკლესიათა ფასადები არ გამოირჩევა დეკორისა და არქიტექტურული დეტალების სიუხვით, მაშინ როდესაც ამავე ტაძრების ინტერიერები გაფორმებული იყო მშვენიერი ფრესკებით და მრავალფეროვანი მოზაიკებით, ასევე ფართოდ გამოიყენებოდა წარმართული ანტიკური ეპოქისთვის დამახასიათებელი არქიტექტურული დეტალები.

სურ. 2 ადრექრისტიანული ბაზილიკა.
IV ს. (ქ. ჰაიდრა. ტუნისი)

სურ. 3 სანტ-აპოლინარე - ნუოვოს ეკლესიის ინტერიერი, V-VI სს. იტალია

ქრისტიანობამ უარი არ თქვა არც იმ მიღწევებსა და ცოდნაზე, რაც დაგროვილი იყო ძველ ბერძნულ და რომაულ საინჟინრო თუ სამშენებლო სფეროში და ზოგადად ხელოვნებაში. მეტიც, ბიზანტიის იმპერიის სხვადასხვა რეგიონში პარალელურად ახლად აშენებული ეკლესიების ქრისტიანული სულიერების სამსახურში ჩადგა არაერთი წარმართული ანტიკური ტაძარი და მოხდა მათი ადაპტირება ქრისტიანულ ღვთისმსახურებასთან მნიშვნელოვანი არქიტექტურული ცვლილებების გარეშე, რამაც გარკვეულწილად ხელი შეუწყო მათი ისტორიული იერსახის შენარჩუნებასაც. ცნობილი ანტიკური ტაძრები, რომლებიც ქრისტიანულ

სალოცავებად გადაკეთდა იყო, პართენონი ათენში, V საუკუნეში იკურთხა ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესიად, რომელიც თანამედროვე თურქეთის ტერიტორიაზე ქალაქ დიდიში აპოლონის ტაძარი, (V საუკუნის დასაწყისში მოქმედებს უკვე როგორც ქრისტიანული საკათედრო ეკლესია იოანე ღვთისმეტყველის სახელზე), ასევე დღევანდელ თურქეთში ქალაქ სარდისისში, არტემიდას ტაძრის გრანდიოზულ ნაგებობას, სავარაუდოდ უკვე დაზიანებულს, მიუშენდა ქრისტიანული ეკლესია IV საუკუნის დასაწყისში, რომელიც ითვლება ერთ-ერთ ადრეულ ქრისტიანულ ტაძრად მცირე აზიაში. კიდევ მრავალი მაგალითია ამგვარი ტრანსფორმაციის, მაგრამ მთავარი ალბათ ისაა, რომ ქრისტიანობა არ გაურბის ძველს, არამედ ცვლის მას და განწმენდს, შეიძლება ითქვას ღვთივგანასულიერებს ადგილს, რომელიც მანამდე სხვა ძალისა და სულ სხვა სულიერების სამსახურში იდგა.

სურ. 4 ქალაქი დიდიმი. თურქეთი.
აპოლონის ტაძარი

სურ. 5 ქალაქი სარდისი.
თურქეთი. არტემიდას ტაძრის
ნანგრევები

ქრისტიანული ხელოვნება თავის არსშივე არის თეოცენტრისტული, შესაბამისად ქრისტიანულ არქიტექტურაშიც არსი განსაზღვრავს ფორმას და შინაარსაც, ამიტომ ქრისტიანული ტაძრები, ხატები, ფრესკები და დამწერლობითი ნიმუშები თუ სხვა საღვთისმსახურო დანიშნულების საგნები არის არა დეკორი ან განყენებულად არსებული რაიმე მატერიალური ფორმები, არამედ ისინი ქრისტიანული სულიერების ერთიან მისტიურ კავშირს და შინაარსობრივად მთლიანი უწყვეტი პროცესის შემადგენელ ნაწილებს წარმოადგენენ.

ისტორიულად საქართველოში, როგორც ქრისტიანულ სახელმწიფოში, სატაძრო არქიტექტურა აბსოლუტურად თანხვედრი იყო იმ ტენდენციების და მიმართულებების, რაც ხდებოდა ამ სფეროში იმ დროის ქრისტიანულ სამყაროში. მიუხედავად იმისა, რომ იგი ქრისტიანული სულიერების გლობალური სისტემის შემადგენელი და განუყოფელი ნაწილი იყო, საქართველოში არასდროს ყოფილა პირდაპირი კოპირება კონკრეტულ

ეპოქაში გაბატონებული სატაძრო სტილისა და ფორმების. ყველა ქართულ ტაძარს თუ საკულტო კომპლექსს თავის განსაკუთრებული სახე და ეროვნული მახასიათებლობის მატარებელი ნიშანი ჰქონდა. ტაძართმშენებლობის განვითარების და ევოლუციების ეს პროცესი გრძელდებოდა საუკუნეთა განმავლობაში, მართალია ამ პროცესის ამპლიტუდა არ იყო მუდმივად სწორხაზოვნად აღმავალი და ქართული სახელმწიფოს პოლიტიკური და ეკონომიკური მდგომარეობის შესაბამისი იყო, მაგრამ შენარჩუნებული იყო ტრადიციების და ცოდნის გადაცემის უწყვეტობა თაობიდან თაობაში და ქართული გენი ქმნიდა ქრისტიანული საკულტო არქიტექტურის მართლაც რომ შედეგებს. სამწუხაროდ ეროვნულ იდენტობაზე დაფუძნებული ქართული ქრისტიანული საკულტო არქიტექტურის განვითარება წყდება 1800-იანი წლებიდან, როდესაც ხდება ქართული სახელმწიფოებრიობის და ასევე საქართველოს ქრისტიანული ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება რუსეთის იმპერიის მიერ და თითქმის 200 წლიანმა ძალადობრივმა ანტიქართული მმართველობის პერიოდმა საბოლოოდ გაანადგურა და მოსპო ის ცოდნა, ტრადიციები და გამოცდილება რაც ქართველ ხალხს გააჩნდა ქრისტიანული საეკლესიო არქიტექტურის სფეროში.

რაც შეეხება თანამედროვე მართლმადიდებლურ ქრისტიანულ საეკლესიო არქიტექტურას, ეს არის მიებისა და განვითარების აქტიური პროცესი. XX საუკუნეში მსოფლიოს ქრისტიანულ საეკლესიო არქიტექტურაში ტრადიციების და სიახლეების სინთეზის მრავალი საინტერესო მაგალითი იქმნება. უმეტესად ეს ტენდენციები ეხება არამართლმადიდებლურ ქრისტიანულ საკულტო არქიტექტურას, სადაც შედარებით ნაკლებია კანონიკური და ტრადიციული მიმართულების მოთხოვნები არქიტექტორების მიმართ. თუმცადა ასევე გვხვდება მაგალითები თანამედროვე მართლმადიდებლური ეკლესიების პროექტირებისა და მშენებლობისა, ტრადიციების მაქსიმალური გათვალისწინებით და ინოვაციური ტექნოლოგიების თუ ახალი სამშენებლო მასალების ოპტიმალური გამოყენებით. თუ კი ამ პროცესს საქართველოს მაგალითზე განვიხილავთ ვნახავთ, რომ მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან ჩვენს ქვეყანაში იღვიძებს საზოგადოების ინტერესი ზოგადად რელიგიის მიმართ, განსაკუთრებით კი მართლმადიდებლურ სარწმუნოებისადმი. ყოველივე ამან რა თქმა უნდა გამოიწვია საეკლესიო მშენებლობის ბუმი, რასაც შედეგად მოჰყვა არაერთი ძველი მიტოვებული ეკლესია-მონასტრის აღდგენა და მათში წირვა-ლოცვის განახლება, ასევე მრავალი ახალი ტაძრის მშენებლობაც.

თანამედროვე ქართული ქრისტიანული საკულტო ნაგებობების უმეტესობა იქმნება ძველი ტაძრების ფორმათა და გეგმარების კოპირებით. ამ პროექტების ავტორები ცდილობენ შეძლებისდაგვარად ჰარმონიული თანხვედრით გამოიყენონ ტრადიციული სამშენებლო მასალები თანამედროვე სამშენებლო მასალებთან ერთად. მშენებლობის ტექნოლოგიაც არსებითად ყველგან ერთნაირია. ინოვაციურობისა და ახალი არქიტექტურული ხედვის თუ სტილისტიკის განვითარების მხრივ რაიმე ერთმანეთისგან განსაკუთრებულად გამორჩეული ნიმუშები ჯერჯერობით არ არის. განსხვავება მხოლოდ ისაა, რომ ზოგიერთი ახალი ტაძარი უფრო წარმატებული ასლი აღმოჩნდება ხოლმე წარსულის რომელიმე ეპოქისთვის დამახასიათებელი სივრცით-გეგმარებითი და არქიტექტურული ტიპის ნიმუშებისა, დღევანდელი რეალობის მოცემულ კონკრეტულ გარემოში. პირველი მცდელობა ახალი, თანამედროვე ეპოქისა და ტრადიციების სინთეზის მატარებელი საკულტო ნაგებობის შექმნისა იყო 1989 წელს საპატრიარქოს მიერ გამოცხადებული კონკურსი, თბილისში ყოვლადწმინდა სამების სახელობის საკათედრო ტაძრის არქიტექტურულ პროექტზე, რომელსაც არქიტექტორების მართლაც დიდი ნაწილი გამოეხმაურა. კონკურსში გამარჯვებული 1990 წლის სექტემბერში გამოვლინდა, ეს გახლდათ არქიტექტორ არჩილ მინდიაშვილის პროექტი. თავად პროექტის ავტორის სიტყვებით: "სამების საკათედრო ტაძარი არის თანამედროვე ხუროთმოძღვრული ძეგლი, რომელშიც ქართული ეკლესიათმშენებლობის დღემდე არსებული ყველა ტრადიცია არის დაცული, და მას თან ერთვის თანამედროვე ნიუანსები". ეკლესიის მშენებლობა მიმდინარეობდა 1995-2004 წლებში. იგი გამოირჩევა თავის გრანდიოზულობით და მასშტაბურობით. არქიტექტურულად ტაძარი ძველი ქართული საეკლესიო ხუროთმოძღვრების სტილისტიკის ნიმუშია და სტრუქტურულად ჯვარგუმბათოვანი ეკლესიის ტიპის და ცენტრალურგუმბათიანის გარკვეული ნაზავია, რაც ერთგვარი სიახლეა. ეკლესია მთლიანად მონოლითური რკინაბეტონითაა აგებული და საკმაოდ რთულ კონსტრუქციულ სქემას წარმოადგენს. შენობის აგებისთვის შერჩეული სამშენებლო მასალა, მონოლითური რკინაბეტონი მართლაც რომ შეუცვლელია, მისი პლასტიკურობის და ამავე დროს კონსტრუქციული მდგრადობის თვისებებმა საშუალება მისცა პროექტის ავტორს და მშენებლებს დიდი მალის მქონე თაღების ეფექტური გადაყვანისა და ასევე გუმბათის ყელის დიდი დიამეტრის მქონე ცილინდრული გადახურვისა (გუმბათის დიამეტრი 16 მეტრია). ფასადი მოპირკეთებულია ბოლნისის ტუფით, გამოყენებულია გრანიტიც. სამების საკათედრო ტაძარი, ამ სფეროში საუკუნოვანი წყვეტის შემდეგ აგებული პირველი გრანდიოზული

საეკლესიო არქიტექტურის ნიმუშია, მართალია იგი არ არის ისეთი სრულყოფილი და დახვეწილი, როგორც ძველი ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლები, მაგრამ არც ესაა გასაკვირი, რადგან როგორც ზევით ავღნიშნეთ რუსული იმპერიის პირობებში, საუკუნოვანი და შემდეგ 70-წლიანი ათეისტური კომუნისტური მმართველობისას ქართულ საეკლესიო ტაძართმშენებლობის ტრადიციებს მოწყვეტილმა ქართველმა ხალხმა დაკარგა ცოდნის და სულიერების ის წყარო რაც აძლევდა საშუალებას მის წიაღში აღზრდილ ხუროთმოძღვრებს შეექმნათ მართლაც რომ შედეგები საეკლესიო არქიტექტურისა. ამ მხრივ შეიძლება ითქვას, რომ სამების საკათედრო ტაძარი არის პირველი მცდელობა ტრადიციების ამ გაწყვეტილი რგოლის აღდგენისა და ასევე სატაძრო არქიტექტურაში თანამედროვე სამშენებლო ტექნოლოგიების და მასალების გამოყენებისა. ამის მაგალითია ტაძრის უახლესი ელექტრო, საკომუნიკაციო, გათბობა-გაგრილების და სავენტილაციო არჭურვილობა. აღსანიშნავია აქ დამონტაჟებული თანამედროვე აკუსტიკური სისტემაც. ტაძარი ასევე გარკვეულწილად ადაპტირებულია შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებისთვის. სიახლეა და პირველი შემთხვევაა ქართულ სატაძრო არქიტექტურაში გუმბათის სახურავის მოოქროვებაც, რაც, რა თქმა უნდა, თავისებურ ორიგინალურ ეფექტს იძლევა, მაგრამ ამავე დროს სრულიად უცხოა ქართული ტრადიციებისთვის. ამგვარად ყოვლადწიმნდა სამების საკათედრო ტაძარი არის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაგალითი საქართველოში ბოლო დროს აშენებული მართლმადიდებლური ეკლესიისა ქართული ხუროთმოძღვრული ტრადიციების გათვალისწინებით და ინოვაციური ტექნოლოგიების გამოყენებით.

სურ. 6 თბილისის წმ. სამების სახელობის საკათედრო ტაძარი

ამგვარად, საკითხს ზოგადად თუ შევაფასებთ, ცალსახად იკვეთება, რომ თანამედროვე საეკლესიო არქიტექტურა საქართველოში ეპოქის შესაბამისი სტილის და სახის ძიების აქტიურ პროცესშია, ეს არის ასახვა იმ ტენდენციის, რომელიც თითქმის ყველა ქრისტიანულ ქვეყანაში შეიმჩნევა. საქართველოში, ისევე როგორც მის გარეთ, მართლმადიდებლურ სამყაროში სატაძრო არქიტექტურის თანამედროვე და ინოვაციური მიმართულებით მთავარი პრინციპი მაინც უცვლელია, ეს არის ტრადიციული ფორმების და გეგმარების ერთგულება. სიახლე და ინოვაციები ძირითადად შემოიფარგლება მასალების შერჩევით და ტრადიციული, საუკუნეთა განმავლობაში მიღებული ტაძრის არქიტექტურული ტიპების მეტ-ნაკლებად თანამედროვე სახით ვიზუალირებაში, ასევე საინჟინრო და სამშენებლო სფეროებში არსებული მიღწევების და ტექნოლოგიების ოპტიმალური გამოყენებით. მაშინ, როდესაც ქრისტიანობის სხვა კონფესიების საკულტო ნაგებობებისთვის არქიტექტურულ ფორმებში რაიმე ზღვარი არ არსებობს, რაც არქიტექტორებს დიდ შემოქმედებით გასაქანს აძლევს, ამავე დროს ხშირად ხდება რომ, ასეთი საკულტო ნაგებობები თანამედროვე ურბანულ სივრცეში ისეთი სახით გვევლინება, რომ მნახველი ვეღარ არჩევს მათ სავაჭრო ცენტრებსა თუ ბიზნესისთვის განკუთვნილ სხვა საოფისე ნაგებობებისგან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- . ბერიძე ვ. ქართული ხუროთმოძღვრების ისტორია . თბ. 2014.
- . А. П. Голубцов – “ Из чтений по церковной археологии и литургики”
- . Галеев С. Традиции православного храма сегодня. //АСД.
- . Боков, М. Храмы будущего. Традиции в зодчестве дополнят инновациями // Православие и мир. 2013. № 12.
- . Православные Храмы. Том 2. Пособие по проектированию и строительству
- . Роберт Вентури. «Сложности и противоречия в архитектуре»
- . Борисов С. В. Традиции и новаторство в современном храмостроительстве // Приволжский научный вестник. 2013. № 10 (26). С. 92–97

რეზიუმე

სტატიაში მოკლედ არის განხილული თანამედროვე ქრისტიანული სატაძრო არქიტექტურის ძირითადი ტენდენციები, პრობლემები და მათი გადაჭრისთვის მიმართული მცდელობები საქართველოში და ზოგადად მართლმადიდებლურ სამყაროში. აქცენტი კეთდება თავად ქრისტიანული სატაძრო არქიტექტურის არსზე და იმ ტრადიციებზე რაც მთლიანობაში

განსაზღვრავდა მის სპეციფიკას. სტატიაში თანამედროვე ქართული ქრისტიანული საეკლესიო არქიტექტურის ნიმუშებიდან განხილული იქნა ყოვლადწმინდა სამების საკათედრო ტაძრის პროექტი თბილისში, როგორც დღეისთვის ყველაზე მასშტაბური, ტრადიციებზე დაფუძნებული, ამავე დროს თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და მასალების გამოყენებით აშენებული ქრისტიანული საკულტო ნაგებობა.

Modern church architecture in Georgia

Chigogidze T.

Latsabidze L.

Resume

There is briefly discussed the main trends, problems and attempts to solve them in modern Christian architecture, in Georgia and in the orthodox world as a whole. The emphasis is on the essence of Christian church architecture itself and on traditions that fully determine its specificity. There is discussed the design of the Church of the Holy Trinity in Tbilisi, as the largest and most traditional Christian religious building, built at the same time using modern technologies and materials, using examples of modern Georgian Christian church architecture.

Современная церковная архитектура в Грузии

Т. Чигогидзе

Л. Лацабидзе

Резюме

В статье кратко рассматриваются основные тенденции, проблемы и попытки их решения в современной христианской архитектуре Грузии и в православном мире в целом. Акцент делается на сущности самой христианской церковной архитектуры и на традициях, которые полностью определяют ее специфику. В статье на примерах современной грузинской христианской церковной архитектуры обсуждается проект храма Пресвятой Троицы в Тбилиси, как на сегодняшний день, одного из самого большого и традиционного христианского культового здания, в то же время построенного с использованием современных технологий и материалов.

დიდი დიღომი. თბილისის ურბანული განვითარების ერთი
სპეციფიკური მოდელი

ძინძიბაძე პავლე

არქიტექტორი

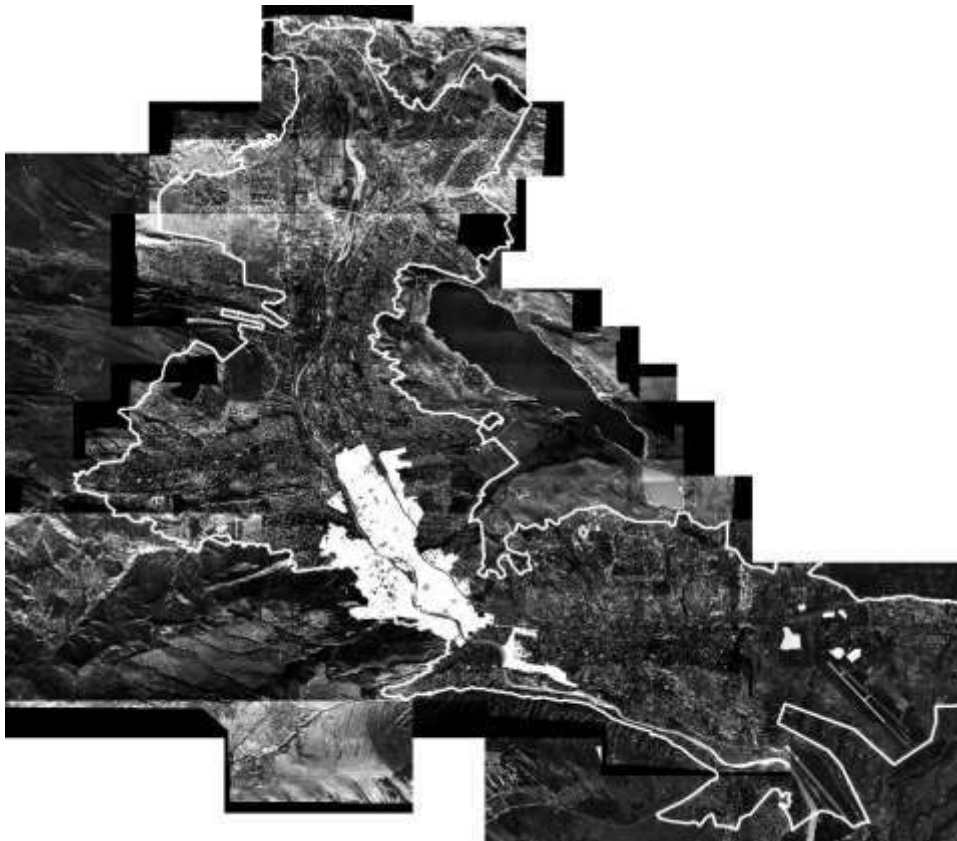
ტყემალაძე ნ.

დოქტორანტი

მაჩაიძე ე.

მილანის პოლიტექნიკური უნივერსიტეტის,
ტონჯის უნივერსიტეტის მაგისტრანტი

სტატია მიმოხილვითი ხასიათისაა და წარმოდგენილ ტერიტორიაზე
სამშენებლო პროცესების მიმდინარეობას ასახავს. ტექსტს თანდართული
ილუსტრაციების სიმრავლე აღნიშნულის უკეთ წარმოჩენას ემსახურება.

სურ.1 თანამედროვე თბილისის ურბანული საზღვარი. 2014 წლის აეროფოტო.
თეთრი კონტურით მონიშნულია ქალაქის მიერ 1902 წელს დაკავებული
ტერიტორია - 1097 ჰა

წარმოდგენილ აეროფოტოგადაღებაზე (სურ. 1) თანამედროვე ქალაქის
ურბანულ კონტურში მოქცეული თეთრი ლაქა თბილისის 1902 წლის გეგმა
გახლავთ. მისი ფართობი 1097 ჰა სიდიდით თითქმის იმდენივეა, რამდენიც
ქვემოთ განხილული, დიდი დიღმის ვრცელი, დავით აღმაშენებლის ხეივანის

დასავლეთით მდებარე მიწების ნაწილი. ამ პარალელის გავლებით გვსურს სრული წარმოდგენა შეგიქმნათ, თუ ქალაქის რაოდენ მასშტაბურ და მნიშვნელოვან სივრცესთან გვაქვს საქმე. მივყვეთ თანმიმდევრობით.

სურ. 2 დიდი დილომი, კონკრეტულად დავით აღმაშენებლის ხეივანის დასავლეთით მდებარე, თეთრი კონტურით მონიშნული ტერიტორია 997 ჰექტარია

ამ მიწების 216 ჰექტარი გასული საუკუნის 80-იან წლებში აშენებულ 4 მიკრორაიონს და მათ შორის ადრე დაგეგმილ სამრეწველო ზონას უკავია. გვიანდელი საბჭოთა ქალაქთმშენებლობითი დოქტრინის შესაბამისი მისი ეს განაშენიანებული ნაწილი, არც თუ შორეულ წარსულში კარგად ფუნქციონირებდა საქალაქო ორგანიზმს წარმოადგენდა. ბოლო 10-12 წლის განმავლობაში, როგორც ხსენებული მიკრორაიონების, ასევე მიმდებარე სივრცეების განვითარების ერთობ სპეციფიკურმა მოდელმა მრავალი გაუგებრობა წარმოშვა. იმაზე, თუ რა შედეგი მოგვცა ამ ტიპის რეალურმა აღმშენებლობითმა პოლიტიკამ და როგორ აისახა იგი არსებულ, ჩამოყალიბებულ თუ ფორმირების პროცესში მყოფ ურბანულ სტრუქტურაზე, ქვემოთ გვექნება საუბარი.

XX ს. 80-იან წლებში ხდება დიდი დილის გეგმარებითი რაიონის დაპროექტება. 1988 წელს კი პირველი და მეორე მიკრორაიონების მშენებლობა ძირითადად დასრულებულია. სოციალური მომსახურების ობიექტები - სკოლები და საბავშვო ბაღები ექსპლუატაციაშია გაშვებული, ხოლო საცხოვრებელი სივრცის მნიშვნელოვანი ნაწილი გამწვანებული და კეთილმოწყობილი. მრავლადაა ბავშვთა სათამაშო, სპორტული მოედნები, სხვა დატვირთვის რეკრეაციული სივრცეები. ქუჩებით (სატრანსპორტო ქსელით) შექმნილი გეგმარებითი კარკასი შეთანხმებული პროექტის შესაბამისადაა შევსებული...

ავტოსადგომების (გარაჟების) მცირე მოცულობების გაჩენა სამშენებლო რეგლამენტის პირველი, შედარებით „უწყინარი“ დარღვევა აღმოჩნდა. 90-იანი წლების დასაწყისის პოლიტიკურ-საზოგადოებრივმა, ერთობ

სპეციფიკურმა სიტუაციამ კი სხვა ფორმისა და შინაარსის „ქალაქგანვითარებას“ მისცა დასაბამი. მიკრორაიონების სამხრეთით მდებარე მიწები, რომლებიც სოფელ დიღმის მცხოვრებლებს გადაეცათ, უსისტემოდ, სპონტანურად იწყებენ განაშენიანებას. 2010 წლის აეროფოტოზე (სურ. 3) კარგად იკითხება მიწის ნაკვეთების ათვისების „პროფილი“ და მასშტაბები. პროცესი ნელი, მაგრამ როგორც მოგვიანებით ირკვევა, შეუქცევადი განვითარებით ხასიათდება.

სურ. 3 2010 წლის აეროფოტო

სურ. 4 2018 წლის აეროფოტო

2018 წლის აეროფოტო დაწყებული ლოგიკურ გაგრძელებას ასახავს. განაშენიანების ინტენსივობის ზრდას მძლავრ იმპულსს აძლევს ახალი გეგმარებითი რეგულაციებით დაკანონებული, პირველი კლასის ობიექტების განსაკუთრებული სტატუსი. ამ მოდიფიკაციის პროექტები (საქართველოს მთავრობის 24.03.2009 წლის N57 დადგენილება, მუხლი 19) მშენებლობის ნებართვის აღებას არ საჭიროებენ. შედეგად ქვედა ფოტოზე (სურ. 4) აღბეჭდილი, პირველ კლასს მიკუთვნებული მოცულობების ტყუპისცალები სოკოებივით მრავლდებიან. დღეს ამ მნიშვნელოვანი, ერთობ ღირებული ტერიტორიის სივრცით მახასიათებელს სწორედ ისინი ქმნიან.

სურ. 5 პირველი კლასის შენობების „კლასიკური“ ნიმუშები

ამგვარად წახალისებულმა, სადავო არქიტექტურული ღირებულების განაშენიანებამ მოკლე დროში შეავსო დიდი ველის მნიშვნელოვანი ნაწილი. მცირე დაყოვნების შემდეგ კი ინდივიდუალურ განაშენიანებაში აქა-იქ გაჩნდნენ მრავალსართულიანი, მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლები (სურ. 5).

სურ. 6 მირიან მეფის გამზირის სამხრეთ ტერიტორიის აეროფოტო. თეთრი რგოლებით 42 მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლია მონიშნული

ამ მომენტისთვის მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლების რაოდენობა (სურ. 6) ხსენებულ ციფრს ნამდვილად აღემატება. აღმშენებლობის ამგვარი პროცესი, ერთი შეხედვით მიუღებელი არ უნდა იყოს. იგი ტერიტორიას ზემოთ ხსენებულ პირველ და თითქმის იდენტური არქიტექტურული ღირსებების მქონე, მეორე კლასს მიკუთვნებულ სახლებისგან ათავისუფლებს. თუმცა ეს ყოველივე დიდმის ველს მთლად კარგ სამსახურს მაინც ვერ უწევს. ვერ უწევს ერთი მიზეზის გამო ყველაფერი უსისტემოდ, სპონტანურად, ყოველგვარი გეგმის თუ კონცეფციის გარეშე კეთდება. ძნელია იმის გამოცნობა, თუ მომავალში ეს რეალობა როგორ მოგვიტრიალდება, რამდენად ადეკვატურად უპასუხებს მოსახლეობის ყოფით ან თუნდაც ესთეტიკურ მოთხოვნებს, რამდენად შევძლებთ იმ მძიმე შეცდომების გამოსწორებას, რომლებსაც ყოველდღე ვუშვებთ და ამით საქმეს უსაშველოდ ვირთულებთ, ზომაზე მეტად ვრისკავთ რისი უფლებაც ნამდვილად არ გვაქვს.

სურ. 7 2010 წელი

სურ. 8 2019 წელი

1-ელი მიკრორაიონის დასავლეთი საზღვრის მომიჯნავე, უკვე დასრულებული განაშენიანება (სურ 7,8) ასევე მრავალ კითხვას აჩენს. სხვას რომ თავი დავანებოთ (მაგ. სპორტული მოედნების, მწვანე საზოგადოებრივი სივრცეების არარსებობა), ამ 2,6 ჰა ტერიტორიის მქონე საცხოვრებელი ბლოკის 14 კორპუსის ბინების რაოდენობა 1150-ია, მოსახლეობა დაახლოებით 4 000, სიმჭიდროვე კი 1 500 მცხ/ჰა-ზე. სიმჭიდროვე ნამდვილად ზღვარგადასულია, ხოლო 4 000 მცხოვრები ერთი მიკრორაიონის ფუნქციონირებისთვის საკმარისი, დადგენილი რაოდენობა გახლავთ - სრულფასოვანი სოციალური ინფრასტრუქტურით. ეს არის, ბოლო კომპონენტი განაშენიანებაში არ ფიგურირებს, რატომღაც.

სურ. 9 2010 წელი, მირიან მეფის და 1-ელ მიკრორაიონს შორის მოქცეული ზოლი

სურ. 10 2019 წელი. ხსენებული ზოლი მთლიანადაა ათვისებული

ახალი განაშენიანების ამგვარი ინტენსივობა ძალიან მალე, როგორც მინიმუმ, გააორმაგებს (თუ უკვე არ გააორმაგა) აქ მოსახლეობის რაოდენობას. ეს უკანასკნელი მძიმე ტვირთად დააწვება 10 000 მცხოვრებზე გაანგარიშებული მიკრორაიონის ერთადერთ საჯარო, N186 სკოლას. (საბავშვო ბაღებს, ასევე სხვა პრობლემურ საკითხებს ამჯერად არ შევხებით). 80-იან წლებში მოქმედი სამშენებლო ნორმებით აქ მაქსიმუმ 1256 მოწაფეს უნდა ესწავლა. დღეს 1873 მოსწავლე ორ ცვლაში მეცადინეობს. მთავარი კი ის გახლავთ, რომ, როცა მიკრორაიონის მიმდებარე ტერიტორიების ამგვარ, ერთობ „თამამ“ განვითარებას მივეცით დასაბამი, ასეთ შედეგზე არ გვიფიქრია ან არ გვინდოდა გვეფიქრა.

გაზეთ „ახალი თაობის“ (11.04.2019) ინფორმაციით დიდ დილომში, მუხათგვერდის ქუჩის ჩრდილოეთით, N 186 საჯარო სკოლის ხსენებული ფილიალის მეზობლად, საგანმანათლებლო კომპლექსი - „განათლების და მეცნიერების ქალაქი“ აშენდება განათლების სამინისტროს განცხადებით „ახალი ქალაქი უზარმაზარ საგანმანათლებლო სივრცეს გააერთიანებს და განათლების რეფორმის განხორციელებისა და მისი მიღწევების გაზიარების ჰაბი გახდება“. უწყების ინფორმაციით „საგანმანათლებლო სივრცეში თავმოყრილი იქნება საბუნებისმეტყველო ლაბორატორიები, ტექნოპარკი, ბიბლიოთეკა, სამეცნიერო მუზეუმი, სამეცნიერო ლაბორატორიები, კომაროვის ახალი სკოლა, ხელოვნების სკოლა, ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლა, საკონფერენციო დარბაზები, შიგა სარეკრეაციო სივრცე, სპორტული დარბაზი, გარე მოედნები, საცხოვრებელი კამპუსი და ბაღი. პროექტის სავარაუდო ღირებულება 20 მილიონი ლარია“.

სურ. 11 N186 სკოლის ფილიალის (ასევე განათლების და მეცნიერების ქალაქის) ადგილმდებარეობა...

ასეთი მნიშვნელობის და მასშტაბის ობიექტი არა მარტო ქალაქისთვის, ქვეყნისთვისაც დიდი, სასურველი შენაძენია. „მცირედ“ გაუგებრობას ერთი რამ იწვევს ამგვარი კომპლექსისთვის ლოკაციის შერჩევა სამინისტროს (თუნდაც სამინისტროების) აპარატის მიერ გადასაწყვეტ საკითხთა რიგს არ განეკუთვნება. პროექტირებას, როგორც ასეთს, პოზიციები ისე დავათმობინეთ, რომ რიგ შემთხვევებში ასაგებ ობიექტზე სამშენებლო კომპანიებისთვის გამოცხადებული სატენდერო პირობების ერთ-ერთ პუნქტად ან ქვეპუნქტად გვევლინება. არქიტექტურული, ქალაქგეგმარებითი კონკურსები, სადაც უპირატესობა პროექტების ხარისხს (და არა კონკურსში მონაწილე კომპანიების გამოცდილებას, მათ მიერ შესრულებულ სამუშაოთა ჯამურ ღირებულებას, შესასრულებელი საპროექტო წინადადების ფასს?!) ენიჭება, ჩვენთან დავიწყებას ეძლევა. კონკურსები, როგორც იდეა, საუკუნეების განმავლობაში საუკეთესო არქიტექტურული თუ ქალაქგეგმარებითი ნაწარმოებების, მათი ავტორების (უმეტესწილად ახალგაზრდა, ჯერ კიდევ უცნობი) წარმოჩენის საუკეთესო, ეფექტური საშუალებაა. რა მოხდა, რა შეიცვალა ჩვენთან ისეთი, რომ ამ სიკეთეზე უარს ვამბობთ. სასურველ კონკურსებს კი უადგილო ტენდერებით ვცვლით (რომელთაც სრულიად განსხვავებული შინაარსი და დატვირთვა აქვთ). თუ ამ, სამწუხაროდ უკვე დამკვიდრებულ მიდგომას გამართლებას მოვუძებნით, დავინახავთ, რომ საქართველოს უმაღლესი სკოლების მიერ ყოველ წელს გამოშვებული 500-მდე არქიტექტორი, ქალაქგეგმარებელი, დიზაინერი რთულ, გაურკვეველ სიტუაციაში აღმოჩნდება. ასე ნუ გავწირავთ ახალგაზრდებს, პროფესიული საზოგადოების მომავალს, არ შედის ეს ქვეყნის ინტერესებში. მაღალი კლასის სპეციალისტებად მათი ჩამოყალიბება ხომ ასევე კონკურსების სიმრავლემ, მნიშვნელობამ უნდა უზრუნველყოს. საქმე ერთ ან რამდენიმე ობიექტს რომ ეხებოდეს, ამგვარ პესიმისტურ პროგნოზს არ გავაკეთებდით. მაგრამ სამწუხაროდ, პროექტირებისადმი ასეთი დამოკიდებულება დარგის მართვის სისტემის განუყოფელ ნაწილად ვაქციეთ. უკვე დიდი ხანია, მინიმუმ 15 წელიწადი.

გარაჟებს დავუბრუნდეთ. მათი განვრცობის დინამიკა და შემდგომი ტრანსფორმაცია გარკვეულ ფენომენად ჩამოყალიბდა. პირველი დარტყმა, რომელიც თბილისის უკლებლივ ყველა საცხოვრებელმა რაიონმა, მათ შორის დიდმა დილომმა მიიღო, სათამაშო მოედნების, გამწვანებული სივრცეების გარაჟებით „ამოვსება“ გახლდათ.

სურ. 12 გარაჟების ექსპანსია დიდ დილომში და არა მარტო ...

მოგვიანებით ამ პოპულარულმა ნაგებობამ ძირითადი დატვირთვა ნაწილობრივ შეიცვალა. ამის მიზეზი კი გარაჟების ფუნქციური გამრავალფეროვნება გახდა. ერთ-ერთი სახეცვლილება, მათი როგორც ერთ, ასევე ორსართულიან საცხოვრებელ სახლებად გადაქცევა-გადაკეთება გახლდათ. ზოგან აივნებით, ტალავებით და შესასვლელთან ავტომობილით (აბა საერთო ოთახში ავტომობილს რა უნდა). გაჩნდა მრავალფუნქციური სავაჭრო რიგები. მაგალითად, ერთმანეთს მწკრივში მიყოლებული *ახალი ხორცი, საჩუქრები, საეკლესიო მაღაზია „ხარება“, Fashion Baby, მრავალი ხილ-ბოსტნეულის მაღაზია, ჩამოსასხმელი ღვინო, სახაჭაპურე, შზა კერძები, სამშენებლო მასალები, კომპიუტერული მომსახურება, აფთიაქი, სტომატოლოგიური კლინიკა, ფიზიოთერაპიის კაბინეტი* და ასე შემდეგ...

სურ. 13,14 „ძველი გარაჟების ახალი ცხოვრება“

სურ. 15,16. „ძველი გარაჟების ახალი ცხოვრება“

მოკლედ, დიდი სავაჭრო ცენტრების სერვისების ლამის სრული ჩამონათვალი (სამომავლოდ ყოველდღიურობაში დამკვიდრებულ სახელწოდებებს „გარაჟის ღვინო“, რესტორნების ქსელი „გარაჟები“, ახალი ტერმინები შეემატება ლექსიკას გაგვიმდიდრებს). და როგორც შედეგი, ავტომობილების მასობრივი გამოდევნა მათი „კანონიერი საცხოვრებელი ფართიდან“ დიდი უსამართლობაა!

ბოლოს ერთი, თითქმის დავიწყებული ფოტო გვინდა წარმოგიდგინოთ:

სურ. 17 დიდი დილობის დაგეგმარების პროექტი, მაკეტი. 1984

ეს ის შემთხვევაა, არასტანდარტული კითხვით და დასკვნით რომ უნდა დავასრულოთ:

მაინც როგორი შეიძლება ყოფილიყო დიდი დიღომი?

- ისეთი, როგორც ზედა ფოტოზეა აღბეჭდილი, როგორც არქიტექტორებმა ჩაიფიქრეს. კარგი უნდა ყოფილიყო. ჩვენ ასე ვფიქრობთ.

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია დიდი დიღომის გეგმარებითი რაიონის თანამედროვე მდგომარეობა, მის ზრდასთან დაკავშირებული სირთულეები. თბილისის ამ მნიშვნელოვანი შემადგენელის ეფექტური განვითარება დიდწილად იმაზე იქნება დამოკიდებული, თუ რამდენად შევძლებთ მიმდინარე სამშენებლო აქტივობებით დაშვებულ, მცირე თუ დიდი შეცდომების პირობებში რაიონის ზრდის სწორი გზით წარმართვას.

Didi Digomi. One specific model of urban development in Tbilisi

Dzindzibadze P.

Tkemaladze N.

Machaidze E.

Resume

There is discussed the current state of the Didi Dighomi planning district and the difficulties associated with its growth. The effective development of this vital part of Tbilisi will largely depend on, to what extent will we be able to drive the growth of the district in the right way, given the current construction activities, whether small or large mistakes that have been done.

Диди Дигоми. Специфическая модель развития Тбилиси

Дзиндзибадзе П.

Ткемаладзе Н.

Мачаидзе Е.

Резюме

В статье обсуждается современное состояние планировочного района Диди Дигоми, возникшие сложности, связанные с процессом его роста. Насколько реальным окажется исправление допущенных мелких и крупных строительных ошибок, будет зависеть эффективность результата развития этой значимой части города Тбилиси.

იდენტობა და არქიტექტურა

ბიბიგური მ.

პროფესორი

პოსტსოციალისტური ბანაკის ყოფილი რესპუბლიკებისთვის ერთ-ერთი უპირატესი, შეიძლება ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემა, ზოგჯერ თვითმიზანიც, ეროვნული თავისთავადობის შენარჩუნება იყო. სრულიად განსხვავებული ეთნოკულტურის, ტრადიციის, ისტორიის მქონე ერების ერთ ჩარჩოში მოქცევა, რაც პოლიტიკურმა ასპექტებმა განაპირობა, უაღრესად მტკივნეული, მასშტაბური „მსხვერპლშეწირვით“ მიმდინარე პროცესი გახლდათ. ასეთი კონგლომერატი, რომელიც ხელოვნურად, ძალით თავსმოხვეულ, ამდენად, ყალბ მეგობრობას ეფუძნებოდა, იმთავითვე განწირული იყო.

იმპერიული, ტირანული მმართველობა გარკვეულ პერიოდში ძალისმიერი მეთოდებით ახერხებს ძალაუფლების შენარჩუნებას, თუმცა მიაღწევს რა პიკს, „ამპლიტუდის“ რყევა მიდის განულებსკენ. ეს პროცესი გარდაუვალია, რაც მეტ-ნაკლებ ისტორიულ პერიოდებს მოიცავს. ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკების უმრავლესობისთვის ეს პერიოდი 70 წელს გაგრძელდა, რაც კაცობრიობის ისტორიისთვის ზღვაში წვეთია, თუმცა თითოეული მათგანის განვითარებისთვის - წინააღმდეგობრივი და საკმაოდ ხანგრძლივი. 70-წლიანი ისტორიის ლოგიკური გაგრძელება და შედეგი იყო ის მძიმე სოციალ-პოლიტიკური, ეკონომიკური ათწლეული (ე.წ. 90-იანები), რაც სოციალისტური ბანაკის დაშლას მოყვა და ამდენად, ეს პერიოდიც საბჭოთა მმართველობის პერიოდის შემადგენელი, შედეგობრივი ეტაპია. საქართველოს შემთხვევაში იმპერიული მმართველობა კიდევ ერთი საუკუნით იზრდება, საყოველთაოდ ცნობილია, რომ მე-19 ს-დან გასაბჭოებამდე, სამწლიანი დამოუკიდებელობის პერიოდის გამოკლებით (1918-1921), საქართველო რუსეთის გუბერნიას, უფრო სწორად “კოლონიას” წარმოადგენდა. სხვადასხვა დროს ირანის თუ ოსმალების მხრიდან გაუთავებელი თავდასხმებით გაბეზრებულმა ქართველებმა თავდაცვის ინსტიქტით მიმართეს ჩრდილოეთს და შედეგად მისი ხანგრძლივი ქვეშევრდომობა ერგოთ. საკუთარი მეობის განცდა ყოველთვის მძაფრდება, როცა საფრთხე ემუქრება მის წაშლას, გაქრობას, რაც თან ახლავს არათანასწორ ურთიერთობას.

იმ პერიპეტივებმა, რაც საქართველომ ამ კონკრეტულ ისტორიულ პერიოდში გაიარა, ბუნებრივია გავლენა იქონია იდენტობაზე. ერის იდენტობა, უპირველეს ყოვლისა, ენასა და კულტურაში მჟღავნდება, ხოლო არქიტექტურა კულტურის ის ნაწილია, სადაც ყველაზე ნათლად აისახება პოლიტიკური, ეკონომიკური, მსოფლმხედველობრივი ცვლილებები. როცა ეროვნულ იდენტობაზე ვსაუბრობთ, ცნობიერებაში წარმოსახება ის არქიტექტურული ძეგლები, რომლებიც ეროვნული არქიტექტურის სიმბოლოდაა ქცეული, ეს ძირითადად შუა საუკუნეების ნაგებობია, უპირატესად კი ტაძრები მართლმადიდებლური სარწმუნოება რომ მნიშვნელოვანი ფუნდამენტი იყო ჩვენი თვითდამკვიდრებისთვის, ეს ისტორიულად დადასტურებულია.

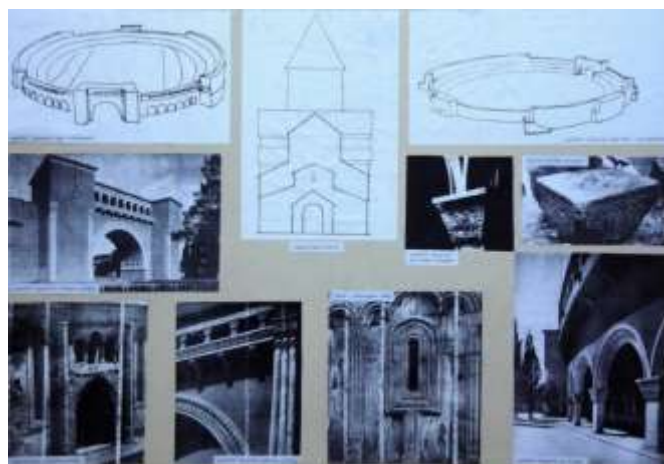
მცხეთის ჯვრის მონასტერი არა მარტო მცხეთის ლოკალურ ლანდაშაფტთან ბრწყინვალედ შერწყმული „სტრუქტურაა“, არამედ ძეგლი -სიმბოლოა მთელი ერისთვის. მე-19 ს-ში, მიუხედავად ერთმორწმუნეობისა, რუსეთის ხელისუფლებამ მშობლიურ ენასთან ერთად ქართული ხასიათის ტაძრების მშენებლობა შეზღუდა და სანაცვლოდ ე.წ. „რუსული სტილის“ დანერგვას შეეცადა სწორედ ქართველთა იდენტობის წაშლის მიზნით. ამ პირობებში ქაშვეთის ტაძრის (1904-1910, არქ. ლ. ბილფელდი) ქართულ ხასიათში აგება დიდი ეროვნული საქმე გახლდათ და ეროვნული თვითშეგნების განმტკიცებისთვის თამამი განაცხადი იყო. ამავე რაკურსით განიხილება ამჟამინდელი საქართველოს პარლამენტის ილია ჭავჭავაძის სახელობის ეროვნული ბიბლიოთეკის მთავარი კორპუსი ყოფილი საჯარო ბიბლიოთეკის I კორპუსი, უფრო ადრე სათავადაზნაურო ბანკი ანუ ქართული ბანკი (1913-1916, არქ. ა. კალგინი, ჰ. ჰრინვესკი) ქართული ტაძრისთვის დამახასიათებელი სემანტიკით და ყოველგვარი ეროვნული არქიტექტურული ნიშნებისგან თავისუფალი სახელმწიფო უნივერსიტეტის შენობა (1899-1905, არქ. ს. კლდიაშვილი, თავდაპირველად - სათავადაზნაურო გიმნაზია, 1918 წლიდან - თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი), რომელიც თავისი არსობრივი დატვირთვით (პირველი ქართული უნივერსიტეტი) განეკუთვნება ამ რანგის არქიტექტურულ ნაწარმოებებს.

გასაბჭოების შემდეგ უკვე იდეოლოგია ებრძოდა რელიგიას და მასთან დაკავშირებულ მატერიალურ ძეგლებს. ტაძრების მშენებლობა არამარტო შეწყდა, არამედ არსებულის შენარჩუნებაც სათუო გახდა. მიუხედავად ამისა, სოციალიზმის ეპოქაში, როცა საბჭოთა რესპუბლიკების ფაქტობრივ თავისუფლებაზე ლაპარაკი ზედმეტი იყო,

ეროვნულობა კულტურის ყველა სფეროში თავისუფლების ილუზიის შესაქმნელ იარაღად იქნა გამოყენებული, რიგი ქართული არქიტექტურული ნაწარმოებებისა ისევე კარგად ნაცნობი შუასაუკუნეობრივი ქართული ტაძრების სემანტიკით ამეტყველდა. ზოგ შემთხვევაში არქიტექტორები უფრო შორს მიდიან და შეინიშნება უფრო ღრმა გააზრება ეროვნული მემკვიდრეობისა, სადაც დეკორი ერთგვარი მინიშნების დატვირთვისაა.

ცნობილია, რომ მე-20 ს-ის 30-იანი წლების მრავალ საზოგადოებრივ ნაგებობათა შორის ამ ნიშნით გამორჩეული იყო თბილისის ფუნქულორის ზედა სადგური (1936-1938, არქიტ. ზ. და ნ. ქურდიანები, თანაავტორი ა. ვოლობუევი) და ძველი დინამოს სტადიონი (1932-1935, ა. ქურდიანი, ჰ. ჰრინვესკი), ასევე საქართველოს ფარგლებს გარეთ 1939 წლის მოსკოვის საკავშირო სასოფლო-სამეურნეო გამოფენისთვის შექმნილი საქართველოს პავილიონი. სტადიონის არქიტექტურაში მკაფიოდ იყო გამოვლენილი მისი ნაციონალურობა თაღების, პორტიკის არქიტექტურული ნაწილების, კაპიტელების დეკორის ხასიათში, იმავდროულად მის სივრცით-მოცულობით გადაწყვეტაში სტატიის ავტორის ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა ქართული ტაძრებისთვის სახასიათო კომპოზიციური წყობის ერთგვარი ვარიაცია [1].

იმ პერიოდში ამგვარი მნიშვნელობის მინიჭება სპორტულ-სანახაობრივი ნაგებობისთვის არ უნდა გაგვიკვირდეს, რადგან ფეხბურთი მხოლოდ სპორტული სანახაობა არ გახლდათ, არამედ საკუთარი მეობის ძლიერი განცდის გამოვლენის სტიმული. ამდენად, სტადიონი არსობრივად იყო ეროვნული, რაც ღირსეულად აისახა მის არქიტექტურაში.

სურ. 1

სურ. 2

პავლიონში ავტორებმა (ა. ქურდიანი, გ. ლეჟავა) ქართული საცხოვრისის კომპოზიციური წყობის ასოციაციური ინტერპრეტაცია შემოგვთავაზეს, რაზეც დეკორით მიგვანიშნეს. მაგალითად, მცენარეული მოტივებით ორნამენტირებული კაპიტელებით დამშვენებული ხის აზიდული პროპორციების მქონე სვეტებით და გირჩებით მორთული, ხალიჩისებურად დამუშავებული კედლებით გარშემორტყმული პერისტილური ეზო-ატრიუმი ე.წ. სუფთა ეზოს რეპლიკაა.

სურ. 3

შინაარსიდან გამომდინარე სრულიად ლოგიკურია პავლიონის ერთიან მოცულობაში ტრადიციული ქართული საცხოვრისის -

დასავლეთის ოდა სახლის გეგმარებითი სტრუქტურისა და აღმოსავლეთის დარბაზული ტიპის საცხოვრებლის არქიტექტურული ფორმებისა და ელემენტების ინტეგრირება [1].

ეროვნული იდენტობის ეს მაგალითი გლობალურ, კოსმოპოლიტურ სივრცეში კონკრეტული ნაციონალური კულტურის, ტრადიციის ერთგვარი პარადოქსული სიმბოლიზაციაა, რაც შეესაბამება პოლიტიკურ ასპექტს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირი, როგორც მრავალეროვანი რესპუბლიკების ერთობა.

ამდენად, პავლიონთა ნაციონალურობა პროგრამულადაც იყო განპირობებული. საქართველოს პავლიონი თავისი არქიტექტურით იქცა ქვეყნის სიმბოლოდ; საინტერესოა და შეიძლება პარადოქსულიც, რომ ისეთი შენობები, რომელთა დანიშნულება შეიძლება ყველაზე მეტად უნდა განაპირობებდეს გარკვეული ქვეყნის ეროვნულ ხასიათს საზღვრებს გარეთ, არქიტექტურის თვალსაზრისით ხშირად ამ კატეგორიისადმი ინდიფერენტულნი არიან - მაგალითად დიპლომატიური სამსახურების დაწესებულებებს, რომელთა პირდაპირი დანიშნულება სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე კონკრეტული ქვეყნის წარდგენაა და შესაბამისად ამ ქვეყნის სიმბოლოდ განიხილებიან, იდენტიფიკაციისთვის ისეთი პირდაპირი ნიშნები ესაჭიროებათ, როგორცაა სახელმწიფო სიმბოლოები - დროშა, გერბი.

ეროვნული იდენტობის კატეგორიად შეიძლება განვიხილოთ ისტორიული ქალაქების იდენტობის უმთავრესი განმსაზღვრავი - მათი ისტორიული უბნები, რომლებმაც საუკუნეებს გაუძლო და ცალკეულ ძეგლებთან ერთად გაიგივებულია კონკრეტულ ქალაქებთან, რომლებშიც ისინი არიან ინტეგრირებულნი. ამ თვალსაზრისით საყურადღებოა თბილისში ხანგრძლივი დროის განმავლობაში უყურადღებოდ მიტოვებული ისტორიული შუასაუკუნეობრივი ბირთვის სარეაბილიტაციო სამუშაოები, რომელიც მე-20 ს-ის 70-იანი წლების ბოლოს დაიწყო.

მიუხედავად პროფესიონალთა წინააღმდეგობრივი დამოკიდებულებისა სამუშაოების კვალიფიციურად ჩატარებისადმი, ეს მოვლენა მნიშვნელოვანი სასტარტო ეტაპია საბჭოთა პერიოდში ისტორიული უბნებისადმი ინტერესის გაღვივებასა და მათ გაცოცხლებაში. ისტორიული ქალაქის ინდივიდუალიზმს, უპირველეს ყოვლისა მისი ძველი უბნების არქიტექტურა განაპირობებს, რომელიც მორგებულია ქალაქის გეოგრაფიულ თავისებურებებს და ასახავს ტრადიციებს, ისტორიას, ეროვნულ ხასიათს. სწორედ ესაა საფუძველი ტურისტთა უპირატესი ინტერესისა ისტორიული უბნებისადმი - მცირე დროის განმავლობაში შეიგრძნონ ის, რაც უნიკალურს ხდის ამა თუ იმ ქალაქს, რეგიონს. ასეთია ალფამა, ლისაბონის უძველესი ნაწილი, სადაც ყველაზე მეტად გრძნობ პორტუგალიის დედაქალაქის სულს, სადაც ფადოს ჟღერადობა, პორტუგალიური ფოლკლორის, მისი კულტურის ეს მომხიბვლელი ჟანრი ყველაზე ორგანულად ერწყმის არქიტექტურულ გარემოს, იმ ცხოვრების სტილს, რაც მის რთულ რელიეფზე შეფენილ უბანს სიცოცხლით ავსებს.

სურ. 4

სურ. 5

თბილისის იდენტობის საფუძველიც, უპირველეს ყოვლისა, მისი შუასაუკუნეობრივი ისტორიული ბირთვია. ფერდობს ჩაჭიდებული კლდისუბანი, ბეთლემი, ქვემო კალას გავაკებული უსწორმასწორო ქუჩები, ზემო კალა, აბანოთუბანი, მეტეხის უბანი კლდეზე გადმოკიდებული სახლებით - ეს არის, უპირველეს ყოვლისა ის რაც გამოარჩევს თბილისს.

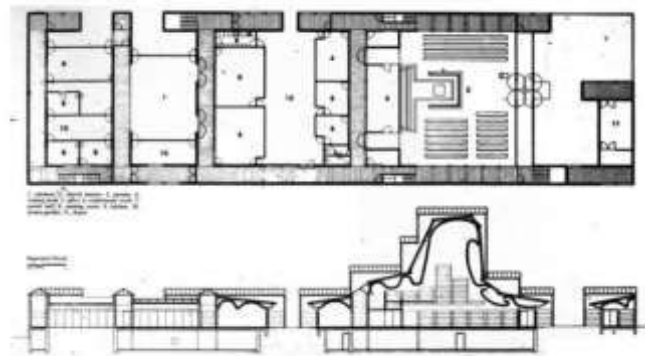
სურ. 6

სურ.7

აქ არსებული რელიეფის სირთულეს მორგებული საცხოვრისების სივრცული მახასიათებლები - შიგა ეზო, საკომუნიკაციო აივნები, რაც ადამიანთა შორის ურთიერთობათა და შესაბამისად საცხოვრებელი გარემოს ჰუმანიზაციის განმაპირობებელია - თანამედროვე საცხოვრისში გამოყენებისას, ბუნებრივია, კონკრეტულად ქართული და არა სხვა რომელიმე ერის საცხოვრისთან ასოცირდება (არქ. მ. ჩხაიძე, ამაღლების ქ. №12, 2011-12) [2].

ამოცნობადი არქიტექტურული ფორმების არა ზუსტი ციტირება, არამედ მინიშნებული გამოყენება თანამედროვე მასალებით, თანამედროვე ტექნოლოგიებით შექმნილ შენობებში, ცნობილი ამერიკელი არქიტექტურის კრიტიკოსის კენეტ ფრემპტონის მიერ კრიტიკულ რეგიონალიზმად განიხილება. კრიტიკოსს მაგალითად მოჰყავს ყველასთვის ცნობილი სიდნეის ოპერის ავტორის, პრიცკერის პრემიის ლაურეატის იორნ უტზონის ნაკლებად ცნობილი შენობა - ბაგსვერდის ტაძარი კოპენჰაგენთან ახლოს (1976), რომელშიც წინასწარდამზადებული მოდულური სტანდარტული ელემენტები მსოფლიო ცივილიზაციის,

სურ. 8

ხოლო რკინაბეტონის კამარები, რომელშიც ეს ელემენტებია კონსტრუირებული, თვითმყოფადი კულტურის ფასეულობად შეიძლება ჩაითვალოს [3].

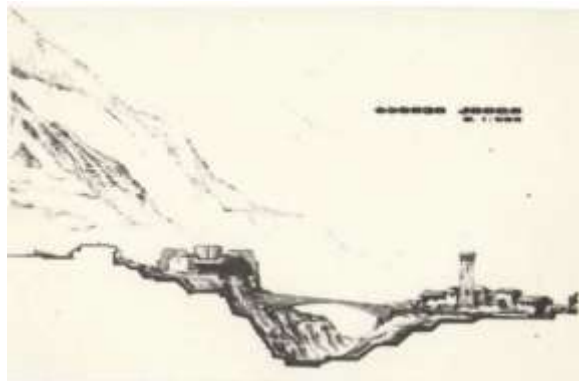
პოსტსოციალისტური ბანაკის ყოფილი სახელმწიფოს იუგოსლავიის ტერიტორიაზე აღმოცენებული რეგიონის კოსოვოს დედაქალაქ პრიშტინაში ნაციონალური და საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკის (ანდრია მუტნიაკოვიჩი, 1982) საყოველთაო ბრუტალურისა (ცხაურის გარეშე) და თვითმყოფადი თეთრი გუმბათების კომბინირებულ გადაწყვეტას ასევე კრიტიკული რეგიონალიზმის კონტექსტში განიხილავენ კოსოვოს რეგიონის 1970-1980 წლების არქიტექტურის შესახებ სტატიის ავტორები (Teuta Jashari - Kajtazi, Arta Jakupi, „Interpretation of architectural identity through landmark architecture: The case of Prishtina, Kosovo from the 1970s to the 1980s“) [4].

სურ. 9

აქ შეიძლება გავიხსენოთ საქართველოს მაღალმთიანი რეგიონისთვის, სვანეთისთვის შექმნილი მესტიის მუზეუმის პროექტი, რომლის მიხედვითაც თანამედროვე შენობის ერთიანი მოცულობის სტრუქტურირებაში იკითხება სვანური ტრადიციული საცხოვრისის საფორტიფიკაციო კოშკების მეტაფორა (არქ. რ. კიკნაძე, გ. მეტრეველი). ჩანაფიქრის უცვლელად და ხარისხიანად განხორციელების შემთხვევაში საფიქრებელია, რომ სვანეთის რეგიონი მიიღებდა თანამედროვე

არქიტექტურის იმგვარ ნიმუშს, რომელიც სათანადოდ უპასუხებდა კრიტიკული რეგიონალიზმის არსს.

სურ. 10

ზოგადად არქიტექტურაში იდენტობის სხვადასხვა სახეობა გარკვეული ხერხებით ვლინდება. კონკრეტულმა ფერმა შეიძლება მიგვანიშნოს თუ რა დანიშნულების და კუთვნილებისაა შენობა. მაგალითად, ბანკების შენობების ამოცნობა და მიკუთვნება სწორედ ფერთაა შესაძლებელი. შესაბამისად ასეთ შემთხვევებში შეირჩევა ისეთი მკაფიო ფერი, რომელიც აუცილებლად მიიქცევს ყურადღებას და ურბანულ გარემოში ერთგვარი ორიენტირის ფუნქციას ითავსებს. ემბლემა, ლოგო, ფერი, დროშა, გერბი და ა.შ. ეს არის ხილული ნიშნები, სიმბოლოები, რაც საგნების, ჩვენს შემთხვევაში შენობების ინფორმაციულობას უზრუნველყოფს. არ შეიძლება არ გაგვახსენდეს ცნობილი ამერიკელი არქიტექტორების რობერტ ვენტურის, დენის სკოტ ბრაუნის, სტივენ აიზენორის მიერ „ლას ვეგასის გაკვეთილებში“ „დეკორირებულ ფარდულად“ წოდებული შენობები, რომელთა

ინფორმაციულობას სიმბოლური ნიშნები განაპირობებს. ისინი სწორედ ამგვარ გადაწყვეტას ანიჭებენ უპირატესობას ისეთ შენობებთან მიმართებით, რომლებიც ფორმით გამოსახავენ შინაარსს და თვითონ იკონიკურ ნიშნად (ე.წ. იხვად) იქცევიან [5].

ამდენად, შეიძლება საუბარი არქიტექტურაში გამჟღავნებულ განსხვავებული სახისა და მასშტაბის იდენტობაზე. ეს არის შენობის შინაარსობრივ - ფუნქციური კუთვნილება გამოკვეთილი სიმბოლური ნიშნებით; შენობის არქიტექტურაში სხვადასხვა დონეზე (ხილული და ფარული) გამჟღავნებული ეროვნული იდენტობა; ქალაქის, რეგიონის იდენტობა, რაც შეიძლება ითავსებდეს ამავედროულად ეროვნულ კატეგორიას და გამოიხატებოდეს ერთი შენობის თუ უფრო მასშტაბური ურბანული ერთეულის არქიტექტურაში, რომელიც უშუალო კავშირშია ისტორიულ მახსოვრობასთან; ქვეყნის იდენტობა - შენობა სხვა ქვეყნის ტერიტორიაზე, რომელიც თავად სიმბოლიზებულია და იგივედება ეროვნულთან; კრიტიკული რეგიონალიზმის მოვლენა ანუ თვითმყოფადი კულტურისა და უნივერსალური ფასეულობის ინტეგრირება არქიტექტურულ ნაწარმოებში და ა.შ. ამ ჩამონათვალიდან დღესდღეობით მრავლად პირველი მაგალითია სახეზე მომხმარებლური აუცილებლობიდან გამომდინარე.

ეს არც არის გასაკვირი, რადგან პრაგმატულ საზოგადოებაში თითქმის არ რჩება ადგილი საერო არქიტექტურის იმგვარი რომანტიზებისთვის, რაც ეროვნული იდენტობის ნიშნების მატარებელი შეიძლება გახდეს (იშვიათი გამონაკლისის გარდა), თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ყოველი პერიოდის ობიექტურ შეფასებას დროში დისტანცირება სჭირდება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მ. ძიძიგური, „არქიტექტურულ-მხატვრული თავისებურებანი არჩილ ქურდიანის შემოქმედებაში“, სადისერტაციო ნაშრომი, 2003.
2. მ. მესხი „სოლოლაკის სივრცით-მოცულობითი სტრუქტურის არქიტექტურულ – მხატვრული ანალიზი, პრობლემები და პარადიგმები, სადისერტაციო ნაშრომი, 2019.
3. Kenneth Frampton Modern Architecture, Critical History, fourth edition, Thames and Hudson, 2014.
4. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2095263517300560#bib11>
5. <https://99percentinvisible.org/article/lessons-sin-city-architecture-ducks-versus-decorated-sheds/>.

6. სტატიაში გამოყენებულია ფოტომასალა არქიტექტორ გ. მეტრეველის არქივიდან, საძიებო სისტემიდან “Google. Com”, ასევე ავტორის მიერ გადაღებული სურათები.

რეზიუმე

სტატიაში საუბარია არქიტექტურაში გამოკვეთილ განსხვავებული სახისა და მასშტაბის იდენტობაზე როგორც ადგილობრივი, ასევე საზღვარგარეთის კონკრეტული მაგალითების საფუძველზე. ყურადღება გამახვილებულია ეროვნული იდენტობის კატეგორიაზე და გაანალიზებულია მისი გამომჟღავნების ნაირგვარი ხასიათი უპირატესად პოსტსაბჭოთა საქართველოს სხვადასხვა ეტაპის არქიტექტურულ ნაწარმოებებში.

Identity and Architecture

Dzidziguri M.

Resume

There is discussed the issue of the identity of various types and scales defined in architecture based on specific local and foreign examples. The focus is on the category of national identity. The various nature of its expression is analyzed mainly in the architectural works of different stages of post-Soviet Georgia.

Идентичность и Архитектура

М. Дзидзигури

Резюме

В статье рассмотрен вопрос идентичности различных типов и масштабов выявленных в архитектуре на основе конкретных местных и зарубежных примеров. Основное внимание уделяется категории национальной идентичности. Анализируется различный характер ее выражения преимущественно в архитектурных произведениях разных этапов постсоветской Грузии.

ხუროთმოძღვრების ტრადიციები აჭარისა და თურქეთის (სამსუნ) საკულტო არქიტექტურაში

მ.ძიბიგური

პროფესორი

ნ. კვაჭაძე

დოქტორანტი

წარმოდგენილი სტატია ეხება აჭარისა და თურქეთის ხის ხუროთმოძღვრების ტრადიციებს საკულტო ნაგებობებში. მეგლები თავიანთი არქიტექტურული ფორმით უნიკალურია და ვერნაკულარული არქიტექტურის თვალსაჩინო ნიმუშებს წარმოადგენენ.

გამოიკვეთა, რომ აჭარის ხის მეჩეთების არქიტექტურული კომპოზიცია ქართული საცხოვრებელი სახლის პრინციპს ეფუძნება (ოდა სახლი, დარბაზი).

ხის მეჩეთების გარეგნული სტრუქტურა, შიდა სივრცის გადაწყვეტა საცხოვრებელი სახლების მხატვრულ-კონსტრუქციულ თავისებურებებს ავლენს.

ხის საკულტო ხუროთმოძღვრული ნაგებობების ჯგუფიდან გამორჩეულია აჭარული ხის მეჩეთები, რომლებიც თავისი სივრცული თუ მხატვრულ-ისტორიული გააზრებით მეცნიერ-მკვლევართა დიდ ყურადღებას იპყრობს XX საუკუნიდან დღემდე.

აჭარული ხის მეჩეთები საინტერესოა თავიანთი ფორმათა განცდით, შესრულების ოსტატობით და წარსულთან უწყვეტი კავშირით.

აჭარაში არსებული მეჩეთები დასავლეთ საქართველოში ოსმალეთის იმპერიის ბატონობას უკავშირდება (1555-1878 წ.წ.). აჭარის უდიდესი ნაწილი XIX ს. 70-იან წლებამდე ოსმალეთის იმპერიის შემადგენლობაში შედიოდა.

სტამბულში ჩატარებული საარქივო კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ სულთნის არქიტექტორებს, მათ შორის ოსმალეთის მთავარ ხუროთმოძღვარ მიმარ სინანს, იმპერიის სხვადასხვა კუთხეში ასაგები სასოფლო მეჩეთებისთვის ტიპური გეგმები ჰქონდა შემუშავებული, ნაგებობების მშენებლობისთვის კი სხვადასხვა ადგილობრივი მასალა უნდა ყოფილიყო გამოყენებული [Necipoglu, 2005].

ისლამის ინტენსიური გავრცელება აჭარაში, საკულტო ნაგებობების, მეჩეთებისა და მედრესეთა მომრავლება, განსაკუთრებით მინარეთების აღმართვა, დაპყრობილ ქრისტიანულ, მაგრამ გამუსლიმანებულ მოსახლეობაში, გარკვეული სახით, პოლიტიკურ ორიენტაციაზე მიანიშნებდა.

შედარებით მეტი მეჩეთია შემორჩენილი აჭარის მთიან რეგიონში (ხულო, ქედა, შუახევი), ხოლო შავისზღვისპირა ქობულეთსა და ხელვაჩაურში კი შედარებით ცოტა.

მეჩეთების არქიტექტურას იმპერიების ცვალებადმა საზღვრებმა, განსაკუთრებით კი 1878 წელს ოსმალეთის მხრიდან რუსეთისთვის აჭარის დათმობამ, მნიშვნელოვანი დაღი დაასვა. 1921 წლის ოკუპაციის შემდგომ ბოლშევიკებმა აჭარაში 158 მეჩეთი აღწუსეს (აჭარის სახელმწიფო კომიტეტის არქივი N. D.).

საგულისხმოა, რომ ისლამური ნაგებობები კი არ დაინგრა, არამედ ფუნქცია შეეცვალათ, ისინი სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების სათავსობად, სკოლებად, ადმინისტრაციულ შენობებად და სამხედრო სავადმყოფოებად გადაკეთდა.

აჭარაში მეჩეთების მშენებლობა აქტიურ ფაზაში 1877-78 წლების, რუსეთ-თურქეთის ომის დასრულების შემდეგ შევიდა.

XIX საუკუნის ბოლოს აჭარაში უკვე 200 მეჩეთი იყო ფიქსირებული. საკუთარი სალოცავის ქონა ამა თუ იმ სოფლისათვის პრესტიჟის საკითხად მიიჩნეოდა.

მუსლიმანური სამლოცველოების მშენებლობის ტემპის გააქტიურებას მორწმუნეთა შინაგანი სულიერი განწყობა და არსებულ სიტუაციაში გაურკვეველობა განაპირობებდა [ვარშალომიძე ჯ.].

ისლამიზაციის პერიოდში აჭარაში არსებული ქართული ხალხური სამშენებლო ხელოვნება ისლამურ არქიტექტურას ჩვეულ იერს აძლევდა. აღნიშნული ამკარად თვალსაჩინოა, განსაკუთრებით ხის საკულტო ნაგებობების შემთხვევაში.

აჭარაში მეჩეთსა და საცხოვრებელს შორის მსგავსება შეიმჩნევა არა მხოლოდ გარეგნულ მხარეში, არამედ მეჩეთთან დაკავშირებულ სამშენებლო წესში, კარ-სარკმლის განლაგებაში, ფორმის მოყვანილობაში და ა.შ.

ისლამისათვის აუცილებელი იყო რელიგიური დოგმატიკისა და წეს-ჩვეულებების დამკვიდრება და არა სამშენებლო თავისებურებები [ბარამიძე რ.].

ოსტატები, რომლებიც აგებდნენ მეჩეთებს, იყენებდნენ მათთვის ნაცნობ სამშენებლო ტრადიციებს.

საუკუნეების განმავლობაში საკულტო ნაგებობების მშენებლობა რეგიონში შეჩერებული იყო, ქვით მეტწილად არაფერს აგებდნენ. არქიტექტურა მთლიანად იმეორებს იმ ტრადიციას, რაც მიღებული იყო საცხოვრებელი სახლებისათვის - როგორც ექსტერიერის ვიზუალურ მხარეს, ასევე გადახურვის თავისებურებებს.

ნაგებობის შიგა სივრცე მთლიანად შეცვლილი იყო. იგი მეჩეთის მოწყობის სივრცით და ლიტურგიკულ სტრუქტურას იყო მორგებული. არსებული მეჩეთების ინტერიერში ჩვენ გვხვდება ჯვრების სხვადასხვა გამოხატულება, მათ შორის ბორჯღალი, ფარული ჯვრები, ვაზის მტევნები. უმეტესად ორნამენტი მცენარეულ მოტივებზეა აგებული ან ჯვარსახოვანი ჩუქურთმებითაა გამოყვანილი.

ხშირად ხუროები საკრალური არსისგან დაცლილი, შინაგანი ინტუიციით, გაუცნობიერებლად ეწეოდნენ შემოქმედებით საქმიანობას. მეჩეთის ინტერიერის სივრცითი სტრუქტურა და დეკორატიული მორთულობა თავისი მხატვრულ-ესთეტიკური ღირებულებით ნათელი დასტური იყო წარსულთან უწყვეტი კავშირისა.

საინტერესოა აჭარული ჯამეების ქართულ და უცხო ტრადიციებთან მიმართების საკითხების გააზრება.

არქიტექტურის ხელოვნების განვითარება ისლამურ სამყაროში მეტწილად დაკავშირებულია საკულტო ნაგებობებთან. არქიტექტურული ფორმის „დაკანონება“ ლიტურგიკული პროცესებიდან მომდინარეობდა. მოცულობითი ფორმის ქმნალობას რელიგიური რიტუალი კარნახობდა.

პირველი არაბი არქიტექტორები ხელმძღვანელობდნენ ირანის, ბიზანტიის, სირიის, ეგვიპტისა და ინდოეთის ხუროთმოძღვართა მაგალითით და გამოცდილებით.

უნდა აღინიშნოს, რომ ისლამურ კულტურაში მიღებული იყო არსებული არქიტექტურული ფორმის გამოყენების ტრადიცია ახალი მხატვრული შინაარსის მზაობით.

მართებულად ჩავთვალეთ, გაგვეაზრებინა აჭარისა და თურქეთის რესპუბლიკის, კერძოდ სამსუნის, პროვინციის მეჩეთების არქიტექტურულ-მხატვრული შედარებითი ანალიზი.

სამსუნის პროვინციის ხის მეჩეთებზე მოპოვებული ინფორმაციის საშუალებით გამოვლინდა ორი სხვადასხვა ქვეყნის, იდენტური სამშენებლო ტრადიციები, მხატვრული გააზრების გავლენა, სივრცითი სტრუქტურის უცვლელობა, რაც კიდევ უფრო ამძაფრებს კვლევის საჭიროების წარმართვას.

თურქეთის რესპუბლიკაში ხის შენობებს ძირითადად აგებდნენ ადგილობრივი ოსტატები, რომლებიც იმ გამოცდილებიდან და გარემო პირობებიდან გამოდიოდნენ, რაც მათთვის ნაცნობი და ხელმისაწვდომი იყო.

ხე საუკუნეების განმავლობაში ყველაზე პოპულარული სამშენებლო მასალა იყო თურქეთში. ეს არის შავი ზღვის რეგიონის შუა ნაწილი, რომელიც ფართო ტყიან ტერიტორიას მოიცავს. ხის დამუშავება და წარმოება ოდითგანვე დასტურდება თურქეთში. ხურობა ერთ – ერთი ყველაზე პოპულარული მხატვრული გამომსახველი ფორმაა, იგი მეჩეთების მშენებლობაშიც გვხვდება.

არქიტექტურის ისტორიამ შემოგვინახა როგორც საერო ასევე საკულტო ძეგლთა თვალსაჩინო ნამუშევრები. მათ შორისაა ხის მეჩეთები, რომლებიც აშენდა ლურსმნის გარეშე, ისინი გამოვლენილია თურქეთში, სამსუნის პროვინციებში. შესრულებული სელჩუკთა და ოტომანთა პერიოდში.

სამსუნში ხე ერთ-ერთი მთავარი სამშენებლო მასალაა, იგი გამოიყენებოდა როგორც სამშენებლო სტრუქტურებისათვის, ასევე სხვადასხვა საყოფაცხოვრებო ელემენტებისათვის, მათ შორის ორნამენტული მორთულობისათვის.

სამსუნის პროვინცია ყველაზე მდიდარი ქალაქია ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობით. აქ დადასტურებულია 114 ხის მეჩეთი, რომელთაგან მეტნაკლებად შესწავლილია მხოლოდ ხუთი. ისინი სამხრეთ სამსუნის ტერიტორიაზე კავაკის პროვინციაში მდებარეობს.

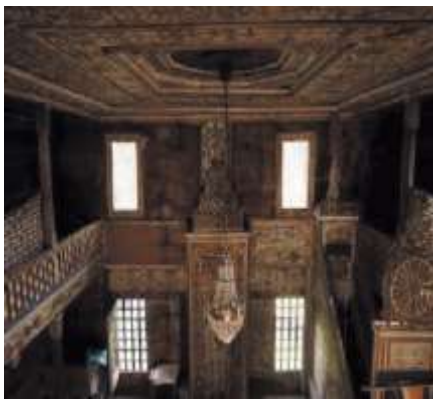
სურ. 1 ბექდემერის მეჩეთი, კავაკი

სურ. 2 ჩეკალის მეჩეთი, კავაკი

ეს მეჩეთები პარასკევის ლოცვის, სხვადასხვა რელიგიური დღესასწაულებისათვის და დაკრძალვისათვის გამოიყენება. ისინი სხვადასხვა სამშენებლო ტექნიკითაა აშენებული და განეკუთვნება სხვადასხვა პერიოდს.

თვალსაჩინოა, რომ წარმოდგენილ მეჩეთებს ორგანული კავშირი აქვთ ბუნებასთან, ლანდშაფტურ გარემოსთან. ისინი დასახლებული პუნქტებისგან მოშორებით, ფეხით სავალ გზაზე მდებარეობს.

სურ. 3 ბექდემერის მეჩეთი, კავაკი, სამსუნი

სურ.4 კოზაკას მეჩეთი, კავაკი, სამსუნი

კავაკის მეჩეთებს აქვთ კონსერვაციის გარკვეული პრობლემები, როგორცაა ინტერვეცია, მოხალისეთა არცთუ სახარბიელო ქმედებები, ცუდი კლიმატური პირობები და ხის მასალის მედეგობის გაუარესება.

სამსუნის რეგიონში პირველი დასახლებული ადგილები ჯერ კიდევ ძვ. წ. 4000 წლიდან დასტურდება. ამ ისტორიულმა ადგილმა უმასპინძლა ბევრ

ცივილიზაციას, როგორცაა ხეთები, პონტოს სამეფო, ბიზანტიის იმპერია, ანატოლიელი სელჩუკები, მონღოლები, ტრაპეზუნდის იმპერია.

სამსუნის ხის არქიტექტურულ მემკვიდრეობას, რომელიც ქალაქსა თუ სოფლად გვხვდება, ზიანი მიაყენა ხანძარმა და მიწისძვრამ. შესაბამისად ქალაქის ძეგლებს განადგურება დაემუქრა, ნაწილობრივ შენარჩუნდა განაპირა პროვინციის ძეგლები. ისინი დღეს ხილული მაგალითია ხის არქიტექტურული მემკვიდრეობისა.

გამოვლენილია ხის მშენებლობის ორი მეთოდი: ერთი, რომელიც იყენებს ხის გრძელ სარტყლებს, და მეორე, რომელიც ხის ჩარჩოებში ათავსებს სხვადასხვა მასალას, მათ შორის ხის ნაჭრებს, ქვას, ცეცხლგამძლე აგურს და სხვა. მსგავსი ტექნიკით აგებული არქიტექტურული ნაგებობები სამსუნის პროვინციებში ხშირად გვხვდება.

ხის საკულტო მემკვიდრეობა სამსუნში ნაკლებადაა გამოკვლეული და შესწავლილი. ცნობილია ყველაზე ადრეული ხის ძეგლი „ბუიუკ ჯამე“ ე.წ. დიდი მეჩეთი, რომელიც 1869 წლის დიდ ხანძარს შეეწირა და აღდგენილ იქნა იმავე ადგილას, უკვე როგორც ქვის ნაგებობა.

ხის საკულტო ნაგებობების არსებობა რეგიონში მიუთითებს იმას, რომ ხე წამყვანი საშენი მასალაა და ქალაქი მდიდარია ხის საკულტო არქიტექტურული მემკვიდრეობით. არსებობს ისეთი ძეგლებიც, რომელთაც განსაკუთრებული ისტორიული თუ მხატვრული ღირებულება აქვთ, მაგალითად: კარსამბას პროვინციაში 1206 წელს აგებული გოგჩელის მეჩეთი. ბექდემირის მეჩეთი კავაკის პროვინციაში 1596-99 წლები, სეიჰ ჰაბილის მეჩეთი კარსამბას პროვინციაში, აგებულია 1205-11 წლებში.

კავაკი არის სამსუნის 17 პროვინციიდან ერთ-ერთი, იგი ქალაქის სამხრეთ ნაწილში მდებარეობს. ამ დასახლების კლიმატი წვიმებითაა გამორჩეული წელიწადის ყოველ დროს, აქ ტყე ძირითადად ფოთლოვანია, აკრავს ორი მდინარე, მერთი და ქურთუნი.

კავაკის პროვინციის მეჩეთებია :

1. ბექდემირის მეჩეთი (1596–99), 2. თათარმუსლუს (დერე) მეჩეთი. (XVIII ს.),

3. დერეს მეჩეთი (XIX ს.), 4. ჩეკალის (Kasımzade Ahmed Sofi) მეჩეთი (XIX ს.),

5. კოზაკას მეჩეთი (XVIII-XIX ს.ს.).

კავაკში მდებარე მეჩეთებს, რომლებსაც "ჯუმა მეჩეთებსაც" უწოდებენ, მეზობელ დასახლებაში არსებული მცირე ზომის მეჩეთებისგან განსხვავებული არქიტექტურული მახასიათებლები გააჩნიათ. მეჩეთის ეს

ტიპი აშენდა ადგილობრივი თემის მორწმუნეთა შეკრებისათვის, რომლებიც მეჩეთებს სტუმრობენ განსაკუთრებით პარასკევ დღეს, რელიგიურ დღესასწაულებსა და დაკრძალვის დღეებში.

ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომელიც გავლენას ახდენს მეჩეთების ორიენტაციაზე, არის "ქიბლას" (მთავარი სალოცავი კედელი) მიმართულება მექისკენ, ქააბასკენ. ამ განლაგების წესის გამო სამსუნის მეჩეთებში სამხრეთით მდებარეობს "ქიბლას კედელი", შესაბამისად, მთავარი შესასვლელი არის ჩრდილოეთ ფასადზე. უნდა აღინიშნოს, რომ აჭარის ხის მეჩეთებშიც მიმართულება იდენტურია.

დადგენილია, რომ მეჩეთები აშენდა ტოპოგრაფიის ორ სახეობაზე.

ხის ტენიანობის გაუარესების თავიდან ასაცილებლად და მათი მუდმივად მშრალად შენახვისთვის (განიავებისათვის), შენობები მიწიდან მაღლა აწეული და მათ ქვემოთ არსებული ადგილი გამოყენებულია როგორც თავდაპირველი საცავი (სარდაფი).

საშენი მასალა მუხაა, რადგან ამ ადგილებში ხის ეს ჯიში მეტადაა გავრცელებული. მეჩეთების მშენებლობისთვის სასურველ ადგილებად მიჩნეული იყო მდინარის მახლობლად მდებარე ადგილები. რადგანაც ჩამდინარე წყალი საჭიროა განზანვის რიტუალისთვის (*აბდესი*), რაც წარმოადგენს ლოცვამდე შესასრულებელ რიტუალს (ნამაზი) ისლამურ რწმენაში. ისლამურ კულტურაში წყლის მნიშვნელობას გავლენა აქვს კავაკის მეჩეთების ტოპონიმიკაზე. თათარმუსლუსა და Deg'irmencili მეჩეთებს ადგილობრივები "დერე მეჩეთს" ანუ მდინარის მეჩეთს უწოდებენ მდინარეებთან სიახლოვის გამო.

ინტერიერს კავაკის მეჩეთებში ფარავს ორნამენტული მორთულობა, რომლებიც უშუალოდ ხეზე ნაკვეთი ორნამენტისგან შედგება. ისინი შედებილია როგორც კედლის მხატვრობის ნიმუშები. გამორჩეულია ხეზე კვეთის ტექნიკით შესრულებული არქიტექტურული ელემენტები, როგორცაა: ჭერი, მიჰრაბი, მინბარი, ქურსი, ფანჯრის ჩამკეტები, ხის თალები და კარები.

სურ. 5 სამსუნის- ბექდემერის მეჩეთი

სურ.6 აჭარა, ქობულეთი - კვირიკეს მეჩეთი

უნდა აღინიშნოს, რომ კავაკის პროვინციის მეჩეთებთან ახლოს არის შადრევანი, რიტუალისთვის, საფლავის დასასვენებელი ქვა და სასაფლაო „ჰაზირა“, სადაც გამოვლენილია უძველესი საფლავის ქვები.

თითოეულ მეჩეთს გააჩნია კონსერვაციის პრობლემა, რაც სხვადასხვა ფაქტორითაა გამოწვეული, მათ შორისაა იშვიათი განიავება, ხის სიმციფის გაუარესება, კლიმატური პირობები, მოხალისეთა დამოკიდებულება.

თურქეთში არსებული ხის არქიტექტურული ძეგლები, საკულტო თუ საერო, ნათლად წარმოაჩენს ხის არქიტექტურის ტრადიციას და გამოცდილებას არქიტექტურულ მემკვიდრეობაში. ყველაზე მეტი სიახლოვით აჭარის მეჩეთებთან სამსუნის კავაკის პროვინციის მეჩეთებია.

სამსუნის მეჩეთების გეგმარებითი სტრუქტურა სამხრეთი ორიენტისკენ მიმართული კვადრატული დარბაზი, ინტერიერის კომპოზიციური გადაწყვეტა და გადახურვის ფორმა: პარალელური რიგებისგან შემდგარი კვადრატი, ცენტრში რვაწახნაგა კესონითა და ვარდულით - იგივეობრივად მსგავსია აჭარის ხის მეჩეთების კომპოზიციური გააზრებისა.

სურ. 7 ბექდემერის მეჩეთი

სურ.8 კვირიკეს მეჩეთი

ძნელია დაზუსტებით იმის მტკიცება, რომ ეს მეჩეთები ერთ “თარგზეა” აგებული თუ არა, თუმცა თვალსაჩინოა მათ შორის სიახლოვე, რაც გამოიხატება სივრცის მოწყობის სტრუქტურულ ელემენტებში, გადახურვის ფორმებში, ნაგებობის მორთულობის სისტემის გააზრებაში. მშენებლობის ტექნიკა, ესთეტიკური გემოვნება, კულტურათა თავისებურებები, ბუნების აღქმის სახე, ეფუძნება ხალხის ემპირიულ ცოდნა-გამოცდილებას. ერთიან გენეტიკურ ფესვებზე უნდა მიუთითებდეს სამშენებლო მასალისა და მშენებლობასთან დაკავშირებული შემონახული ტერმინოლოგიაც.

სურ. 9 ბექდემერის მეჩეთის ცხაური

სურ. 10 კვირიკეს მეჩეთის ცხაური

მშენებელ-ოსტატთა თვითმყოფადი კულტურული შინაგანი ძალა უცხო მოწინავე ქვეყნებთან კულტურული ურთიერთობების პროცესში შემოქმედებითად იყო გააზრებული. ისინი საკუთარი ტრადიციების საფუძველზე ითავისებდნენ თანადროულ მიღწევებს, ამღევდნენ მას მსოფლიო მნიშვნელობის ეროვნულ სახეს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ადამია ი. ქართული ხალხური ხუროთმოძღვრება, აჭარა. თბილისი, ტ.1, 1956.
2. ადამია ი. ქართული საცხოვრებელი სახლების უძველესი ტიპები აჭარაში. ძეგლის მეგობარი, 1967.
3. ბარამიძე რ. მუსლიმური საკულტო ნაგებობანი, ქართველი მუსლიმები თანამედროვეობის კონტექსტში. ბათუმი: 2010, გვ.390-416.
4. ვარშალომიძე ჯ. ქართული ხალხური ხუროთმოძღვრულ-დეკორატიული და სახვითი ხელოვნების ნიმუშები აჭარის მუსლიმანურ

საკულტო ნაგებობებზე, სამხრეთ - დასავლეთ საქართველოს ეთნოლოგიის პრობლემები, ტ. 1, ბათუმი, 2007.

5. მგელაძე ნ., ტუნაძე თ. მაჰმადიანური საკულტო ნაგებობების მშენებლობის ისტორიისათვის აჭარაში (ხულოს ჯამე), კავკასიის ეთნოლოგიური კრებული. ტ.VII, თბილისი, 2003.

6. სუმბაძე ლ. ქართული ხითხუროთმომდღვრება. თბილისი, 1985.

7. ჭიჭილეიშვილი მ. მეჩეთების მხატვრულ-არქიტექტურული თავისებურებანი, ქართველი მუსლიმები თანამედროვეობის კონტექსტში. ბათუმი, 2010, გვ. 445-458.

8. ჭიჭილეიშვილი მ. ქართული ხითხურობის ტრადიციები აჭარის საკულტო ძეგლებში (ჯამეები), ბათუმი, 2012 .

9. Гараканидзе М. Грузинское деревянное зодчество. Тбилиси, 1959.

10. Yilmaz Karaman O. Zeren M. Examples of Wooden Veranacular Architecture – Turkish Houses in Western Anatolia. Journal of bult Environment. 2015.

11. Oztank N. An Investigation of Traditional Turkish Wooden Houses, Journal of Asian Architecture and Building Engineering. 2010.

12. Uzun Z. Ciftci A. Space analysis of traditional wooden mosques in Samsun in Kawak town, middle part of Black Sea region. Int. J. of Herit archit. Vol 1. N3. 2017, 322-333p. Turkey, 2017.

რეზიუმე

წარმოდგენილი სტატია ეხება აჭარისა და თურქეთის (სამსუნის) ხის ხუროთმომდღვრების ტრადიციებს საკულტო ნაგებობებში. ძეგლები თავიანთი არქიტექტურული ფორმით უნიკალურია და ვერნაკულარული არქიტექტურის თვალსაჩინო ნიმუშებს წარმოადგენენ.

სამსუნის მეჩეთების გეგმარებითი სტრუქტურა, სამხრეთი ორიენტირისკენ მიმართული კვადრატული დარბაზი, ინტერიერის კომპოზიციური გადაწყვეტა და გადახურვის ფორმა: პარალელური რიგებისგან შემდგარი კვადრატი, ცენტრში რვაწახნაგა კესონითა და

ვარდულით, იგივეობრივად მსგავსია აჭარის ხის მეჩეთების კომპოზიციური გააზრებისა.

ძნელია დაზუსტებით იმის მტკიცება, რომ ეს მეჩეთები ერთ “თარგზეა” აგებული თუ არა, თუმცა თვალსაჩინოა მათ შორის სიახლოვე, რაც გამოიხატება სივრცის მოწყობის სტრუქტურულ ელემენტებში, გადახურვის ფორმებში, ნაგებობის მორთულობის სისტემის გააზრებაში.

მშენებლობის ტექნიკა, ესთეტიკური გემოვნება, კულტურათა თავისებურებები, ბუნების აღქმის სახე, ეფუძნება ხალხის ემპირიულ ცოდნა-გამოცდილებას.

ერთიან გენეტიკურ ფესვებზე უნდა მიუთითებდეს სამშენებლო მასალისა და მშენებლობასთან დაკავშირებული ტერმინოლოგიის შემონახულობაც.

Traditions of cult architecture in Adjara and Turkey (Samsun)

Dzidziguri

M.,

Kvachadze N.

Resume

The presented article deals with the traditions of wooden architecture of Adjara and Turkey (Samsun) in cult buildings. The monuments are unique in their architectural form and are visible examples of vernacular architecture.

The planning structure of the Samsun mosques, the south-facing square hall, the compositional solution of the interior and the shape of the roof: the square consisting of parallel rows, with the octagonal caisson and a rose-like shape in the center, is similar to the compositional understanding of Adjara wooden mosques.

It is difficult to prove with certainty whether these mosques were built on a single "templet" or not, but the closeness between them is evident in the structural elements of the space arrangement, in the forms of roofing, in the understanding of the building decoration system. Construction techniques, aesthetic tastes, cultural features, the perception of nature, are based on the empirical knowledge and experience of the people.

The preservation of building materials and construction-related terminology should also indicate unified genetic roots.

Традиции в культовой архитектуры Аджарии и Турции (Самсун)

Дзидзигури М.,

Квачадзе Н.

Резюме

В представленной статье рассматриваются традиции деревянного зодчества Аджарии и Турции (Самсун) в культовых сооружениях. Памятники уникальны по своей архитектурной форме и являются видимыми образцами народной архитектуры.

Планировочная структура мечетей Самсун, квадратный зал на южной стороне, композиционное решение интерьера и формы крыши: квадрат, состоящий из параллельных рядов, с восьмиугольным кессоном и розой в центре, аналогично композиционному пониманию деревянных мечетей Аджарии.

Трудно с уверенностью установить, были ли построены эти мечети по одному «шаблону» или нет, но близость между ними очевидна в элементах конструкции пространства, в форме кровли, в понимании системы отделки здания.

Техника строительства, эстетические вкусы, культурные особенности, восприятие природы основаны на эмпирических знаниях и опыте людей.

Единые генетические корни должны также указывать на сохранение строительных материалов и терминологию, связанную со строительством.

რედაქტორები: ნ. ქაფიანიძე, დ. ქურიძე, მ. პრეობრაჟენსკაია

გადაეცა წარმოებას 07.04.2020, ხელმოწერილია დასაბეჭდად 09.05.2020. ქაღალდის ზომა 60X84 1/8. პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 8,5.

საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი, კოსტავას 77

Verba volant.
scripta manent